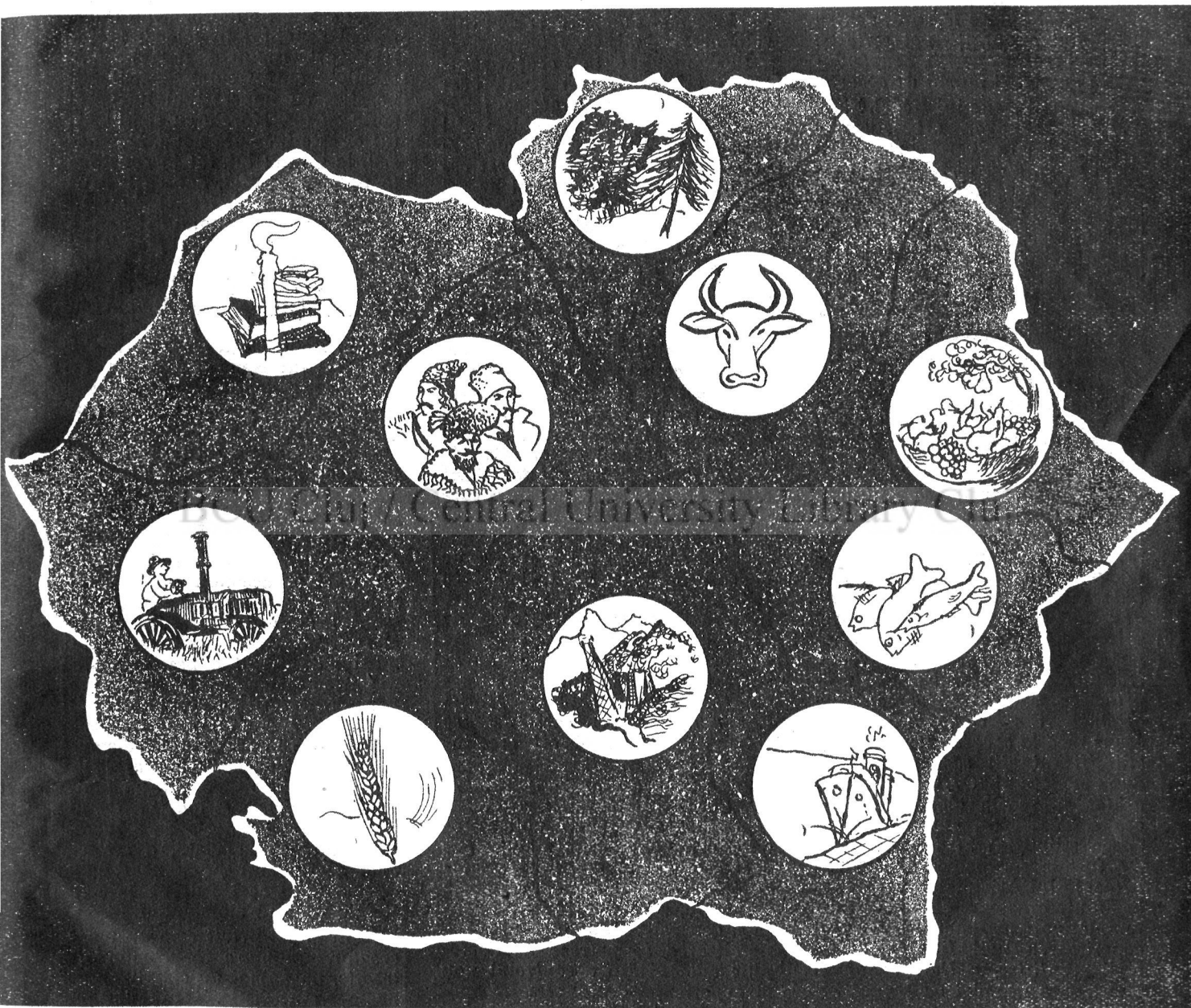

SOCIETATEA DE MÂINE

Cari ar putea fi stemele bogățiilor reprezentative ale celor zece ținuturi?

Director: ION CLOPOȚEL

Toată corespondența Redacției și Administrației se va adresa în mod exclusiv: „Societatea de mâine”, București I, căsuța poștală No. 393.

Orice sume de bani, abonamente, inserțiuni se vor remite prin C.E.C. (contul nr. 1218).

APARE TRIMESTRIAL

ANUL 15

Trimestrul Iulie, August, Septembrie 1938

no 3

(no 363 dela apariție)

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci . 1500 L
Societăți culturale, școli . . 1000 L
Liber-profesioniști 600 L
Funcț., studenți, muncitori 500 L

In străinătate: dublu

Abonamente se remit anticipat prin CEC no 1218

Kant și școala franceză

Societatea de filosofie a scos și al doilea volum al Istoriei filosofiei. Acest al doilea volum se ocupă de filosofia contemporană. Cum această filosofie este dominată de colosul de la nord, pentru a împlini o dorință voi scrie și despre această apariție ocupându-mă în special și numai de aceasta.

A rezuma ideile lui Hegel, Fichte, Schopenhauer ori Auguste Comte, nu era lucru greu. Mai ales Comte, a cărui filosofie franceză e prin esență clară. Chiar despre Schopenhauer se putea ușor scrie. Dar când te ataci de Kant, acolo problema devine spinosă. Singuratecul boreal nu este un filosof ușor de redus la unitate. Și pentru acest motiv îmi permit câteva reflecții.

După cum primul volum mi-a dat ocazia să scriu ceva neașteptat, bine înțeles pentru filosofi, tot astfel și cel de al doilea îmi va permite să scriu ceva neașteptat tot pentru aceiași filosofi.

Am spus atunci, că filosofii noștri, pentru a funda o școală românească în filosofie n'au atâta trebuință de creațiuni, cât de înțelegere. Înainte de a crea, trebuie numaidecât să pricepi ceia ce a fost înaintea ta. Iar această pricepere cere necondiționat ochelari proprii. Filosofia trebuie trecută prin ciurul tău propriu, ca să poți stoarce ceva original din ea. Dacă n'am ajuns încă la această personalitate științifică inutil să ne străduim după inovațiuni. Or, în vol. I am arătat că școala olandeză, adică cea a Teosofilor, care a creat epoca științifică în filosofie, nici n'a fost măcar pomenită. Distrugătoarea lui Aristotel și a raționalismului, creatoarea școlii contemplativo-experimentalistă, descoperitoarea noii fizici, a medicinei științifice, a Naturalelor și mai ales a Chimiei cu Logica inductivă și metodele noi, nu face parte din bagajul filosofilor noștri, cu toate că D. Cantemir a făcut parte din ea.

Am arătat deasemeni, că cea mai interesantă parte a lui Descartes nu face iarăși parte din bagajul filosofilor noștri. Metoda creațiunii este neasemuită.

Iar cauza eficientă a acestei necunoștințe este purtarea ochelariilor străini. Nici francezii, nici germanii n'au pentru ce se ocupa de o mare școală străină, mai ales când se mai amestecă și chestiile religioase la mijloc.

În volumul II și cu ocazia rezumatului filosofiei lui Kant, acelaș lucru se repetă, acelaș fenomen se constată. De obicei ni-l prezintă pe Kant, după școala germană. Or, dacă s'ar fi adresat celei franceze, numai atunci ar fi descoperit pe Kant cel mare. De altfel, și alți filosofi români, cu ocazia ultimilor lucrări apărute asupra lui Kant, cad în aceeaș greșală.

Școala germană ne prezintă pe Kant sub forma lui pur filosofică. Interese politice, cum vom vedea, dictează aceasta. Kant este prea-mărit pentru faimosul lui apriorism, în care intră și criticismul premizelor și transcendentalismul ideilor, precedând experiența. Această formulă, ca și tot Kant, este o abilită sofisticărie, prin care filosoful caută să împace cele două școli mari, raționalismul și empirismul. Lucrul acesta fusese de altfel încercat și de Leibnitz. În fond este o variantă a Teosofiei, în care fantezia aducătoare de noutăți este înlocuită cu aceste noutăți înăscute în noi. Mai târziu i se va zice subconștient ori azi inconștient. Numele teoriei este a cunoașterii, cari azi se chiamă descoperirii ori creațiunii.

Această încercare n'a avut mare rezultat, decât târziu în sec. XIX, când ea a dat naștere noii metode științifice. Această metodă guvernează și azi domeniul descoperirilor. Ea constă în fantezie creatoare, controlată de experiență și generalizată de judecată. Generalizarea se petrece în domeniile adiacente, iar controlul nou al experienței decide alte descoperiri noi, ori de revenire la premise și de modificarea lor, pentru o nouă avântare în ciclu.

Acolo însă, unde sofisticăria lui Kant a fost genială, a fost în domeniul politico-etic. Kant a pus bazele religiei civile. Kant este profetul acestei religii. După Mahomet urmează Kant.

După cum Cristos, tot printr'o sofisticărie genială, a creat Dumnezeu binelui și Morala binelui, ca antiteză a Dumnezeului răului evreesc cu morala lui cu tot, tot astfel și Kant a detronat pe Dumnezeu religiilor în folosul Moralei. Apriorismul a dat naștere eticului din fundul conștiinței noastre, cu imperativul lui categoric cu tot. Morala cu sentimentul ei este înăscută nouă. Dumnezeu, la rândul lui, tot în conștiința noastră se află, dar ca instrument al Eticului. Nu el dictează morala lumii, ci morala îl crează pe el, ca absolut necesar aplicării ei. Această răsturnare a permis desființarea Dumnezeului-rațiune, ori desființarea lui Dumnezeu materialist. Religiile deci se transformă. Religia cea nouă se naște. Succesul lui Kant a fost așa de mare, încât la bătrânețe a avut mult de suferit de la partizanii protestantismului prusac.

Dar cu atât nu s'a terminat religia cea nouă.

Apriorismul lui Kant a mai dictat un axiom. Inversul dintre datorie și drept, sau datoria și dreptul nu sunt decât cele două fețe ale unei și aceleiași medalii. În știință, asta se chiamă funcții inverse. Nu există datorie fără drept și reciproc. Această pășire în domeniul dreptului a permis lărgirea drepturilor omului și a națiunilor din domeniul politic al revoluțiilor din '89, '48, etc. pentru a trece la crearea socialismului materialist. Omul nu are numai datorii politice într'un stat, ci și drepturi, a strigat '89. Omul nu are numai datoria de a lucra, ci și dreptul la viață, a strigat apoi socialismul și cu el religia cea nouă cu acelaș drept la existență, dreptul stomahului.

Kant astfel privit este un mare creator, un mare răsturnător filosofic, nu numai un simplu wegbrecher aprioristic. Kant, cum am spus, este apostolul religiei civile, așa numită pentru a o diferenția de religia veche, zisă revelată în mod exclusiv.

Acest Kant este în Franța, unde domnește religia civilă, un mare personagiu.

EM. C. GRIGORAȘ

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTA SOCIALA CULTURALA

ALEXANDRU PAPIU ILARIANU și analiza problemelor contemporane ale românismului

Studiu de psihologie populară transilvăneană

Prin Papiu la mlezul problemelor românești ale vremii.

(27 Sept. 1827 — 23 Oct. 1877)

Scopul primar al scrierii de față nu este numai o încercare de a înseila în mod cât se poate de autentic portretul ilustrului transilvănean A. Papiu Ilarianu și de a întinde cercetările până la proporțiile unei monografii a personalității sale excepționale, ci și de a pleca dela viața, concepțiile și faptele sale la analiza însăși a marilor probleme contemporane ale românismului.

Puțini bărbați conducători permit atât de numeroase posibilități de studiu, ca A. Papiu Ilarianu, pentru că puținora le este dat să atingă ascensiunile urcate de el și să ofere un mănunchiu de însușiri reprezentative și de caractere consecvente până la cea din urmă respirație a vieții.

Timp de 25 de ani A. Papiu a fost reprezentantul cu adevărat al aspirațiilor românești deopotrivă de dincoace și de dincolo de Carpați.

În persoana sa și-au dat întâlnire idealurile emancipării politice atât în ce privește Transilvania, cât și relativ la Principatele Române. El a fost printre cei din urmă cari s'au resemnat și au acceptat situațiunea dură a faptelor împlinite, dar s'ar putea spune, că până în ceasul din urmă tot mai iscodia modalități de amestec în viața publică a transilvănenilor.

A fost prototipul omului aprig, neîncovoiat, neodihnit. Un temperament înflăcărat de luptător, condus de luminile unei vaste erudițiuni de istorie politică și știință juridică.

Nu în sensul, că a reflectat doar cu fidelitate mișcările vremii sale înțelegem a-l numi o figură reprezentativă, — căci aceasta ar putea presupune și numai un oarecare grad de pasivitate, înregistrare și potrivire la nota domi-

nantă a epocii aceleia — ci este cazul de a sublinia, că Papiu a fost prin excelență un inițiator, un om de directive, un deschizător de drumuri, unul care din capul locului s'a plasat în fruntea curentelor politice, așa cum le-a conceput, formulat și lansat.

Destui oameni politici conducători sunt la antipodul lui Papiu: li se oferă să se așeze în fruntea unor curente pornite și reușite cu jertfa altora, moștenind o stare încheiată, prezidând un curent care a dobândit deja victoria și nu mai este nevoie de eforturi decât de natura păstrării și consolidării viitoare. Nu se pot compara celor două categorii de conducători. Nici prin înălțimea concepției, nici prin amploarea luptei.

Dacă avem în vedere tulburarea gravă a anilor 1848 — 1873 (exact anii de activitate publică a lui Papiu), suntem în măsură să ne dăm seama cu mai multă justețe despre valoarea luptătorului pentru dreptatea cauzei generale românești.

Abia urmărind pas cu pas firul frământatei vieți a lui Papiu, ni se descifrează atâtea dintre gravele probleme românești.

Ce greu se lasă descoperit trecutul! În noianul nesfârșit al evenimentelor, în încâlceala diversității tendințelor, în înfruntările pătimase ale fruntașilor de opinii felurite, firul istoriei adevărate se ascunde cum dispar sub pământ atâtea izvoare de munte pentru a se ivi la distanțe mari din nou la suprafață.

Nimic mai dificil pentru un un spirit critic decât de a însemna cu certitudine adevărul istoriei noastre politice, tocmai în acel sfert de veac când din multe puncte de vedere românismul și-a asigurat creșteri decisive, iar în alte multe pri-

vințe se prăvăliau porți grele și fără ieșire în calea destinului.

Cu răbdare, prin cernere a materialului, prin comparațiuni de texte demne de încredere, ne străduim să dăm relief, să definim caracteristicile vrednice de considerat, să înodăm firul adesea subțiat al curgerii istorice și să desprindem perspectivele ferme ale zilei de mâine.

Papiu este un ghid extrem de de prețios și de precis în examenul ce ne propunem.

Cu atât mai mult cu cât el dăinuiește în arena luptei cu o proșpețime de vigoare intelectuală ce nu slăbește, dimpotrivă, punând în bătaie noi și noi resurse de uimitoare originalitate.

Papiu posedă o cunoștință vastă. El îmbrățișează toate disciplinele dela cari se așteaptă înmulțirea mijloacelor marelui ofensive contra opresiunilor străine: tribuna oratorică, istoria, dreptul, filologia, statistica.

Cunoaște ca nimeni altul istoria ungurilor și germanilor, și scoate din codificările celebre, cum au fost ale lui Verböczy și Approbatăe et compilatae Constitutiones, toate formele iobăgiei țăranului român.

Prin studiile sale popularizează chestiunea română în Principate și în străinătate. Papiu este un izvor nesecat de informație multiplă și savantă asupra soartei maselor românești sub regimul feudal maghiar.

Intemeiat pe o documentare istorică uimitoare, formulează sinteze politice atât de logice și de argumentate, încât ele par soluțiuni peste cari nu se mai poate trece. Istoria constituțională a Transilvaniei, Memorandul din 1860 prezintat Domnitorului Alexandru Cuza, și prefațele celebre

ale textelor istorice în (original și traducere), colecționate în Tezaurul său din anii 1862, 1863 și 1864 rămân deapururi perle ale gândirii sale politice, istorice și publicistice-literare.

Papiu e continuu înalt. Nu cunoaște opriri. Rezistă eroic. Bravează complicitatea împrejurărilor meschine.

Unii dintre marii săi contemporani au fost scoși repede din luptă. Avram Iancu își face testamentul încă în 1850, după ce în cele două audiențe la împăratul Francisc Iosif, asistat de inimosul popa Simion Balint — căpitan viteaz care bate împreună cu tribunul Corcheș pe unguri la Mărișel — se convinge că toată jertfa celor 40.000 moși a fost zadarnică, iar în 1852 inebunește istovit cerebral de nepăsarea Habsburgilor și de maltratarea ofițerilor austrieci. Simion Bărnuțiu a pus totul pe o cartă: nemuritorul discurs din catedrala Blajului. Alții se adaptează noilor stări, duc lupta cu arme constituționale, și se mulțumesc să smulgă maximul de bine pentru poporul român prin cunoscutele căi legaliste; nicio dată nu vor putea fi depreciate nici rezultatele acomodării ce ia uneori cele mai subtile, mai abile, mai rafinate și mai geniale forme de propășire culturală și conservare etnică, fără sgomot și fără paradă; prototipul lor este mitropolitul Andrei Șaguna.

Papiu nu se mișcă pe aceleași linii, ci marchează o curbă proprie, originală, și se păstrează pentru mobilizarea unor mijloace superioare în obținerea izbânzii.

El nu era firea care să se acimatizeze, nici să cedeze, aruncând desiluzionat armele. Nu. Din orice piedică își face pedestal nou de afirmare.

Cu aparat dibaciu organizează rezistențele în Principatele Unite. Chiar și acolo el este o excepție. Transilvănenii sunt desbinați, empirici, pierd prea adesea din vedere datoriile față de cei deacasă, se asimilează în semnul desinteresării și se degradează la stigmatul „neghina Transilvaniei” pe care li-l aruncă în obraz unora Papiu.

În suferințele lor negrăite conducătorii de talie din Transilvania, cum a fost Gheorghe Barițiu, apelează la Papiu pentru ajutoare — nu numai de ordin cultural (pe care-l sistematizase prin Societatea Transilvania), ci și de ordin politic.

Papiu a susținut cea mai vie frecvență între Ardeal și Principate. El a fost o neostoită trăsă-

tură de unire între frați, neuitându-i nici o clipă, dimpotrivă fiind cu ochii neconținți așintiți asupra platoului carpatic.

Prin el unitatea spirituală și politică a respirat fără întrerupere. Nu e de mirare, dacă el ne-a dat cea mai clară viziune a statului tuturor românilor, științific stabilită de geograful George Vâlsan nu demult — cum vom arăta.

Între cugetătorii politici români Papiu se plasează în rândul dinții al celor cari preconizează o politică de mase, făurind din voința populară cel mai puternic instrument de descătușare. Ideia congresului popular al tuturor românilor cari să decidă de ei înșiși, este principiul autodeterminării care stă la baza statutului internațional din 1919. Ideia a fost îmbrățișată și de Andrei Mocioni, genialul bănățean.

Dacă din oportunitate unii teoreticieni români au conceput chiar o Austrie Mare (cu larg vestmânt autonom pentru românimă integrată într-o împărăție federală), Papiu Ilarian a refuzat atari compromisuri și a militat deschis împotriva Austriei și Ungariei. Nobilele sale gânduri s-au împlinit.

A rămas un caracter nefățurit până la capăt și s-a acoțat de nimbul profetic fără vrere, căci și încheierile studiilor sale erau prevederi ce izvorau cu necesitate din ampla îmbrățișare a câmpului istoric și din profunda pătrundere a realităților politice.

Mai ales pentru transilvăneni Papiu apare ca cea mai curată și deplină întrușchire a genului popular, căruia i-a rămas credincios și pe care l'a reprezentat în orice ocaziune. Însușirile lui Papiu sunt însușirile poporului însuș.

Prin Papiu Transilvania aduce un aport neprețuit și neegalat la lămurirea tuturor problemelor statornice ale politicii românilor de pretutindeni.

Transilvania și-a desvelit prin el tezaurul calităților de contribuție la făurirea idealurilor comune.

În fața tuturor românilor, Transilvania are prin Papiu reabilitarea cuvenită.

Papiu ajută înseilarea diagramei politice și geografice de creștere a românismului. A fost un părinte al Patriei, un ctitor al unității naționale. Stăruind asupra esenței problemelor românești din perioada 1848 — 1873, într-o seamă de puncte ne luăm orientări solide chiar asupra proble-

melor de azi ale României, căci rădăcinile unora dintre cele mai ardente actualități sunt ancorate în trecutul acela nu prea îndepărtat.

Ne preocupă azi problema ungară? Neapărat. Ca o fatalitate neînălăturabilă. Există necesitatea permanenței de raporturi între două state vecine. Pedesupra, se impune cercetării chestiunea minorității maghiare din România. Cu ce brutalitate era pusă la ordine de zi aceeași problemă ungară înainte cu 90 ani!

Cine nu desbate azi ideia Confederațiunii dunărene? Nu mai puțin era în discuțiune publică foarte aprinsă acum 90 ani. Emigranții români (de pildă Dumitru Brătianu), emigranții unguri (de ex. Daniil Irányi) și transilvănenii (Papiu Ilarianu) și-au încrușat togele de luptă pentru a se răfui și a-și impune părerile, — o adevărată criză ce culminează în 1862, când intervine un punct mort.

Asupra condițiilor de apropiere dintre români și unguri, și-a spus cuvântul, cu toată autoritatea sa recunoscută, Papiu Ilarian.

Dar și în materie de reforme pentru popor, de plebiscit, de inamovibilitate funcționărească și de responsabilitate ministerială, concluziunile sociale și juridice ale lui Papiu Ilarian constituiesc o sursă fecundă de inspirație pentru guvernanți în zilele noastre.

Papiu este o astfel de compozițiune de oglinzi, încât reflectează, ca puținii alții, însușirile generale ale poporului său deopotrivă cu cele mai de seamă caracteristici ale vremii. Ca într-un „ochi” de apă, adânc și limpede, în care se lasă prinse imaginile atâtor regiuni ale văzduhului, tot astfel și personalitatea lui Papiu permite să pătrunzi în contemporaneitate.

Alexandru Papiu Ilarian a trăit 50 ani: 1827 — 1877. Jumătate din ei sunt improductivi: 21 ani de formațiune spirituală în faza dintâi a vieții (1827 — 1848), iar patru ani de vegetație, de prostrațiune și abiez cerebral în faza ultimă (1873—1877).

A activat excesiv de intens în anii 1848 — 1873, adică exact 25 ani, cheltuindu-și cu o risipă plină de grabă, scumpul său capital de nervi și cunoștințe pentru binele obștesc al românilor din patru unghieri.

De unde și-a cules cele dintâi

îndrumări? Din casa părintească și din școala Blajului.

S'a născut în 27 Sept. 1827 în Bezded (județul Solnoc-Dobâca, azi jud. Someș) din familie preotească.

În 1837 tatăl său Pop este transferat în Budiul de Câmpie, sat îndrăgit atât de mult, încât chiar și ca tribun și scriitor preferă să-și spună simplu „Alexandru dela Budiul”. Mama sa este Ana, fiica preotului Hodoșiu din Berghia de Murăș.

În casa părinților pătrund cărțile rare și venerate ale timpului: „Cronica” lui Gheorghe Șincai (al cărui biograf va fi) și „Istoria pentru începutul Românilor în Dacia” de Petru Maior.

După școala primară din sat, frecventează gimnaziul romano-catolic din Tg.-Murăș. Ca absolvent al celor patru clase, pleacă la Blaj și se înscrie în anul I al cursului filosofic de acolo (liceu superior) având ca „profesor” și pe Simeon Bărnuțiu (care la rândul său încă terminase acelas curs filosofic precum și Cursul teologic între anii 1829 — 1831, când primi incredintarea de a preda istoria universală și filosofia până în 1834 când fu numit notar dicasterial, între 1838 — 42 revine la catedra de filozofie de la care demisionă în 1842 din cauza unor conflicte personale; amărît Bărnuțiu s'a înscris ca student al Academiei de Drept din Sibiu între 1843 — 48 când evenimentele politice îl chemă la Blaj ca purtătorul de cuvânt cel mai autorizat al revendicărilor românești). Contactul cu Bărnuțiu i-a priit mult. Papiu, la îndemnul lui Bărnuțiu, învață limbile germană, franceză și italiană, și citește filosofie și istorie. Numai un an a stat în Blaj. Căci organizează o grevă contra profesorului Nicolae Marcu găsit în ceartă cu profesorul dr. Iosif Pop. Papiu n'a mai fost primit în anul II al Cursului filosofic și s'a decis astfel să nu-și mai aleagă carieră preotească; era sigur că episcopul Lemeni nu-l va primi în seminar.

Se hotără să urmeze în 1845 cursul II filosofic, și, paralel, științele juridice la Cluj. În 1847 e „jurist absolvent de Transilvania”.

Tot în Cluj redactează „Foaia belitrică” Zorile între 1845-47, articolele sale trezind ecouri vii, căci sunt reproduse adesea în „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, și atrag atențiunea lui Avram Iancu dela Tg. Murăș asupra lor.

La începutul anului 1848 A. P. I. se stabilește la Tg. Murăș (Mu-

răș-Oșorhei) și se înscrie printre canceliștii Curții de Apel (Tabula regia judiciaria, supremul for judecătoresc din Transilvania).

Atât la Blaj, cât și la Cluj și Tg. Murăș A. P. I. e pornit pe carte, e sărguincios, serios și apreciat deopotrivă de români și unguri.

Biograful cel mai de seamă al lui Papiu este fără îndoială profesorul dr. Ioan Rațiu din Blaj, care cu o hărnicie de albină a strâns și publicat infinite amănunte de preț, o adevărată monografie, timp de doi ani în foiletoanele ziarului *Unirea* din Blaj, (1902-1903). Multe comentarii și însemnări asupra lui Papiu sunt răspândite îndeosebi în scrierile regretatilor Vasile Pârvan și Bogdan Duică. Apoi cercetările recente atât de migăloase ale d-lui prof. univ. Alexandru Marcu în arhivele italiene sunt extrem de prețioase.

Profesorul Rațiu notează următoarele aprecieri culese personal dela canonicul mitropolitan Ioan Rusu, fost coleg de clasă cu Papiu: „desi cel mai tânăr, Papiu era cel mai destept, cel mai străduitor, cel mai serios și totodată cel mai modest dintre soții săi” (*Unirea* 1902, nr. 44, 1 Noiembrie).

Atmosfera morală a Blajului a produs o adâncă întipărire asupra sensibilității tânărului Papiu.

Cursul filosofic din Blaj era singura școală superioară românească din Transilvania (liceu complet). Acolo era și dascălul dascălilor Timoteiu Cipariu, cel dintâi filolog român. Existau preocupări de a scoate un ziar.

Școlile românești din Blaj căutau angajări de dascăli dintre absolvenții Cursului filosofic din Blaj: Bărițiu și cei doi Murășeni au fost chemați în 1836 de către negustorii din Brașov pentru a ocupa catedre, iar acestia bucuroși au satisfăcut insistențele blăjenilor de a edita ziarul visat: le-a reușit cu „Gazeta Transilvaniei” în 1838.

Mediul spiritual al familiei din Budiul de Câmpie și al școlilor românești din Blaj a determinat desvoltarea intelectuală și morală a lui Papiu. E deja un inițiat în problemele românești.

Deodată, ca din senin, se deslănțuie cu putere elementară revoluția maghiară.

Parlamentul din Pojon (Bratislava) votează reforme populare. Desființează iobăgia. Pretinde independența față de Austria. Un delir nemaipomenit cuprinde opinia publică maghiară.

Se fac manifestațiuni de stra-

dă. Ludovic Kossuth a zeificat îndeosebi de tineret.

Românii primesc cu sentimente amestecate trâmbișata bucurie. Dacă desființarea servitutiilor și proclamarea drepturilor cetățenești provoacă și printre ei însuflețire, nu mai puțin îi apasă ca o piatră grea pe inimă chestiunea independenței Transilvaniei — cu majorități populare covârșitoare de români.

Sfat repede și aprins se ține în locuința lui Avram Iancu (de 24 ani) din Tg. Murăș în zilele de 25, 26, 27 Martie. Sunt de față canceliștii Samoil Poruțiu, Tobias, Frâncu, Pinciu, Roșca, Avram Iancu, Bota, Mărgineanu, Vespreamian, Ilie Măcelaru, Papiu. E în discuție manifestul comun al tinerimii româno-maghiare către guvern. Canceliștii români deja în ziua doua se separă total de cei maghiari și iau inițiativa primei adunări naționale. În 28 sosește și proclamațiunea lui Simion Bărnuțiu care pledează pentru un congres național român care să decreteze stergerea iobăgiei, libertatea individuală și libertatea națională, dreptul națiunii de a-și institui dregători și alege deputați, și să dea un vot contra unirii Ardealului cu Ungaria. Chiar în preajma Paștilor proclamațiile Bărnuțiu și Pumnul se împrăstie de către tinerimea școlară în popor. Se dă cuvântul de ordine ca toată lumea să fie la Blaj pe Dumineca Tomii, 30 Aprilie.

Papiu, Iancu și Iacob Bologa, pleacă la Cluj, și de acolo la Budiul. Își împart regiunile. Iancu și Buteanu sunt printre Moți. Papiu își alege Valea Murășului și Câmpie.

Blajul a venit la timp, prin trimiși speciali, cu orientările necesare pentru grupul canceliștilor cari au început agitațiunea pentru izbânda primei adunări dela Blaj, un fel de piatră de încercare pentru adunarea istorică dela 15 Mai. *)

Monografistul dr. Ioan Rațiu încrustează despre Papiu: „e cel mai aprig reprezentant al curentului național” (*Unirea* 1902, nr. 43).

Acela care ne-a lăsat descrie-

*) Prof. I. Bojoru în broșura sa **Centenarul lui Alexandru Papiu Ilarian**, Tg. Murăș 1930, la pg. 60 și 65 relatează despre prezența lui Nicolae Bârlea dela Blaj în locuința lui Avram Iancu și despre cuvântarea rostită de el asupra situațiunii politice pline de primejdii: revoluționarii unguri sunt soviniști în ce privește Transilvania.

rea cea mai amănunțită și mai autentică a mișcărilor din acele zile este însuși A. P. I. în cele două volume: „Istoria Românilor din Dacia Superioară (Viena 1851, 1852), bază temeinică și definitivă pentru toți istoricii noștri, — însuși Barițiu se servește de ea.

Despre importanța celei dintâi adunări dela Blaj, Papiu se pronunță astfel:

„Poporul rămânea în nepăsare, în necunoștința împrejurărilor de față și orbeca fără nici o direcțiune, fără această adunare poporul nu apuca a-și cunoaște oamenii săi, iar naționalistii se lipseau de razimul poporului“...

Sub asemenea auspicii își începea Papiu activitatea publică.

Și a rămas consecvent timp de 25 ani. Printre cele din urmă acțiuni publice cunoscute ale vieții sale, și poate că este cea din urmă, este apărarea făcută în 1873 bivolarilor din Giurgiu, cetățeni ocupați cu cărușia și răzvrătiți contra unui regulament de transporturi care impunea un impozit nelegat. Papiu nu numai că s'a angajat de avocat al răsculatilor (cari dezarmaseră forța publică și bătuseră un comandant), ci a publicat un manifest prin care-i felicită pentru curajul civic și exaltă dreptul de rezistență al cetățenilor împotriva ilegalităților. Din cauza acestui manifest Papiu a fost arestat de trei ori și de trei ori a fost eliberat imediat, căci nici un judecător nu îndrăznește să dea o sentință de detenție împotriva faimei de cel mai ilustru magistrat pe care și-o făcuse pe bună dreptate Papiu ca procuror general al Statului în anii 1857—1868 când a fost destituit de către guvernul conservator.

În această ultimă a sa broșură (Cauza bivolarilor din Giurgiu, București, 1873) cu darea de seamă a procesului câștigat de Papiu la Curtea cu Jurați din Turnu Măgurele, cei 81 țărani arestați fiind puși în libertate, Papiu scrie: „Un vierme dacă-l calci, se mișcă; și cetățeanul atacat în averea și viața sa, să nu aibe dreptul de a se mișca, a se plânge, și a se apăra contra autorității care fără lege-l calcă în picioare?“ Și mai departe: „Rebeli sunt aceia cari răstoarnă legile“.

Astfel se manifestă deopotrivă Papiu la începutul ca și la sfârșitul sbuciumatei sale vieți. Egal, unitar, devotat voinții poporului.

Ziua bună se cunoaște de dimineață.

Și între cele două poluri ale acțiunii sale sub controlul deplinătății facultăților sale mintale,

se desfășoară masiv, rectilin și cu o vervă scânteitoare, una dintre cele mai bogate, mai rodnice și mai răsunătoare activități pentru închegarea, în stat liber și în cele mai prospere condițiuni sociale, a româniei.

Credincios părerilor sale până la moarte. Și nu este pe lume mai frumos lucru, decât să fii logic cu tine însuți, respectuos și tenace pe pozițiile pe cari te-au așezat părerile proprii, convingerile formate printr-o harnică și serioasă elaborare a facultăților tale, ca și frecvențele cu lumea exterioară. Ți se cere adesea în viață să fii atasat prietenilor și consecvent angajamentelor publice; de ce oare n'ar fi o datorie elementară a omului de a fi în același grad întâiu de toate dator să asculte de glasul conștiinței proprii, să se supună loial comandamentelor interioare, să dea prioritate fidelităților față de concepțiunile elaborate printr-o muncă și gândire proprie?

În această privință Papiu e om dintr-o bucată deja în aurora vieții sale.

Răzvrătirea sa dela Blaj și ordonarea grevei este o consecință a spiritului său gata să reacționeze împotriva oricărei nedreptăți.

E cea dintâi trăsătură a temperamentului său bogat, înflăcărat, curajos și înfruntător al riscurilor atitudinilor transante. E născut conducător de mase. Se plasează astfel în mod categoric la polul opus al moralei oportuniste care recomandă potrivirea la situațiuni prin adagiile: „omul blând sugerează la două ori“ ori „capul plecat — sabia nu-l taie“; vor fi momente, mai ales pentru o categorie comună de adaptați și profitori, când o astfel de etică e folositoare societății. În nici un caz însă, la răscruci istorice, când paharul suferințelor e plin și amenință să se reverse, și când, creindu-se tensiuni sociale extreme, nu de acomodări umilitoare e nevoie, vci de bravuri hotărâte, de înălțări de steaguri, de lozinci sumare și treceri la fapte în fruntea curenților menite să scape un popor de robie.

Papiu deține întreaga sensibilitate a ceasului și sufletu-i vibrează intens de aspirațiunile mocnite prea multă vreme în inima multimilor, cari răspund acum bucurosi chemărilor la jertfă pentru libertate.

Ieri ca și azi, precum și în viitor, adesea se părăsesc steagurile de luptă din pricini diverse.

Uneori un steag e părăsit pentru un altul — potrivit unei con-

vingeri pure. Sunt cazuri. Ba în slujba noului steag converțiții se devotează cu o îndărătnicie și mai mare — potrivit rigorilor științii psihologice care explică fanatismul.

Un steag nou deșteaptă energii nebănuite.

Tot ceea ce pornește din convingere neîntinată — are sortii biruinții.

Însă numai unei personalități îi este dat să se desvolte la apogeu, căci elaborația intelectuală este continuă, simțul critic selecționează, puterea de obiectivitate învinge, balanța cântăririi dispune de o precizie care garantează împlinirea maximului de ascensiune.

Spiritul robust, dificil, personal, original al unei splendide personalități, cu toate însușirile de marcă iesind din comun și depășind actualitatea în caracterele sale banale, cotidiene și mediocre, este trăsătura reliefantă a personalității lui Papiu.

„Supremul bun e personalitatea“ — a spus Goethe. Personalitatea întrușipează deopotrivă zenitul creșterii maxime a însușirilor proprii ca și profunzimea și generalitatea însușirilor colective ale poporului și mediului social cari au produs-o. Ea poartă în sine în egală măsură cumpăna între subiectivism și obiectivism.

Deaceia personalitatea lui A. P. I. este cheia de a pătrunde în miezul problemelor românești ale timpului.

Ar fi locul să se pună aci o problemă de metodologie: să se distingă hotarele dintre subiectiv și obiectiv. Subiectivul, în anume condițiuni, deține caracterele precise ale obiectivului, care nu este decât o materializare, o traducere în forme concrete și accesibile a subiectivului.

Faptele, concepțiunile și gândurile personalității lui A. P. I. sunt surse obiective pentru orientarea noastră în complicata istorie a trecutului.

La tot pasul căutăm criteriile obiective cari să ne conducă la înfriparea judecăților asupra fenomenelor sociale de ieri. Istoria e plină de erori și considerațiuni personale ale fanteziei scriitorilor.

Cari sunt normele veritabilelor și realelor desprinderi din noianul confuziunilor? Ele se ascund în înșile posibilitățile intelectuale ale criticului de a se înălța sus de tot în trăirea intensă și interpretarea fidelă a ființelor de care se ocupă.

ION CLOPOTEL

(www -

Politica Statelor-Unite față de Europa

1. Izolarea politică a Statelor-Unite față de Europa a devenit de vreo patruzeci de ani foarte relativă. În ciuda tradiției și a sfatului pe care-l dădea Washington, când părăsea funcțiunea de Președinte în 1796, poporul american a fost silit de multe ori să participe, într'un fel sau altul, la rezolvarea problemelor internaționale din Europa. În timpul războiului mondial, participarea sa a fost atât de efectivă încât s'a tradus prin trimiterea a două milioane soldați în Franța și împrumutarea Aliaților cu suma de zece miliarde dollari.

Politica de izolare din trecut fusese dictată de împrejurările speciale în care se afla Statul american. Puțin populat, fără multe legături comerciale cu Europa, noul Stat avea nevoie să-și concentreze atenția la treburile interne, să-și organizeze și să-și exploateze imensul teritoriu. Pe lângă aceste condiții, mai era convingerea la conducătorii americani de atunci, că Statele europene, monarhice și militariste, nu aveau nimic comun cu noua Republică, democratică prin definiție. Interesele imediate îi indicau o atitudine rezervată și din punctul de vedere al politicii externe, pe care o urmărea în continentul nou. O vigilență asupra stărilor din America de Sud se impunea dintr'un instinct de conservare, dar și dintr'o prevedere pentru evoluția sa în viitor.

Cu asemenea preocupări, Președintele Monroe declara în 1823 că Statele-Unite nu vor tolera ca vre-o putere europeană să se amestece în afacerile Republicilor din emisfera de vest. Așa numita „doctrină a lui Monroe” avea însă un caracter unilateral, căci nu implica acelaș control din partea celorlalte State americane, și nici nu excludea poporul american dela un amestec în treburile altor continente.

Politica de izolare a Statelor-Unite a durat de fapt până la începutul secolului nostru. După terminarea războiului cu Spania, interesele americane se extind dincolo de hotarele Republicei. Odată cu achiziționarea Filipinelor, protectoratul Cubei și construirea Canalului de Panama, Statele-Unite devin direct implicate în politica mondială. Sfera lor de influență politică și economică se lărgeste, și cu ea se lărgeste și orizontul politicii lor externe. Asigurarea libertății de navigație în Pacific și Atlantic le impune un contact din ce în ce mai strâns cu alte puteri mondiale. Europa începe să intereseze pe Americani nu numai pentru relațiile pe cari le aveau unele mari puteri cu noul continent, dar și din motive comerciale. Industriile și finanțele americane căutau noi debușuri. Substratul economic al politicii internaționale a Statelor-Unite se făcea astfel simțit și în relațiile cu Europa.

Acest interes crescând al Statelor-Unite pentru o apro-

piere cu Europa se reflectă în diferitele tratate și conferințe internaționale, la cari luau parte înainte de războiul mondial. În răstimpul de treizeci de ani (1884-1914) precedând acest conflict, Statele-Unite au participat la nu mai puțin de 28 conferințe internaționale din Europa, încheiând diferite tratate, cari erau apoi ratificate de Senatul american. Această schimbare de atitudine apare mai semnificativă, dacă amintim faptul că, în răstimpul de o sută de ani (1784—1884) înainte de epoca pomenită, Statele-Unite nu au luat parte decât la două conferințe internaționale în Europa.

2. Se știe că, dela marel război încoace Guvernul din Washington s'a interesat din ce în ce mai frecvent de afacerile internaționale din vechiul continent. În locul rezervei de altă dată, se observa acum o continuă solitudine de a colabora cu Europa, în ciuda faptului că Senatul american refuzase Președintelui Wilson să ratifice Tratatul din Versailles, după care Statele-Unite ar fi urmat să facă parte din Societatea Națiunilor. Acum apărea pentru întâia oară o ciocnire de curente în opinia publică americană asupra condițiilor din Europa. O bună parte din populația Statelor-Unite, în frunte cu intelectualii (oameni de știință, publiciști și preoți din toate confesiunile) susținea, alături de oamenii de afaceri, necesitatea unei apropieri cât mai strânse cu Europa, pe când o altă parte era pentru menținerea vechiului continent. Guvernul american adopta o cale medie, evitând o politică de completă izolare, dar în acelaș timp încurajând, într'o formă discretă, participarea la rezolvarea problemelor internaționale din Europa. Aceasta a fost de fapt politica Administrației de sub Președinții Harding și Coolidge, când apăreau la diversele conferințe internaționale așa numiții „observatori” americani, cu însărcinări „informale”. Însăși abținerea Statelor-Unite dela Geneva era atenuată prin acceptarea de a fi reprezentate uneori în mod oficial la vre-o conferință ținută sub auspiciile Ligii, cum a fost de ex. aceea asupra Opiumului, sau statornica lor colaborare cu lucrările Biroului Internațional al Muncii. Deasemenea, la diferitele conferințe asupra desarmării, igienei și a cooperației intelectuale, Statele-Unite au figurat alături de Statele membre ale Ligii. Iar din inițiativa particulară, bancherii americani au subscris suma de 25 milioane dollari la împrumutul de restaurare financiară a Austriei și Ungariei, pe baza planului elaborat de Ligă.

Conștiința interdependenței economice a fost poate cel mai puternic motiv care determina Statele-Unite să părăsească în bună parte politica de izolare față de Europa. Astfel, în urma sugestiei Secretarului de Stat Hughes, Guvernul american se decidea să numească experți cari,

deși în calitate neoficială, erau însărcinați să investigheze capacitatea de plată a Germaniei. Așa lua naștere cunoscuta Comisie a Reparațiilor de sub președinția Generalului Charles Dawes, în care figurau încă doi experți americani (Young și Robinson). „Planul Dawes” și „Planul Young” au fost o contribuție utilă din partea Statelor-Unite la rezolvarea problemelor postbelice din Europa. Tot aici se cuvine a menționa Pactul Kellogg, pe care Statele-Unite au ținut să-l încheie cu marile puteri europene, cu scopul de a contribui la asigurarea păcii și crearea unui regim juridic în relațiile internaționale.

În sfârșit, se cunoaște partea activă a Statelor-Unite în diversele opere de umanitarism din întreaga lume. De pe urma acestei participări a poporului american, Europa a beneficiat din plin. Însăși țara noastră s'a bucurat de binefacerile generozității americane, primind ajutoare substanțiale (fonduri pentru spitale și alte instituții, burse și publicații) dela Fundația Rockefeller și Fundația Carnegie.

3. Din faptele expuse, vedem cât de relativă a fost, mai ales dela marele război, așa numita „politică de izolare” a Statelor-Unite față de Europa. Dela izbucnirea crizei economice în 1929 și cu deosebire în ultimii ani, atitudinea unei părți a poporului american pare a fi suferit unele modificări. Deși curentul pentru apropierea cu Europa nu a încetat, totuși o revenire la punctul de vedere tradiționalist se observă astăzi în opinia publică americană. Această revenire s'a exprimat chiar în unele legi speciale, trecute de Congres sub influența evenimentelor internaționale din ultimii ani.

În adevăr, războiul Italo-Abisinian, care amenința să ducă la un conflict înarmat între Marea Britanie și Italia, determină Statele-Unite să ia unele măsuri menite a le feri de vre-o implicare într'un eventual război mondial. Astfel Congresul vota în August 1935 așa numitul „Act de Neutralitate” (**Neutrality Act**), destinat la început a fi în vigoare până la 1 Mai 1936, dar care apoi era prelungit pe încă un an. În Ianuarie 1937 însă, în urma situației internaționale creată de războiul civil din Spania și de condițiile din Extremul Orient, Guvernul american se văzu silit a transforma măsurile temporare într'o lege de mai lungă durată. Președintele Roosevelt semna în Mai 1937 un nou Act de Neutralitate (**Joint Resolution No. 27**), destinat să rămână în vigoare doi ani, și pe baza căruia Statele-Unite urmau să-și orienteze conduita în cazul unui război în celelalte continente.

Noua lege prevede următoarele măsuri prohibitive. În caz de război, Statele-Unite opresc cu desăvârșire exportul armelor, munițiilor și al altor mijloace de luptă, atât în țările beligerante cât și în țările neutre, de unde ar putea fi re-exportate. În același timp sunt oprite tranșacțiile financiare cu beligeranții, transportul de arme și muniții pe vase americane, și folosirea porturilor americane de vasele beligeranților pentru aprovizionare. În schimb, aceste măsuri nu se aplică în cazul când vre-una din Republicele noului continent se află în război cu un Stat ne-american. Această clauză contrazice, bine înțeles, spiritul de imparțialitate, pe care-l cere o politică neutră. Dar aici „doctrina lui Monroe” a prevalat asupra unei concepții consecutive.

Evident, Actul de Neutralitate urmărește scopul politic de a ține Statele-Unite la o parte de complicațiile unui eventual război. Pe lângă un asemenea obiectiv, aceiași legislație urmărește a descuraja alte State de a face război, proclamând prohibirea oricărui comerț și

refuzându-le resursele materiale și financiare ale Statelor-Unite.

Cu toate acestea, numitul Act nu pare să asigure pacea pentru poporul american. O asemenea judecată se desprinde nu numai din neliniștea opiniei publice americane față de evenimentele recente din Europa și Extremul Orient, dar și din faptul că bugetul apărării naționale a crescut dela 479 milioane în 1934 la 980 milioane dollari în 1938. Congresul american, votând anul acesta fără multă discuție aproape un miliard dollari pentru marină, aviație și armată, dovedea că nu pune prea multă bază pe „neutralitate”. Contradicția între dorința de a rămâne neutri și voința de a fi înarmați cât mai bine, nu poate avea alt substrat din partea conducătorilor americani decât aprehensiunea că, într'un eventual război mondial, Statele-Unite nu vor putea să stea la o parte.

Adevărul este că întreaga omenire este astăzi într'o stare de interdependență economică și politică, pe care nici un Stat, fie el cât de mare și puternic, nu o poate ignora. Mai curând sau mai târziu efectele unui conflict într'o parte a lumii se face simțit în restul ei. Demersul Președintelui Roosevelt din ultimul timp e caracteristic în această privință. Scrisorile adresate de șeful Statului american către Cancelarul Hitler, relevă judicios ca „poporul american trebuie și el să-și dea seama că nici un popor nu poate să scape, într'o anumită măsură, consecințele”, cari ar urma dintr'un război mondial. În a doua scrisoare, Președintele Roosevelt declara următoarele: „Guvernul Statelor-Unite nu are nici un angajament politic în Europa și nu va lua nici o obligație pentru direcția negocierilor. Dar noi recunoaștem răspunderile noastre ca parte a unei lumi de vecini. Conștiința și dorința ferventă a poporului nostru cer ca vocea guvernului său să se ridice din nou pentru a preveni războiul”. Aceste declarații sunt încă o mărturisire clară că Statele-Unite nu pot rămâne indiferente față de Europa.

NICOLAE PETRESCU

Memoriile lui Ion Mihu

Printre cele mai interesante cărți ale anului este desigur volumul Spicuirii din gândurile mele politice, economice și culturale, editat de mitropolia din Sibiu sub îngrijirea competentă a istoricului nostru Silviu Dragomir, prof. univ. și comisar general al minorităților. Tratatul de împăcare din 1910 își are aici toate documentele de seamă, așa încât aproape epuizează subiectul. Atât de însemnată este contribuția lui Mihu la lămurirea chestiunii, încât cartea va forma obiectul unor mari discuțiuni și preocupări viitoare. Păcat, că Spicuirile n'au răspândirea cuvenită. Mecenatele Mihu era o minte pătrunzătoare, o fire mândră și independentă, un realist care a preferat să se izoleze la Vinerea decât să-și irosească zadarnic puterile în sterile agitațiuni politice.

Din colțul său de retragere a urmărit cu cel mai viu interes toate fenomenele, fiind perfect informat asupra evenimentelor. Dece părerile lui Mihu primesc o valoare atât de deosebită? Pentru că într'adevăr Mihu n'a fost oportunist și a dispus de cea mai deplină independență și libertate morală. Orice pas al lui Mihu are greutatea sa specifică. Vor trage mult în cumpăna istoriei curajoasele sale caracterizări asupra oamenilor noștri politici. Tocmai de aceea vom reveni.

TITU POPA

MEMORII

Nu de mult au ieșit la lumină memorii despre războiul cel mare.

Pentru noi lucrul este important. Sunt primele, iar generațiile actuale, subliniate în **Vasileși-Cantaluți**, nu au cea mai mică idee de istoricul războiului, din care au ieșit.

Cel mai interesant episod al politicei secrete, care a dus tot acest război este fără îndoială epilogul asasinării lui Frantz Ferdinand. El a deslănțuit acea catastrofă mondială, din care a ieșit o lume nouă, frumoasă ca ideal politic, oribilă ca rezultate practice.

Cum puțină lume bănuiește măcar că atentatul dela **Sarajevo**, să fi fost o mașină politică, memoriile sunt bine venite. Ele arată, că dedesubturile istoriei sunt altele decât cele mărturisite ori chiar bănuite.

După memoriile citate, asasinarea a fost pusă la cale de guvernul austro-ungar, cu complicitatea Curții imperiale și chiar cu cea a lui Frantz-Iosif. Asasini erau agenții poliției vieneze. Autorul memoriilor este un fost corespondent român la Viena.

Un document lipsește, pentru a întări pe acesta. Acel document este precedenta atentatului sau mai bine, atentatul, care a precedat pe acesta. Pus la cale cu acelaș scop, adică cu scopul de a deslănțui războiul mondial, atentatul nu se desfășură decât doar pe alt teatru.

Cum acest episod s'a petrecut la noi, și cum eu sunt în măsură de a arăta dedesubturile lui, îmi calc consemnul de a nu scrie nimic despre acele timpuri și scriu aceste rânduri. Ele interesează mai ales pe transilvăneni.

Războiul nostru a fost în prima lui parte un **războiu politic**, adică un războiu dus de oameni politici. El a avut ca bază, **politica de duplicitate**, și ca instrument principal, bine înțeles, **Presa** și pe **Gazetari**.

La spatele acestora s'au dat multe bătălii și s'au câștigat multe victorii. Cum pe timpurile acelea breasla gazetărească era redusă ca număr, dar compusă mai ales din idealisti de toate categoriile, lupta a fost foarte frumoasă.

Printre acești gazetari mă aflu și eu și printre multiplele întâmplări, la care am luat parte, de multe ori foarte de aproape amestecat, e și aceea, ce o povestesc azi.

Episodul este: **atentatul dela Hojdudorog**.

La începutul anului 1914, cu câteva luni înainte de Sarajevo, o mașină infernală sosește la Episcopia Hojdudorog, de curând creată de unguri cu scopul vădit de a desnaționaliza pe românii din West. Cu câțva timp mai înainte, trebuie să se știe, două evenimente avuseseră loc.

Regele Carol, marele rusofob, grație unei indiscreții ale mele, a fost descoperit deodată **tratabil** pentru Dubla Înțelegere. Basarabia era cuiul lui Peplea.

Legile școlare ale lui **Tizza**, aduseseră comisia de transilvăneni la București, cu Mihai Popovici în cap și cu declarația „că „așa nu mai merge”.

S'a aflat acest lucru tot de pe urma unei indiscreții ale mele.

Prin urmare, Antanta ne putea conta ca detașați de Puterile Centrale, ceea ce era enorm pentru ea.

Dar pentru ca detașarea să fie completă, s'a hotărât, de acord cu oamenii ei, care atunci veniseră în Regat la putere, și în acest scop, ca România să fie băgată cu forța în foc și dela început.

Trebue să nu se uite, că Puterile Centrale și mai ales **Germania**, erau pentru războiu. Falimentul acesteia bătea la ușă. Iar Franța lui Poincaré, deasemenea era pentru războiu.

Ea refuzase creditele necesare prelungirii crizei industriale germane.

Atentatorul dela **Hojdudorog** era **Cătărău**, despre care se scrie în atâtea rânduri. Basarabean, el mai aruncase în seara precedentă statuia lui Arpad din Brașov în aer, fără a ajunge totuși să creeze un conflict între noi și puternica noastră vecină dela Vest.

Eram la oficiosul francez al tinerimei liberale, adusă la putere de Antantă, cu scopul precis de a face războiu.

A doua zi după atentat, în redacție mă aștepta un tânăr gras și blond. Cu fața speriată se arunca asupra mea și îmi povestește că este reporterul polițienesc al lui „Az Est”, marele cotidian pestan. Că a plecat cu **detectivul șef al Poliției politice** din Pesta prin **Cernăuți** la **București** și că în gara **Burdujeni**, șeful siguranței ungare dispăruse de lângă el. Cum erau prea buni prieteni o festă nu puteau să-i fi jucat și că în asemenea condițiuni i-e frică, să nu-l fi asasinat cineva. Că a fugit deadreptul dela gară la mine și că mă roagă să-i acceptare viața, până o putea să se înapoieze. Devenise livid. Nu prea sunt impresionabil și cunosc prea bine pe balcanicii dela București, dar declar cinstit, că am rămas perplex. Gazetarul a scos carnetul lui din buzunar și a făcut ca prima mea bănuială, de a avea aface cu un nebun, să dispară. M'a luat de braț, tremurând și m'a rugat să intervin, să aflu ce-i cu prietenul lui polițist.

Am întors capul în vasta redacție, unde zece perechi de ochi, cu cei ai șefului vintilist și cu cei ai „agentului francez”, mă fixau. Am înțeles. Intrasem la mașină.

Am plecat la poliție, unde aveam prea mulți prieteni ca să mă mintă. Prefectul era doar redactor la noi.

În anticameră, mă aștepta în „stare de libertate” celalt **șef al siguranței din Cernăuți**. Prefectul s'a

jurat că nu știe nimic, **șeful siguranței** noastre a căzut din cer: „Auzi d-le, asasinat!”.

S'a isprăvit, am intrat la mașină fără îndoială!

În acest moment șeful dela Cernăuți îmi povestește tot atentatul. Îl cunoștea din fir a păr. Parcă luase parte la el. Cu cele mai mici amănunte.

Bomba fusese expediată din Cernăuți, iar Cătărau-știa și cum îl cheamă pe atentator, întors la București, a plecat dela Interne (!!) cu automobilul oficial, s'a dat jos la prefectura din Ploiești, de unde i s'a pierdut urma.

— Strigătul meu a fost: „Și cum, d-le, d-ta n'ai făcut nimic?”.

— Ba da, mi-a răspuns, am telegrafiat la București poliției, dar ieri fiind Duminică, nu s'a găsit cine să traducă telegrama; azi am sosit și eu!”.

— „Nu s'a găsit cine să traducă o telegramă nemțească, m'am adresat nemțește celui mai mare dela noi, care vorbea perfect această limbă?”

— „Nu dragă mi-a răspuns acesta, tu știi că eu nu știu decât franțuzește”.

S'a terminat, sunt în plină operetă!!

Intors la redacție unde bietul ungur era mai mult mort decât viu, mă întâmpină un coleg.

— Am fost la legăția austriacă, chemat de **Czernin**. Am văzut pe **detectivul** ungur, arestat în subsol. El a fost trimis pentru a provoca războiul prin raportul lui.

Czernin mi-a spus că dacă vrei să izbucnească acest războiu n'ai decât să faci scandal. Dacă nu vrei, lasă totul până mâine baltă și totul se va aranja.

Ungurul meu, după mustra mea, se pierduse complet. L'am liniștit. Omul lui nu fusese asasinat de nimeni. Seara l-am expediat pe răspunderea mea îndărăt.

Și am tăcut până a doua zi, pentru a evita României dezarmate o soartă mai grozavă ca a Serbiei.

Czernin parase lovitură. El, cu protectorul său **Frantz Ferdinand** șeful militarist, bănuiau că războiul le va fi fatal și în ultimul moment au ezitat.

Iată deci pentru ce al doilea pretext a fost drastic. L-au suprimat pe însuși **Frantz Ferdinand** și s'a desbătut groaznicul măcel mondial.

EM. C. GRIGORAȘ

Cântecele bănățene

Obiceiurile se păstrează din cele mai vechi timpuri și sunt considerate adevărate instituții sociale. Ele stau la baza moralității sociale și a dreptului cutumiar; ele alcătuiesc o legătură spirituală a omenirii cu trecutul și o punte de trecere spre viitor, deci ele formează garanția continuității sociale. Răspândirea lor se face pe zone ce s'ar putea fixa aproape geograficește: provincii, națiuni etc.

Cântecul este compoziția destinată voci omeniești în care muzica și poezia se unesc pentru exprimarea diferitelor sentimente.

Cântecele ca și obiceiurile se transmit din generație în generație și fac parte din bogăția culturală și artistică a unui popor.

Regiunea Banatului dintre Dunăre, Carpați, Mureș și Tisa, este țara sentimentului artistic, unde cântecul este la el acasă.

Corurile și fanfarele satelor bănățene, sunt pline de suflet și luptă românească. Prin ele s'a manifestat o puternică conștiință națională.

De multe ori elementele eficace de rezistență etnică, sunt altele decât mișcările politice, sociale. Din această cauză lupta pe tărâmul cultural, din veacul trecut, a fost mai periculoasă, și deci, mai combătută; școlile românești din această regiune au fost închise de au-

toritățile austro-ungare de tristă memorie; cărțile culturale în limba străbună confiscate; jocurile, cântecele, clăcile și toate obiceiurile strămoșești îndușite.

S'a încercat o desnaționalizare completă a maselor populare bănățene. Toată bogăția de artă, cultură și obiceiuri, interzisă în mod sistematic. Însă totul a fost zadarnic. Căci frumosul cântec bănățean n'a putut fi schimbat cu nimic, cum n'au putut fi nici limba și nici obiceiurile influențate de opresiunile barbarilor de acum 1.000 de ani.

Un adevăr nestrămutat este, că tot ceea ce-i oprit din calea naturală, se păstrează în ascuns cu mai multă patimă și căldură.

Astfel cântecele, limba și obiceiurile strămoșești în Banat au fost cultivate cu mai multă pasiune în timpul zilelor de restriște, de interdicere, decât în zilele de astăzi.

Sub stăpânirea străină, de lungă durată, Banatul și-a păstrat neatins tot pitorescul românesc tradițional de cultură națională exprimată prin cântările, jocurile și fanfarele satelor.

Oamenii mai luminați ai satelor făceau educația națională a tinerilor generații prin tainele melodiilor populare și astfel s'au organizat în întreg Banatul, cu mare entuziasm, numeroase coruri și fanfare de o valoare muzicală recunoscută.

Acest entuziasm, așa de puternic în trecut, în ultimul timp a scăzut considerabil.

Este regretabil, că nu se păstrează și în zilele noastre în Banat sentimentul muzical al strămoșilor în măsura de odinioară.

Se impune o reacțiune, din partea tuturor intelectualiilor, a conducătorilor satelor, a asociațiunilor de tot felul, și în special muzicale și culturale, care se găsesc și astăzi în cuprinsul Banatului, în sensul reînvierii sentimentului artistic al cântecelor bănățene.

Dacă în trecut bănățeanul a înfruntat opresiunile maghiare, cântându-i durerea și suferința prin frumoasele sale melodii, de ce astăzi se desinteresează complet de acest gen muzical?

O reorganizare a corurilor și fanfarelor sătești se simte imperios, pentru asigurarea continuității culturale și sociale.

Pentru a da Banatului pitorescul de artă populară de odinioară, cerem tuturor celor ce doresc reînvierea cântecelor bănățene să contribuie la această sfântă datorie.

ANDREI RASVAN

N. R. — O seamă de fruntași ai muzicii bănățene au înaintat un memoriu cuprinzător d-lui Rezi-dent Regal al Timișului, tocmai în scopul semnării pe bună dreptate de autorul articolului.

Cum se creiază doina

Folklorul nostru este cheia cu care se deschide zăvorul pentru intrare în grădinile spiritualității românești autentice. Cine a găsit secretul lacătului și cui i s'au deschis larg porțile grele, are bucuria unei nașteri noi întru duh românesc, aceea rară bucurie cu care nu s'au putut învrednici mulți din cei chemați a reprezenta epoca noastră de cultură. Pentru că circulă în lumea culturală românească o seamă de idei adjectivate sorboniene, mediteraniene, nordice, orientaliste, etc. după preocupările gânditorilor, trecuți prin livezile datinei noastre în această dimineată de spiritualitate românească, fără să mai aștepte ridicarea ceții. Ei se consideră docti din clipa când sunt suprasaturați de bibliografia culturii universale. Nu e vina lor. Așa cere spiritul timpului. Odinioară nu era cultură decât snobismul greco-fanariot — azi nu e cultură decât ideile cu etica și estetica lor, dela Soare-Apune. Saltul acesta din șalvari în smoking ilustrează „evoluția spiritualității românești”. Dealtfel, nimeni nu poate pretinde nimănui să se metamorfozeze în soare alungător de ceață. Ne impresionează totuși voința chemaților noștri, de-a munci. E un merit mare și justifică pe deplin credința că de îndată ce se vor ivi aleșii, zidirea culturii noastre va păși din faza proiectului în clipa când se celebrează punerea pietrii fundamentale. Până atunci împărțăm, din puținul nostru, învățături modeste, din ceiace ni-am putut însuși, acolo unde se creiază doinele.

Atunci când în munți domnesc seninătățile, în brazi se aude un murmur tainic, parcă nevăzute viori leagănă în surdină somnul singurătății. Piscurile se înalță să atingă azurul, așa cum te-ai apropia să mângâi o floare. Intre culmi, cerul se vede ca o petală albastră măiestrit zimțată. În pajiștele de un verde închis, mărginite cu ciurătura jnepenilor și colțunii pădurii, turmele pasc tăcute. Atât de bine le stă în poieni, că par a fi așezate acolo, podoabă. În vreme ce turma se apropie de gura deschisă între cetini pentru calea stânii, soarele se furișează pe nevăzute printre crengi și trece de culme. O boare răcoroasă vine de undeva și cu ea nesimțit amurgul. Atunci se desprinde din jurul copacilor, de pe marginea piscurilor și a culmilor, o dungă de lumină semi-obscură, magică. Pârâul șoptește mai sfios, cântecul tălângilor e de o sonoritate argintie și se aude contrapunctând ruperea ierbii sub buzele harnice ale oilor. Pare că toate acestea nu se petrec în natură, ci în suflet, ca o pregătire pentru rugăciune.

Noaptea, liniștea e strălîmpede de se aude pâlăit stelar. Dela o stână îndepărtată, răzbate unduirea unei doine; în poloște, turma culcată, rumegă. Ochii oilor strălucesc, iar isvoarele dingăne ca o șoptă. Totul înduioșează și îmbie sufletul la vis.

Ciobanii își pun fluierul la buze și însălează variații pe temele înduioșătorului fond melodic al doinei. Armoniile fluierului lor se împletesc cu armoniile peisajului și sufletul se transmută în artă:

Doină

Și iată, o nouă doină. Acum trebuie expresia verbală adecuată melodiei. Ciobanul își ia fluierul dela gură și prin șoptele nopții se ridică în surdină doina cântată, mai întâi sfios, atent, ca nu cumva să se străcoare o disonanță între silabe și sunete, și-apoi mai tare, cu mai mare siguranță:

„Noaptea mândră că-i cu stele,
„Draga cu ochi de mărgel;
„Noaptea-i mândră că-i cu lună,
„Draga cu inima bună;
„Și pădurea cu izvoru’
„Ca bădița ei cu doru;
„Pădurea cu floricea-re
„Dor pân’ la mândruța mea-re...”

Dar, eu am vorbit de o anumită conștiință a cântului și poeziei create, și v'am prezentat ciobanii ca pe niște cunoscători ai unor legi estetice. Mulți dintre acești artiști, însă, nici nu știu scrie. Au în schimb în ei schin-teia geniului românesc.

Mâne zi, ciobanii dela stânila învecinate se întâlnesc unii cu alții.

— „Mă, am făcut un cântec...

— „Ia să-l auzim!

Și în munți se sărbătorește un recital de muzică și poezie românească. E uimitor cât de repede învață unii dela alții cântecele lor. Intr'o săptămână, capodopera e cunoscută peste nouă culmi și nouă piscuri. În cercul restrâns al stânilor învecinate, autorul e cunoscut cu numele:

— „Ia hai să cântăm doina lui Simion Morconel...

La stânila mai îndepărtate, cântecul e al „Stânei Obi-țenilor“; ardelenii îl generalizează într'o „doină bănă-țeană“ și așa devine patrimoniu spiritual universal ro-mânesc, creat de nu anonim în al cărui suflet vibrează pretutindenia duhului carpatic.

Toamna, turmele cobor în sat, și aduc cu ele un cân-tec nou. El va fi învățat de fetele din sat și dus mai departe din gură în gură. Astfel, din munți și din sa-tele de munte, doinele cobor în câmpie. Aici suferă pe alocurea anumite diminuări de personalitate, prin în-lăturarea subtilităților primare, cari nu convin și nu sunt înțelese de „pustăni“, de oamenii dela câmpie. Peisajul lor nu are relief. Deaceia nici împistările me-todice cu abundență de tril, nu pot reprezenta pentru ei

o adăquare la nesfârșirea zărilor sub care își cristali-zează sufletul.

Cântecul devine al poporului. Autorul nu și-l reven-dică și în cele din urmă, începe a-l simți ca și când n'ar fi creat de el, că l-ar fi auzit de undeva, pentru-că doina a găsit peste tot acelaș superb și unitar suflet românesc.

Cu aceste constatări, putem îndrăzni să întărim pă-rerile celor ce au spus că o creație poporană are un autor singuratic. Dar, caracterul ei, reprezintă până la identificare sufletul popular, neputându-se îndepărta de stilul autenticului românesc ci rămâne o permanentă continuare spirituală, cu aderențe în datină. Este struc-tura intimă a tradiționalismului românesc, pur și fără prejudecăți. De aceia creația folklorică nu e minoră. Pentru-că ea e făurită pe un fond de adevăr și ca re-zultat al unei stări sufletești armonizate cu natura și intrată în structura launtricului culturii create de po-porul român.

Credem că nu consituie o pierdere de timp sesizarea aceasta, socotită de noi necesară, pentru a cunoaște su-fletul din care am purces. Cultura nu se poate împru-muta, șlefuită până la decadență de aiurea... Ea e o creație permanentă a acelor anonimi, în clipele sfinte când în sufletul lor se oglindește sufletul întregului neam, cu tot ce are el mai aproape de adevăr și de frumos.

La noi, această creație circulă în popor necunoscută încă de cei chemați.

GRIGORE BUGARIN

ȚINUTUL HALMAGIULUI

Monografie de prof. Traian Mager, Tiparul Tipografiei Diecezene, Arad

Studierea satului ca o realita-te socială a fost precedată la noi românii, de acele monogra-fii răzlețe, care căutau să do-cumenteze mai mult etnicitatea și continuitatea istorică a unui ținut sau sat. Ne gândim mai cu osebire la monografiile scoa-se de bătrâni și anonimi cărtu-rari ardeleni, cari nu perdeau nici o ocazie de a afirma odată mai mult latinitatea noastră, dar aveau și mândria de a ac-centua că satul pe care-l mono-grafiază este un sat fruntaș în-tre atâtea sate străine. Erau în fond aceste monografii, mai mult o armă de luptă, decât studierea realităților sociale ale unei așezări omenești.

În rândul acestora și cu acel scop au scris învățătorul Petru Vancu acea monografie a Măde-ratului, un sat fruntaș din pod-goriile Aradului și tot așa preo-tul Ioan Ardelean — tatăl ac-tualului preot din Micălaca Ara-dului — despre înstrăinatul sat Keteghaza, rămas să continue

suferințele românești sub oblă-duirea îmbietoare a grofilor ma-ghiari.

Și tot în rândul acestora s'ar putea integra și cele trei volu-me apărute de curând, care re-dau cadrul istoric al vestitului ținut al Hălmagiului, teatrul revoluțiilor moștești. D-l Traian Mager este unul din puținii profesori, cari mai cred că da-toria lor nu se termină la por-țile școlilor și cu o statornicie demnă de lăudat, cu propriile sale mijloace a întreprins o va-stă monografie a ținutului, în care s'a născut și în care au luptat cu cinste moșii și stră-moșii săi. Deși pornită dintr'o sentimentalitate, care pe alții i-ar fi rătăcit în ditirambe li-riche, d-l Traian Mager a adunat din podurile bisericilor și din cartioanele ascunse cu grijă în-tre grinzile caselor, documente vechi după cum a cules din gura bătrânilor tot ce se mai amîn-tește în acel ținut de glorioase fapte, despre crai munților Ho-

ria și Iancu. Acte nobilitare ce ne vorbesc în slove îngălbenite de un Voevod Moga din Hălmagi-ului ori despre Cnezul Istoc Parva, precum și hărțile oficia-le rămase încă pela unele oficii sau case de ale nobililor unguri, toate au fost scotocite cu răb-durie migală, ca să ne redea o imagine a unui ținut, așa cum a fost odinioară. Desigur că se mai găsește încă strecurate prin paginile acestei monografii ma-terial amorf ori date nedeplin verificate, totuși monografia d-lui prof. Mager arată o muncă stăruitoare și un aport însemnat pentru cunoașterea cadrului istoric al ținuturilor zărandene, al celui mai frământat de lupte naționale dintre toate ținuturile românești.

Așteptăm cu deplină încrede-re celelalte volume anunțate, care vor desăvârși pe plan eco-nomic, folcloric și social opera d-lui prof. Traian Mager.

MARCEL OLINESCU

Aspecte din Țara Moților

I. DELA VALEA CRIȘULUI SPRE MUNTELE GAINA

Când pornim din Brad, Sâmbătă de dimineață, drumul de țară mai păstrează din ploaia abundentă căzută în ajun, urmele vagi ale unei stropitori municipale.

Iarba de pe marginea șoselei e imbrobonată, cu dărnicia unei nopți de Iulie. Vreme — frumoasă, sau așa se vestește cel puțin — iar Valea Crișului Alb ridică printre șirurile de arini, un fum alburiu de neguri, spre cerul limpede și străveziu ca o mare de sticlă. Soarele din ce în ce mai luminos, din ce în ce mai cald, le risipește în văzduh sau în apă; când trecem Crișul peste podul Ribitei, să apucăm pe valea Bulzeștilor spre munte, câmpia își leagănă molcom spicele coapte, porumburile înalte, într'o lumină violentă de vară secetoasă. E cald. Tovarășul meu, un flăcăiandru chipeș, de vreo 17 ani își scoate „lăibăruțul“ alb de bumbac.

Pe Valea Bulzeștilor până la moară „Intre Ape“, acolo unde se adună și Valea Ribicioarei, ne mângâie plăcut fețele umezite de nădușeală, un vânticel răcoros. În dreapta și în stânga, pomi și sălcii pletoase ne ocrotesc de bătaia soarelui. Aici unde se întâlnesc cele două ape de munte, facem un mic popas. Hodinim pe prispa morii. O înghițitură de apă, o țigare...

Pornim iar, pe lângă șirul de mori de apă și ne poticnim curând la o punte. Apele mari, venite cu o zi înainte, au mănănat-o. Ca să nu mai pierdem vremea, urcăm pe coasta piezișă, o cărare năclăită de mărăcini și rugi, și după aprige lupte cu hățșurile suntem în partea de sus a satului Uibărești. Din vale purced, în toate părțile, dealuri ce urcă repede până spre profilul fumuriu al munților din zare.

UN SALUT CARE NE ÎNTAMPINĂ ÎN MUNȚI : SĂNĂTATE !

Pe aceeași vale intrăm în hotarul satului Grohot. Numele îi vine cu siguranță dela imensele grohotișuri de piatră ce se revarsă din plin pe ambele coaste, aproape verticale, ale văii. Piatra calcaroasă, rotunjită de ploi în blocurile masive, fărâmițată uniform pe alocurea. Duritatea ei compactă nu găzduiește fir de iarbă. Pe scocul vreunei râpi se mai destinde doar timidă, o vegetație pipernicită: aluni, fag, liliac.

Cu coasta îndrăzneată, drumul sue grăbit până la jumătate; de aci se svârcolește apoi într'o serpentină pe toată fața dealului.

Din vale, dela pășune, un copil mână cu o joardă, doi junci roșii spre drumul ce ne așteaptă. Îl întâlnim. În cămășuță de cânepă, cu o pălărie de pai și desculț copilul ne întâmpină voios :

— Sănătate ! Ne privește țință, cu mâna ridicată, cu ochii luminoși. Îi răspund, nu fără surprindere, cu aceeași formulă :

— Sănătate !

Dela mijlocul dealului, pe drumul ce urcă deasupra, în satul Grohot, luăm o cărare la stânga, de-a curmezișul coastei. Piatra încinsă radiază o căldură mai cotropitoare decât razele drepte.

În fine, ajungem într'un crâng înverzit, cu pomi încărcăți cu roade, cu iarbă și semănături. Dela o casă unde ne-am oprit să răsuflăm puțin, ne mai găsim tovarăși. Începem să coborâm către Bulzeștii de jos.

Leg vorbă cu noul ortac de drum, un țăran cam de 45 de ani.

— Aveți poame în anul ăsta !

— Sânt, mulțumim lui Dumnezeu. Avem și ceva bucate (cereale n. r.) și fân. Au umblat bine ploile.

— E mare satul dumneavoastră, Grohotul ?

— Nu-i mare, domnule. Or fost 160 numere de case, acuma or rămas 80. Jumătate din oameni s'or dus în Banat, acolo la pământul cel bun.

— Și aici cum a rămas cu pământul ?

— D'apoi nu-l mai au. L'or vândut la ceilalți.

— Le merge bine p'acolo ?

— Tare bine. Au grâu mult, sânt lângă oraș și pot vinde laptele, hoarele, (galițele n. r.) pe parale bune. Noi aici, și dacă avem câte ceva de vândut, nu putem. E departe târgul. De multe ori nu avem nici cu ce lua sare și forcăriți (chibrite n. r.).

Peste drum, niște cireși amari își leagănă crengile încărcate de roade. Ne oprim și ciugulim câte o mână de cireșe.

Și vorbind, ne pomenim în Bulzeștii din jos, la biserică. Ne oprim aici, la baciul Miron Furdea, gazda noastră din partea locului.

Esăm din Bulzești pe la orele 7 seara, când umbrele munților catifelează livezile cu meri și vișini, pajistile cu iarbă de un verde întunecat, somnoroș. Pe drum, pâlcuri de săteni, fete cu coadele lungi împletite în panglici, flăcăi cu țări subțiri de lână, ne ajung și ne lasă chiuind. Unii au și lăutari. Între pădurile ce se drapează solemn în întuneric, glasul acopere foșnetul frunzelor, susurul apei până când se pierde după un deal îndepărtat, în scocul unei

văi adânci. Crângurile, deoparte și de alta a văii vorbesc între ele prin glasurile doagelor de brad.

La o crăsmă, lângă drum, mai poposesc drumeții în jurul unei lumânări palide, la o masă, în cerdac. Peste luminile puține ale celui din urmă cătun, s'au înmulțit stelele; cerul senin, ne lasă destulă lumină ca să urmărim cărarea prin păduri și pășuni, cu ochii atinți la lumina puternică dela Cabana Vânătorilor de Munte de pe Găina.

Ca un fund de ciubăr, ne întâmpină pe o culme, după o oră și jumătate — luna. Mai poposim pe un trunchiu căzut, în pădurea bătrână de fag, la un izvor cu apa de ghiță, sau la un început de urcuș.

SUB POALA DE CODRU DES

Din dâmb în dâmb, din poiană în poiană, ne poim într-o pădure compactă de fag. Cărarea bătorită ne scoate deacurmezisul la poalele muntelui. Ne apar, în partea de apus a Găinei, unde urcă drumul din spre Hălmagiu, câteva focuri, la marginea codrului.

Cum suntem porniți să vedem și să ascultăm, renunțăm să facem focul nostru și colindăm după ce am lăsat flăcăul cu bagajele lângă un izvor.

Focul reprezintă un sat sau un cătun. Oamenii au venit de cu seară în cete, aducând lăutari și poloboace frumos încrustate, cu rachiu, au strâns câteva care de lemne căzute, și la lumina flăcărilor, s'au pus pe petrecere.

Ne așezăm lângă un foc; lângă noi flăcări și fetele joacă săltând și bătând pajistea cu călcăul. În jurul focului unchiesii cu părul cărunț, în cămăși cu cheutori și laibere mițoase, stau într-o rână, cu un cot spirjinit pe desagii doldora și își trec o ploscă de lemn din mână în mână, cu câte un: „Doamne ajută“.

Din vălmășagul jocului, tresaltă o voce baritonă:

*Dragi tmi sunt fetele dragi
Vara când culeg la fragi
Că sunt multe și mărunte
Și nu'ncap să mă sărute*

După muzică și port, se vede că eu un sat de Crișeni, moți de pe Criș.

Între moții de pe Arieș și Crișeni există de mult o ceartă glumeată, manifestată mai ales în anecdotă și în chiuitură. Stând pe glia umezită de răcoarea nopții, cu o țigare între buze, am ascultat multe strigături de joc cu un asemenea tâlc.

*Ține moț de astă straiță
Să mă hăț cu astă moață
Până mă hățiu cu moața
Se duse moțu cu straița*

După o jumătate de oră, mă ridic să mă îndrept spre celelate focuri. Urcând pe lângă marginea pădurii, unde jepii și tufele de afin prelungesc în miniatură, desișul pădurilor, aud un cântec. Sue de undeva dela apus. Îl cântă o ceată de flăcăi cu voci sobre, cu unduire domoale de doină.

*Pe sub poala Găiniș
Șade mândra cu boii
Pe sub poala muntelui
Cântă puil cucului:*

*Și-așa cântă de frumos
De pică frunza pe jos
Și așa cântă de cu jale
De iasă și mândra'n cale.*

Cântecul s'a sfârșit, dus ca de o adiere potrivnică de vânt.

Ajung la alte focuri. În jur căruțe cu coviltire de pânză și cai legați. Oamenii dorm ursuzi, acoperiți de spuzele focului. Aceștia sunt olarii dela Obârșia, cu căruțele tixite de lut ars și fân. Mai întâlnesc un cort, apoi altul și în mijlocul platoului un rond de oameni răsturnați cu urechea la pământ; deasupra flăcările focului din mijloc luminează un steag românesc și unul german, ridicate în vânt pe o prăjină înaltă: excursioniști.

Apoi atras de sunetul unui contrabas, cobor pe panta adversă la alte grupuri.

INTERMEZZO TURISTIC

Coborând spre Cabana Vânătorilor de Munte, pe panta de miazăzi a muntelui, auzim bine cunoscutele mesagii sonore ale chefliilor. Orașenii, veniți să asiste la „târg“ nu-și desmint obiceiul nici nu-și uită bagajul intelectual. La câțiva metri de cabană spuște un foc, iar împrejur o hărmălaie, un vacarm, sporit pe măsură ce ne apropiem. Romanțe la modă, hărâit de patefoane, glasuri îngroșate de băutură.

O cucoană urlă, în puritatea de ozon a nopții, decedată romanță, cântată odinioară de Lucienne Boyer:

*La vie est vaine
Un peu d'amour
Un peu de haine
Et puis bonjour...*

Aplauze furtunoase apoi iar răsete și iar hărâit de patefon.

— Goguleeeee... urlă o voce de cucoană.

Dormim la un foc departe de cabană, cele două ceasuri câte ne-au mai rămas până la deschiderea târgului.

DIMINEAȚA, ÎN TÂRG

Pe la orele 4 și jumătate ne scoală vânzătorii de mărunțisuri, olarii, jocarii, dela Cămpeni și cârciumarii care își amenajează bărcile.

Sculați, cu mușchii feței încă înclășțați de somn, ne urcăm la vârful cel mai înalt din cele trei ale Găinei, să privim răsăritul soarelui.

Iarba arsă și mătăsoasă nu s'a trezit încă din vâlul unei brume ușoare. Soarele roșu, ridicat vertiginos, o aneantisează curând.

Întorși la locul târgului, vedem înșirați în lung și în lat, negustorii; moții cu tulinice de brad, cu fluere; cei de pe valea Crișului, desfac poame și legume; castraveți, fasole verde și ceapă. Unii aduc faguri cu miere de stup, alții vase de lemn și de pământ. Câteva sate sunt vestite pentru meșteșugul greblelor. Mai sunt jocarii din Cămpeni și negustorii de stambă.

Sub umbrarele crășmelor, lăutarii au și început cântecele și în curând jocul purcede.

Ne-a surprins numai obiceiul păstrat, al schimbului în natură. Muntarii, avuți în oi și capre, aduc la târg

cașul și îl dau pe oale de pământ. Obârșenii, mai-storii de oale, strâng cașul în ciubere, îl duc acasă, îl sarează și îl pun sub teasc.

URMELE REGELUI FERDINAND ȘI ALE REGINEI MARIA

Pe aici a trecut în 1924 și marele Rege Ferdinand cu Regina Maria. De atunci datează troita de piatră, pe cel mai trufas vârf al muntelui, la 1486 m. ridicată din înaltul gând al Unificatorului de Neam, în memoria lui Avram Iancu.

Pe piatră stă însemnat :

„Înălțatu-s'a această sfântă cruce întru amintirea neuitatului erou al munților Avram Iancu, cu prilejul serbării centenarului nașterii sale și s'a sfințit în ziua de 1 Septembrie anul mântuirii 1924 în prezența M. S. Regelui Ferdinand și a reprezentanților națiunii române întregite și recunoscătoare“.

Moțul care mă privește însemnând acest text în carnet mă lămurește, cu vorba lui domoală :

— „A fost și Impăratul nost'p'aici, cu Impărăteasa, odată...“

— „Care împărat ? întreb puțin prefăcut.“

— „Apăi, Ferdinand Dumnezeu să-l hodinească !“

— „La târg, aci ?“

— „Dară. O vinit multă lume că era plin podeul muntelui și nu să mai isprăveau vinind. Atunci o mârș și la Vidra, la casa lui Iancu.“

— „Ai fost aici, întreb eu mirat.“

— „Am fost dară. și pieptul moțului se umflă sub jocul alb, înflorit cu roșu și negru.“

— „De mult a fost asta ?“

— „Eram ficior atunci. După resbel, cam vr'o cinci ani. Știu, că fusesem și eu voluntar în Regimentul lui Horia și auzisem de Impăratul.“

— „De Regele, îl corectez eu.“

— „Noi așa-i spunem : Impăratul.“

„Am mers atunci până la Tisa și am auzit de Impăratul Ferdinand al nostru. Da nu îl văzusem decât în chip. Când a fost târgul l-am văzut. Era cu Impărăteasa și cu feciorul cel mare. Apăi, am jucat și eu cu Impăratul. Că s'or prins în horă lângă noi, și duđuia podeul muntelui, pare că era de scândură așa băteau oamenii cu opinca. Iară feciorul Cel Mare cu pălărie verde cu pană, în haine cătănești, era tare mândru. Ii luceau midăliile ca soarele, pe chept.“

— „Da, pe atunci era Principe, Carol II de azi, în uniformă ostășească de vânător de munte, — lămu-resc eu ceea ce omul meu știa prea bine.“

— „Deabunăseamă, e Impăratul nost' de azi, care s'aude cum că s'ar fi mântiat pe domni pentru jaful și smintelile lor. Le-o șters și alegerile și deputățiile. Dar nici domnii nu se mai arată de o vreme. Numai domnul prefect de acu vine des prin sat, să vadă cum merg trebile. Pe ceilalți nici nu-i-am văzut la față“.

— „De unde ești baciule, mă interesez eu.“

— „Din „Avram Iancu“, știți, acolo e casa lui Iancu.“

— „La Vidra, știam.“

— „Da, la Vidra, de Sus. Dar de când s'a ridicat crucea asta aici — și moțul întinde mâna spre crucea falnică din vârful muntelui — de atunci, la porunca Impăratului, se chiamă „Avram Iancu“.

— „Frumoasă comună ?“

— „Da, frumoasă. E săracă, cum sunt toate satele noastre. Dar noi aci am deschis ochii, aci vrem să sfârșim traul.“

Colindăm pusta Aradului, Banatul, trecem și în Regat. Locuri bune, câmpuri roditoare în toate părțile. Dar nu am putea trăi pe acolo. Tot pela noi e mai frumos. De când drăguțul de Impărat a schimbat „domniile“ ți-e mai mare dragul să vezi curțile oamenilor îngrijite, drumurile netede, toate la locul lor.

PAZNIC CU VOE BUNA ȘI „ROZOLIE“

Târgul e în toi. Fetele și nevestele ținând tulnicele spre slăvi, mai vor să cheme parcă și altă lume cu strigătul lor : tu-tù,tu-tù.

Dar „Târgul de Fete“ nu pare a fi mai mult decât o serbare în aer liber, cu păstrarea unor datini și obiceiuri ale locului, comemorând adevăratul „târg de fete“ de odinioară. Pentru că aici a fost pe vremuri locul de întâlnire între satele moțești, asuprite de stăpânirea străină.

Și era normal ca aci, în cadrul măreț al munților, să se lege idile între tinerii din locuri diferite. Fetele se zice că veneau cu zestrea în ladă, pe car, și după ce părinții făceau între ei „târgul“, tinerii plecau împreună la casa lor.

„Târg“ are înțelesul de înțelegere matrimonială.

Oricum să fi fost, spectacolul de aci e rar. Porturile variate, cântecele și dansurile naționale tot așa de diferite, felul primitiv în care se desfășoară toate, îți revelează un deosebit farmec.

Deosebesc costumul alb de bumbac al Buceșenilor, cu pălăriuțele negre rotunde ca ceaunul, încinse cu șnur aurit.

Vidrenii au la fel îmbrăcămintea lor tot sobră, cu opinci îngurgolate și laibere de lână, târcate. Crișenii vin în ismene largi, legate sub genunchi, și în cojoace înflorite.

Dela costumul lucrat în întregime acasă, cu opregele negre de lână maestru brodate, până la cel confecționat în întregime din material de „târg“, carpe de mătase și basma de cașmir — există multe impestritări de culori și materiale.

„Târgul de fete“ de azi oferă aspecte pitorești și prea puțin tradiții matrimoniale. Totuși, la Târgul dela Găina, se leagă și azi destule cunoștințe și multe din ele se consfințesc în fața altarului, după câteva săptămâni.

În jos, pe coasta care coboară spre culmea Biho-rului, s'au întins prânzurile la umbra pădurii de fag. Femeile desfac „măsarile“ pe iarbă și scot din desagi cașul, brânza, „ghiobul“ cu smântână și ploștile de rachiu. Se ospătează în lege cu „vinars“ de cireșe și de coarne, cu vinul de Siria pe care cu o zi înainte l'au urcat aci, în butoale mici, pe cai, crășmarii din satele mai apropiate.

Tot la mesele acestea de praznic se desfudă și „palăștile“ de sticlă, cu „băutura dragostei“. Băutura dragostei este Rozolia, un fel de rachiu dulce, colorat. Oamenii se mai infruptă și din fripturile ce sfârăe în tigăile „cofărițelor“ și din „pita albă“ a brutarilor.

Jocurile continuă cu mai multă inimă, până târziu, când inserarea aruncă umbre pădurene pe pajiștile arse. Abia acum lumea se scurge, pe poteci, în cele patru vânturi.

REGIUNEA MOTILOR CIUBARARI

II. PROBLEMA ECONOMICA A ȚĂRII MOTILOR

Pe Ariesul Mare și Ariesul Mic: Cu căruțele prin țară; Proletariatul satelor: holoangării; Avuțiile vegetale: Delicte silvice de 5 milioane într-o singură comună

Viata economică și socială a țării Motilor se înfățișează sub felurite aspecte. Relieful, constitutia solului și odată cu ele bogățiile naturale. — apoi arterele de comunicație și centrele comerciale, — toate au contribuit la varietatea de peisajiu a vieții de aci. Prin urmare vom căuta să prezentăm, în parte, fiecare regiune a Țării Motilor, sesizând problemele care s'au pus sau care trebuie să se pună, pentru fiecare, și sugerând un plan de înfăptuiri.

Felul pământului, avuțiile solului și ale subsolului ne-au condus la împărțirea acestui ținut în trei regiuni: aceea a meseriilor, ciubărari și cercurari de pe Valea Ariesului, regiunea minieră de pe Valea Rosie și regiunea agricolă, — unde și cultura vitelor și a pomilor fructiferi are condiții admirabile, de pe Valea Crisului Alb.

Mai sunt anoi câteva puncte izolate unde întâlnim micile industrii țărănești ca: olăritul, varnitele, mestesugul fluierelor și „joagărele“ (ferăstraie instalate la căderile de apă), care dacă aduc azi un vag venit unor sate, nu vor putea avea, în viitor, o dezvoltare pe un plan major.

Granitele Țării Motilor nu sunt precise, însă, cu mică aproximație Motii pot fi încadrați pe hartă, între punctele: Scărișoara, Albac, Câmpeni, Bucium, Zlatna, Baita, Brad și Hălmagiu, la care se adaugă câteva sate din județul Cluj.

„Țara Motilor“, se întinde prin urmare pe o bună parte din patru județe: Cluj, Turda, Alba și Hunedoara.

Centrul ei poate fi socotit Abrudul, iar ca axă lanțul munților Apuseni între Muntele Vulcan și Găina.

Motii de pe Valea Crisului Alb, între izvoare și Hălmagiu, având ocupația de căpetenie plugăritul, creșterea vitelor și pomăritul, sunt numiți Criseni.

Punctele de contact între motii de pe Cris și cei de pe Valea Ariesului Mic, și Ariesului Mare sunt: Bradul, Câmpeni și Baia de Cris. În fiecare din aceste orase și orașele se ține un târg săptămânal de vite, și de patru ori pe an, târguri de țară.

Plecând dela Avram Iancu, în jos pe Valea Ariesului Mic, lăsând în dreapta și în stânga văii satele: Neagra, Vidra, Ponorel și Șohodol, până la Câmpeni, întâlniți un peisajiu prea puțin variat. Aceleași dealuri, cu iarbă mătăsoasă, care pornesc cu pante abrupte sau cu domoale mlădieri de colină, paralele cu micile pârae afluențe. Anoi aceleași păduri „bercuite“, aceleași coaste cu tufe și târși, aceleași case de lemn, cu acoperișuri țugulate de șindrilă.

Dela Câmpeni, punctul unde Ariesul Mic se unește cu Ariesul Mare, se întâlnește alt sir de sate, pe valea Ariesului Mare, în sus, spre Scărișoara și Gârda de Sus.

Aci satele sunt mai răsletite și la altitudini mai mari. Între punctele ce marchează șerpuirea Arie-

sului Mare, cu cele două cotituri, notăm: Secătura, Albac și Scărișoara.

Pe văile celor două Ariesuri, în sate, și în câteva case răsletite ce se întind dela albiile râurilor până la înălțimi considerabile, — trăesc motii ciubărari.

Îndeletnicirea lor, și singurul mijloc de trai, e prelucrarea lemnului de brad, pentru că altitudinea de peste 600—700 metri nu prieste decât culturii orzului și secarei.

Grăul și porumbul nu au condițiile de climă necesare. Dar trebuie să subliniem un lucru: nu poate fi vorba în nici un caz, oricâte avantagii ar obține localnicii, oricâte eforturi s'ar face, de posibilitatea unei redresări economice a ținutului prin încurajarea agriculturii. Pentru că proprietățile sunt foarte reduse și mulți dintre locuitori nu au mai mult decât o „vatră“ de casă. Chiar cei cu proprietăți de 2—3 jugăre nu pot cultiva decât foarte puțin, pământ, restul rămânând pentru fâneată și pășuri.

Aceasta este partea de Nord a Munților Apuseni, izolată de orase și depărtată de centrele industriale cum ar fi Bradul sau Rosita, unde societățile „R. I. M. M. A.“, „Mica“ și „12 Apostoli“ au introdus în cadrele lor muncitorești, o bună parte din proletariatul satelor megieșe.

Motii de pe Aries sunt aproape muritori de foame, mai ales azi când nădurile de brad s'au micșorat considerabil și desfacerea produselor întâmpină cel puțin greutățile din trecut.

În regiunea ciubărarilor nu se produce decât văsăria de lemn de brad: doniti, ciubere, tulnice și cercuri. Oamenii pleacă cu uneltele la pădure și lucrează săptămâni de zile, coborând din când în când la târgurile din Vidra și Câmpeni.

În majoritatea cazurilor, mesterii de doniti și ciubere își vând la Vidra produsele, pentru că nu au cai și căruțe să le poată valorifica mai departe, prin țară. Ei dau o încărcătură de cal sau căruță pe o cantitate foarte mică de cereale. Cumpărătorii nu sunt alții decât Motii din Vidra, oameni cu puțină stare, proprietari de cai și căruțe.

Exodul la ses acestia îl întreprind.

Însă, odată cu caravanele ce se întorc la Vidra, pentru a colinda țara în lung și în lat, până la granița Poloniei și a Serbiei mai pleacă pe jos celele de „holoangării“. Holoangăr înseamnă oarecum proletar, muncitor cu ziua.

Cărutasii colindă săptămâni întregi prin satele și mahalalele oraselor de ses oferind vasele de lemn pe cereale, pe fasole și poame uscate. În medie, cărutasii străbat 300—400 km. pe lună, dormind în căruțe și pascându-și caii pe marginea drumurilor.

Holoangării nu duc decât o pereche de desagi cu câteva unelte și o legătură de cercuri de alun.

În schimbul unei bucăți de pâine și a unei cupe de porumb, dreg prin satele dela câmpie, vasele de lemn stricate. De multe ori, după două trei luni de pribegie, holoangării se întorc istoviti, aducând în desagi numai uneltele cu cari au plecat de acasă desi în sat îi așteaptă o familie numeroasă și flămândă.

Dar, adevărații muritori de foame nu sunt numai holoangării. Există în satele de pe văile Ariesului, un îngrijorător procent de oameni bătrâni și nepuțincioși care nu mai lucrează.

În timpul cât bărbații sunt plecați prin țară cu produsele, sau la lucru, în pădure, toată munca gospodăriei o duce femeia. Ea sapă, seceră, cosește fânețele și îngrijește de vite.

Mai ales între Câmpeni, Bistra — Certeje — Albac, Moții se ocupă și cu lucrarea scândurilor de brad și a lemnului de construcție (grinzi, bârne) — tot de brad. Joagărele purtate de apă, taie zilnic sute de trunchiuri de zădă, transformându-i în scândură ce se desface apoi pe piața Câmpenilor.

Localnicii se plâng azi de o bandă de evrei, aciuată în Câmpeni, care strânge pe un preț de nimic, toată cheresteaua pentru a o transporta în Ungaria.

E nimerit, cred, să amintesc aci și de prăpădul pădurilor din partea locului.

Pădurile Statului, mai cu seamă, au ajuns să fie rărite de securile localnicilor, pentru că aceștia nu au nici păduri nici posibilitatea să cumpere cantități mari de lemn pentru văsărie, scândură și grinzi de brad.

Iar alte resurse de traiu nu au.

Ca să ne dăm seama de jaful din pădurile statului, e destul să spunem, cum relatează un raport al șefului Ocolului Silvic, din Câmpeni, — că delictele silvice, într-o singură comună, Bistra, au ajuns, în câțiva ani numai, la suma de 5.000.000, (cinci milioane).

Am căutat să prezentăm, mai sus, o sumară schiță a locurilor și străinilor de pe Arieș. Ea nu este completă cu toate acestea. Problemele de ordin sanitar și eugenic, chestiunea transportului și a căilor de comunicație, precum și aceea a unor înlesniri speciale pentru procurarea cerealelor, — vor fi amânate pentru mai târziu.

Nu ne vom mărgini însă numai la enunțarea lor ci vom alătura realitățile de aci un modest program de remedii și soluții. În locul unei proze, în care pitorescul locurilor și fantezia reportericească s'ar împleti de minune, prezentând publicului cititor o lectură... senzațională, e cam temerar să subscriem o asemenea relatare aridă.

O facem însă sub impresia celor văzute recent pe plaiurile unde frunza a încetat să mai țină isonul doinelor. Lucrurile de aci ar trebui înainte de a amuza, să îngrijeze.

UN SUCCINT PLAN DE ÎNFĂPTUIRI

Iată, în linii generale, câteva remedii, pentru stările de lucruri din munții Apuseni, privind mai ales viața moșilor ciubărari și a micului gospodar, care trăiește din munca ogoarelor sărace sau din creșterea vitelor.

Întâi, s'ar impune o dispozițiune specială în privința lemnului de care ciubărarii au nevoie pentru mica lor industrie, a donițelor, a ciubereilor și a cherestelei. Să fie vândut acest lemn individual, la un preț mai scăzut, — potrivit cu situația fiecărui țăran. Să se permită ridicarea acestor cantități cu bonuri în valoare de, cu severe restricții a cedării bonurilor sau a vânzării lemnului în picioare.

Apoi, o lege care să declare drept păduri comunale toate întinderile de păduri cedate de Stat comunelor cu scopul de a fi tăiate, în vederea

pășunatului. Deoarece pășuni sunt destule în munții Apuseni, Ar trebui, cel mult, să se aibă în vedere îngrijirea acelor pășuni, periclitate mereu de eroziunile apei, pentru faptul că nu se plantează din nou culmile dealurilor și ale munților despăduriți.

Pentru o redresare economică a regiunii e nevoie însă și de anumite atențiuni din partea marilor exploatare, care au câștigat aci cu nemiluita. De pildă, să fie preferate, în lucru, brațele moșilor.

O îngrijire a căilor de comunicație, crearea unor noi drumuri (actualmente se taie o șosea națională care unește, peste lanțul munților Apuseni, Vidra cu Baia de Criș) — și multiplicarea rețelei de căi ferate, este deasemenea o importantă chestiune pentru înviorarea economică a regiunii.

O posibilitate de câștig, mănoasă și ușor de realizat, ar fi înființarea câtorva uscătorii de semințe de conifere, în centrele moșești, cum există azi una la Câmpeni. Mai ales că semințele de aci, la o altitudine de 600—700 m. sunt de o excepțională calitate. Adunarea lor ar fi o îndeletnicire admirabilă, cu un câștig important, pentru copiii și femeile moșilor. D. inginer șef silvic Iosif Mureșan, are propuneri în sensul acesta, pentru autoritățile superioare (cum ne spune d. Florea Florescu, șeful unei echipe Regale care a lucrat în vara aceasta pe Valea Arieșului).

Pentru regiunile în care creșterea vitelor și pomicultura pot fi dezvoltate, se impune un alt program: înființarea de pepiniere de pomi fructiferi, distribuirea gratuită a pomilor și o școală de pomicultură, pe teren, cu rostul de a explica în fața țăranilor, cunoștințele și priceperea în materie de pomicultură.

Pentru crescătorii de vite să se aibă același interes. Zootehnia poate crea o sursă imensă de câștig după ce se vor introduce animale de rasă și după ce vor fi propagate în popor, învățămintele necesare.

Și, ne întrebăm, de ce nu se creiază în Țara Moșilor, o industrie de celuloză? Brațele fără întrebuințare ale holoangărilor ar putea fi folosite, tărgurile ar lua alt avânt, viața socială s'ar îmbunătăți.

Dar, până la a pretinde asemenea lucruri, trebuie să ne gândim la nevoile imediate. Institutul național al Cooperăției, în fruntea căruia se află un om harnic și destoinic, d. R. Râmnicănu, ar avea căderea să rezolve, prin înființarea unor cooperative, problema porumbului, cea mai importantă chestiune — după cea sanitară — care se pune pentru țara moșilor.

Porumbul e scump, pe piețele moșești, pentru că există trusturi, organizații ale negustorilor hrăpăreți, ce nu se mulțumesc numai cu specula ci atentează la sănătatea populației lansând pe piață cereale stricate.

Tot niște cooperative, cu ramificații în centrele unde moșii își desfac de obicei măsăria de lemn, ar împiedeca exodul oamenilor spre pustă.

Pentru starea sanitară a țării moșilor, — amenajarea spitalelor existente și crearea altora, cu condiția ca asistența medicală să fie gratuită.

Și, peste toate, e necesară reimpădurirea terenurilor exploatate ani de-a rândul, care au desfigurat ținutul.

III. PROBLEMA MINIERĂ A ȚĂRII MOȘILOR

Steampurile primitive ; Producția de aur și sporirea acestei producții ; Necesitatea unor instalații moderne pe Valea Roșiei.

Au trecut două decenii decând plaiurile țării moșilor s'au integrat în cadrele generoase ale unei vieți naționale. Cu toată suferința, cu toate coșmarurile îndurate, visul frumos al întregirii, a înflăcărat sufletele, a trezit energiile, pretutindeni, în masele poporului. Se nălucea, la un orizont apropiat realitatea unui mit: **Dacia Felix rediviva.**

Simțimintele acestui ținut, entuziasmul lui față de recâștigarea patrimoniului național, s'au văzut în 1918, când un regiment de voluntari moși („Regimentul lui Horia”) a intrat odată cu armatele din Vechiul Regat, în Budapesta. În același an, Marele Ferdinand, alături de Regina Maria, a fost întâmpinat în țara moșilor, de toată lumea sateilor, venită la orașe sau pe marginea șoselelor să-și vadă „Împăratul și Împărăteasa”.

Înaltă înțelepciune regească a Regelui Ferdinand, a deslegat țara moșilor de vechile asuprii ale viclenei stăpâniri chesaro-crăești. Nimic din vechile practici ale oblăduirii nu s'a păstrat. Țara trebuia să se conducă după principiile democratice, trebuia să-și spună cuvântul direct, prin reprezentanții săi, în Casa Țării.

Dar concepțiile largi, democratice, ale Întregitorului de Neam, au fost speculate de fauna politică: iar în locul liberei delegări a oamenilor pentru Statul cel Mare, al Țării, s'au deslănțuit spectacolele odioase ale comercializării drepturilor cetățenești...

Au trecut două decenii, în care țara moșilor și-a ales, improspătându-și speranțele cu fiecare an, cu fiecare nouă alegere, tribuni pentru a-și revendica drepturile la viață, la o viață nouă.

Însă deziluzia acestei regiuni a fost deziluzia întregii țări.

Acum faptul că Majestatea Sa Regele Carol al II-lea a înțeles să-și înceapă covârșitoare operă de reorganizare a vieții românești, prin desființarea guvernelor de partid, nu dovedește numai o înaltă rațiune politică ci și o dragoste neîarmurată față de supușii din această parte a țării în care mai mult ca oriunde, tenorii electorali au plâns soarta implacabilă, au promis „concursul”, și în dosul efuziunilor lirice, au exploatat și acaparât: pășuni, păduri, terenuri miniere, etc.

Dar, să încercăm, în linii generale, o evocare a acestor ținuturi moșesti, oprindu-ne la o regiune importantă, legată strâns de viața localnicilor de aci: regiunea minieră.

Pe plaiurile ce pogoară de o parte și de alta a lanțului Apusenilor dela trufașele înălțimi ale piscurilor până la văile Arieșului, Mureșului și Crișului, satele și cătunele se înlanțuie despărțite numai de întunecimea pădurilor de brad, de albiile văilor, de pânzele albe ale șoselelor.

Satul moșesc ca și portul și obiceiurile se înfățișează felurit, după altitudine, ocupație și raportul în care se află orașul.

Așa satele de munte în special cele din regiunea moșilor ciubărari sunt alcătuite de câteva cătune nevoiașe răsleje pe dâmburile munților.

Case de lemn cu acoperișuri țuguiate lucrate din lobde de brad și fag. Fruntariile înegrite de soare stau sprijinite de stâlpi de stejar încrustați cu măiestrie. Altele mai simple, nu se deosebesc de grajduri, trunchi crestați la capăt așezați unul peste altul înfiripă o jucărie de uriaș. Printre „groși” se lipește pe dinăuntru cu lut cleios. De multe ori casele se clădesc de piatră iar în „târnaț” se lasă o scară de lemn, acoperită cu șindrila și sprijinită în stinghii. Însă aspectul acestor așezări se schimbă mereu cu cât ne apropiem de văile cu pământ bun pentru plugărit sau de centrele industriale și comerciale ale ținutului. În special satele de pe Valea Crișului Alb unde viața locuitorilor nu este atât de mizeră se prezintă cu totul altfel. Până acum casa moșului de pe Arieș era casa de pae, văruiată și pe dinafară și pe dinăuntru. În mare parte satele nu mai păstrează chipul de acum treizeci de ani. Casele cu paie aproape au dispărut. În locul lor s'au înălțat altele, tot de lemn, cu geamuri mai mari, cu acoperișuri de țiglă, după modelul orașului. Porturile sunt deasemenea variate. Moșii ciubărari poartă vara și iarna cioareci suri de lână cu căciuli de oaie, laibăre din același ștofă groasă și mițioasă și cojoce lucrate de mica industrie casnică sau de aceea a ținutului. Cred că portul cel mai sobru este al „muntarului” care păstrează totodată și fizionomia și firea străvechilor seminții ale dacilor. Iar îmbrăcămintea cea mai elegantă, nealterată de vreme nici de contactul cu orașul, o poartă moșii din Buceș. Cioareci de lână albi, cisme largi bătrânești, laibăre albe, de cânepă, pălării negre, rotunde, cu șnur aurit și cămăși imaculate, cu cheutori negre și cusături pe piept, pe gulere și pe „pumnari” (manșete). Portul moșilor este tot atât de caracteristic: rochie de cânepă albă cu două oprege negre, uneori cusute cu fir, cămașă albă cu „brazi” și opinci îngurugiate. Predomină în portul de aci, jocul de contraste: alb și negru.

Este deosebită în ceea ce oferă ochiului arta țărănească și folklorul regiunii: Vasele de lemn de brad, tulpicele și fluerile ca să nu mai vorbim de fruntariile de lemn de stejar, ornamentate artistic, în reliefuri cu motive specifice, toate sunt înflorite fie cu fierul roșu fie cu briceagul. Impresionante în mijlocul câmpurilor cu iarbă uscată, printre crânguri de pomi și păduri, sunt bisericuțele de lemn din țara moșilor.

Poezia poporană, colindele și jocurile, par zămislite din același simplă dar solemnă înfățișare

a locurilor, a așezărilor. Doina are variante de text și de muzică unice în Ardeal.

„Vai de mine și de mine
Negre's hainele pe mine
Dar nu's negre neldute
Ci's negre de gânduri multe

Numai cine a ascultat, într-o seară de vară, pe timpul secerișului, când satele moțești întreprind exoduri pe pustă (ca să lucreze câteva săptămâni pentru 12-a parte din ce adună de pe câmpurile bogate) numai cine a ascultat, zic, cântecelor acelea jalnice de un patetism reținut, horele sprintene dar cu nu știu ce accente austere de ceremonie religioasă, numai acela își va da seama de ce, în ciuda tuturor prefacerilor, satele moțești au rămas în datinele lor de veacuri, însemnând un drum spre trecut, către crepuscularele veacuri ale Agatârșilor.

VALEA ROȘIEI

Centrul vieții comerciale, punctul principal de contact între moții de Criș și moții de pe Valea Arieșului și a Roșiei este Abrudul. În viața politică a regiunii, precum și în istoria noastră națională, orașul acesta a jucat un rol deosebit. De el se leagă toate răscoalele românilor împotriva strâmbătăților și a asupritorilor.

Aci vin la târgurile săptămânale și la cele mari, de vite, lemnarii din regiunea Câmpeni-Bistrița-Certeje-Albac, moții din regiunea minieră (Valea Roșiei, ciubărarii de pe Valea Arieșului mic și a Arieșului Mare, Neagra, Vidra, Ponorel, Sodohol, Scărișoara, Secătura, Albac, etc...) și moții de pe Criș.

Mai sus am înfățișat cu date obiective, culese la fața locului, viața moșilor ciubărari, propunând și un plan de înfăptuiri. Spuneam, atunci, că numai înființarea unor industrii (fabrici de celuloză, o uscătorie de semințe de conifere, instalațiile pentru prelucrarea lăunii) ar putea înviora viața economică a ținutului, întrebându-l mână de lucru („holoangării”) ce se oferă din prisos aci. Și dădeam ca exemplu satele din apropierea întreprinderilor industriale ale Statului („R. I. M. M. A.”) sau ale societăților particulare („MICA”) unde oamenii pot împăca munca de uzină sau de mină cu aceea a micilor gospodării. Apoi, în legătură cu industria văsăritului, socoteam că ar fi necesare câteva cooperative moțești în toate ținuturile unde marfa aceasta este cerută, ca să se isprăvească odată cu mizeria drumurilor de săptămâni și luni de zile, bătute de ciubărari, cu căruțele sau numai cu încărcătură de ciubere pe cal. Aceleași cooperative urmând să aducă în orașele din munții Apuseni, porumbul necesar pentru consum.

Pentru regiunea minieră din țara moșilor se pun alte probleme, se cer alte deslegări.

Principala regiune minieră, care în mare parte este în exploatarea moșilor, o formează Valea Roșiei Montane. Toți locuitorii de aci se ocupă nu-

mai cu mineritul, fie să lucreze pe cont propriu, fie ca simpli muncitori, angajați de cei ce posedă instalațiile necesare (primitive e adevărat) pentru stampare.

Dealungul Văii-Roșiei, șteampurile se țin lanț.

Munca minieră e împărțită între oameni și copii. Bărbații taie piatra, din imensul munte de minereu, copii o transformă în casă, în coșuri mari („corfe”), pe cai, iar femeile o pisează în șteampurile purtate de apă. Pentru că apa nu e suficientă, roșienii au făcut trei iazuri, în sus pe vale, care sunt slobozite la două săptămâni odată. Căci apa nu folosește numai la spălarea minereului; ea e însăși forța motrică care mișcă șteampurile.

Extragerea aurului din minereu e cât se poate de primitivă. Se stampează piatra, se alege apoi în troc cu apă și la urmă se face cu mercurul, un amalgam de aur și argint. Se strânge apoi într-o cârpă de giulgiu, prin porii căreia excesul de mercur se strecoară afară și amalgamul se arde la o temperatură mare într-un cuptor improvizat. Evaporându-se mercurul, rămâne un aliaj de aur și argint. Acesta este dus la oficiul de Schimb al Aurului, unde se calculează cantitatea și se plătește imediat.

Roșienii au ajuns să aibă în aliajele de aur și argint, până la 900 procente aur.

Între producătorii de aur dela Roșia Montană se numără și „hurcarii”, adică oamenii nevoiași cari extrag aurul din aluviunile râului, cu un aparat al lor: „hurcă”.

Dar, cu șteampurile țărănești se pierde 50 la sută din conținutul inițial al minereului.

Prin procedee combinate, (amalgamare, flotație, și cianurare) Soc. R. I. M. M. A. și „Mica” extrag 94% din conținutul inițial, pe când minierii dela Roșia abia 56%.

Pentru a stimula producția, mai ales că minele se pot tăia dela suprafața muntelui, ne mai fiind nevoie de galerii, ce necesită o muncă mai obositoare și capital, e nevoie de o instalație serioasă pentru prelucrarea minereului. De aceea, cele 44 de procente care se pierd sunt o pagubă și pentru producție și pentru stat.

S'ar putea face, cu un capital ce ar fi ușor recuperat, câte o instalație a Statului.

După principiul morilor țărănești, i s'ar opri o parte din produse, în schimbul operației de stampare și rafinare, fiecărui minier.

Nu știu care partid, în furibundă propagandă electorală, a promis Roșienilor că va exploata întreg muntele. Ideea nu e absurdă, dar cheltuielile ar depăși orice imaginație, mai ales că Valea-Roșiei nu are apă suficientă ca să poată purta niște șteampuri la proporțiile respective.

Statornicindu-se noua așezare a vieții noastre administrative, va fi ușor, de aci înainte, să vedem realitățile pe cari le-a întunecat, două decenii, verbozitatea goală a parlamentarilor. „Țara moșilor”, înfăptuirile ce se cer pentru îndreptarea vieții de aci, ar trebui să fie preludiul noulor ofensive de îndreptare a lucrurilor.

VLICU BARNĂ

Monografia unei comune din Banat

Preotul Partenie Gruescu scrie cu avânt și talent monografia comunei Sintești în 1859
Un sociolog fără voe

Se păstrează, în manuscrisul cu cirilice din arhiva parohială, o splendidă monografie a comunei Sintești din plasa Făget, județul Severin, în Banat, datorit preotului Partenie Gruescu din anul 1859! Un tânăr bănațean din același Sintești, d. Ion B. Murășeanu a transcris lucrarea în caractere latine, fiind astfel accesibilă oricui.

Cea dintâi calitate a monografistului este cursivitatea expunerii într'un limbaj vioi, colorat, smuls din graiul viu al poporului. Prea puține neologisme și fraze cârturărești! E dovada talentului său scriitoricesc, căci spontaneitate, elan și simț al realității nu se văd decât la cei dăruiți cu farmecul vocabularului limpede și natural.

Stăm deci în fața unui condeiu iscusit, dublat de o frumoasă cultură istorică și de o pregătire rară pentru vremea sa.

Cu ce ocaziune a încercat părintele Partenie Gruescu să descrie stările sociale din satul său?

Guvernatorul Banatului, contele Coronini, în acord cu episcopul sârb Samoil Mașirevici, voia să se documenteze asupra provinciei și a apelat la preoți — cei mai chemați frunțași ai parohiilor și satelor în acea vreme — să le comunice adevărul.

Această împrejurare este menționată pe scurt în preambulul monografiei, fără nicio considerațiune deosebită: un fapt brut.

Lucrarea este intitulată: *Descrierea etnografică și topografică a comunității și începe cu un scurt istoric al Sinteștilor.*

Sinteștii la început erau doar o suburbie a cetății Margina — fostă reședință voevodală (Elisabeta de Margina a fost soția lui Iancu Huniade și mama regelui Matei Corvinul), așezată între râul Becu (Bega, Begheul) și pârâul Icu, într'un fel de săliște (grădinile de vară ale cetățenilor din Margina). În mijlocul suburbiei exista mai mult decât o biserică parohială (cu două turnuri), o adevărată mănăstire sfântă (*sântă*, de unde denumirea de *Sintești*), dăruită cu vremea deodată cu demolarea cetății (printre condițiunile de pace dintre imperiali și turci).

Monografistul intră repede în miezul problemelor: rana cea mai dureroasă a locuitorilor este interzicerea cultivării viilor pe minunatele coaste nisipoase.

Administrațiunea de stat erarhială (Cămara, fiscul) a fost necruțătoare cu țărani români din pricină rămase necunoscute (desigur vreun boicot al feudalilor producători de vinuri, cu destulă putere de a înlătura concurența moșicilor!).

Scriitorul rezumă litigiul în fraza: în 1831 C. Cămară a făcut proces contra cultivătorilor de vii, căci Scaunul domnesc ar fi pretins, că acele proprietăți ar fi „promontoriale“.

MARE NĂPASTA

Din interdicțiunea aceasta a rezultat o imensă nenorocire pentru comuna Sintești:

„pământul slăbit prin săpătură, prin spălarea ploilor, atâtea ogașe și râpi se croiră deasupra satului, vomitoare de niște nisipuri, încât mai bine din jumătate de comună pătimizește sub nămolirea nisipului, unde mai

înainte fiind dialurile îngrădite și sădite cu loză de vie, acele inundări nu se puteau întâmpla“.

Țăranii români erau proprietari. Dovadă? Exista în Sintești un canal acum ruinat: „Franț-canal“ pentru „slobozirea“ lemnului la cetatea Timișoarei. În 1792 oamenii au căpătat despăgubire în „iberlant“ (Uberland, periferie, țarină).

Cruzimi și tiranii. Mențiune: Drumul lui Matiaș-Craiul, drumul la cetățuia din Margina: oamenii cărau piatra cu straița, „sub cele mai grele tiranii și omoruri“ (mai degrabă „în urmarea legilor verbote, după evoluțiunea lui Doja când cu decretul al VII-lea al Regelui Vladislav. A-15, 25 și 34“ etc.... „se îngăduie aristocraților tot felul de cruzimi și tiranii asupra țăranilor“).

Scriitorul nu șovăie să împrăștiere trecutul de apăsare sângeroasă, care mai stăruie în amintirea oamenilor, în forma greșită, pentru că Matei Corvinul a fost regele cel mai drept (de aici zicala străveche: a murit Matia, a murit și dreptatea, deopotrivă în limba română și maghiară!).

Sinteștii s'au deplasat, din cauza inundărilor grozave ale Becului, mai spre deal, iar o parte din locuitori au întemeiat un cătun nou Ginganii, unde s'au dezvoltat meserii. Scorțarii din Gingani se ocupau cu „dresul pieilor cu scoarță“ și erau meșteri în fabricarea oalelor, fosforului, sgurei de fier, oaselor, etc.

Părintele Gruescu pledează călduros pentru vinicultură și pomicultură. Un izvor de venit important ar fi sădirea viilor, apoi altoirea cireșilor și înmulțirea nucilor (un nuc dă 12 metri de nuci). „Cultura acestora ar trebui în școală propusă pruncilor cu mai multă seriozitate“.

Dar simțului său ager de observator și gospodar inițiat, nu-i scapă nimic.

Știe câtă valoare are economia de vite. Pentru îngrășarea vitelor e nevoie de „fân semănat, crumpi, sfeclă, napi“.

MUNCĂ RĂSPĂLĂTITĂ, DRENAJ, IRIGAȚIUNE

Partenie Gruescu pretinde valorificarea brațelor țărănești și are o idee foarte înaltă despre valoarea morală a muncii și sistemul de îmbunătățire a ogoarelor. Cel mai exigent economist de astăzi n'ar putea vorbi mai frumos. Ascultați:

Așa să se facă încât *munca* „să fie răsplătită și rebo-nificată de cinci ori mai mult ca acum“. Bravo!

Și în continuare despre *drenaj și irigațiuni*:

„Mai departe râul Becu e în așa pozițiune curgând dealungul țării, încât acela prin canale s'ar putea vărsa peste toată țarina satului sau cel puțin la 500 de jugăre s'ar putea stămpăra și adăpa prin canale, încât s'ar putea face o țarină revărsătoare de atâtea binefaceri și producături ale naturii, încât peste scurtă vreme s'ar vărsa bogăția și îndestularea peste oamenii din comuna Sintești; însă durere că astfel de întreprindere în prostia noastră de astăzi nu se poate realiza nici identica, sau numai ca o idee premergătoare de desfășurare spirituală“...

TIRANIA COMISARILOR CADASTRALI

Gruescu nu cruță pe nimeni, ci vorbește pe șleau despre nedreptățile funcționării corupte și prevaricate.

Știți cum s'ă procedat la depozedarea sinteștenilor?

Lăzăr Ionaș și Ionu Cinchii au povestit despre spaima de conscrierea pământului. Tirania comisarilor catastrali îi făcea să declare că nu pot „purta contribuția” — astfel pământurile au devenit erariale, alodiale „sau mai bine coloniale sub nume de Iberlont”.

Cultura pământului?

Nu e în floare. Cum l-au moștenit. Ară cu pluguri de lemn. Lăsat în grija muerilor. Bărbații fac cercuri pentru vase de băutură și alte lucruri de capătă bani, încât $\frac{1}{4}$ stă cuprins de tufiș. Grădini slabe.

Preotul Gruescu a introdus după 25 ani paradaise (pătlăgele), iar țărani l-au batjocorit cu „ouăle popii” — dar au sfârșit prin a le cultiva și mânca și ei.

Agronomia în școala poporală.

„Din lipsa gunoiului pământul se face tot mai puțin fructuos și mai puțin poate remunera munca omului”. Lipsa trăgătorilor.

„Mai la urmă cine nu vede că va aduce daună și statului și pe locuitorii munților îi va face proletari; ci datorința statului ar fi cu cea mai nerevocabilă responsabilitate a înlătura aceste neplăceri; și în școalele poporane jumătate din învățătură să fie teoria și practica agronomiei”.

De ce nu înflorește stupăritul?

„De nu ar pătimi foarte mult când înflorește strigoaia”, tocmai în timpul roirii” când „mor cu grămada” — albinele ar fi foarte folositoare.

„Povestesc bătrânii că în tinerețele lor părinții lor la vremea înfloririi strigoanii se adunau și mergeau în țarină și toate firele de strigoanie înflorite le smulgeau și le prăpădiau. Și atunci aveau ciară și miere de vas, ba puteau și vinde, și stupii erau un articol aducător de mare folos; însă acum din neîngrijire din an în an se tot împuținează, încât miera numai de leac se găsește în comunitatea Săteștiului”. p. 12.

„Pentru cai ar fi priincios locul” însă sunt insecte vătămătoare: sclepti, țânțari, grăpiți, iar „la sfârșitul lui Mai până în August” vine strechia cu „sunetul cel neplăcut”.

„Doctori naturali”

Ierburi” de leac: „jalia, pelinul, iarba roșie, curcubeteaua, iarba vântului, iarba mare, leoșteanu, măsăla-rița, boru, busuiocu, nalba albă, nalba roșie, feră pământului, roibița, scânteiuța, bucinișu, bruscălanu, limba oii, popălnicu, scăietele mare, bobocii sau bolânzoaica, strugurelu, spătiaza, sânziencele, lemnul Domnului, călăpăru, iarba creață, soioșnița, strigoania, romonița, romanii, spânzu, măcrișu, sporișu, urzica și urzica galbenă, hirianu, aiu, ceapa, pătrunjelu, cimbru de grădină și cimbru de câmp sau sălbatic, plesnitoarea, nădina de pădure, nădaiu, grumăzoaia, coada șorecelului, scăetele vânat”.

Rareori au lipsă de „doctori și de medicină”. Ba în 1850 „ciuma vitelor cornute secera 3 din 4 vite”. Atunci

Dămășchin Lăzărescu a vindecat cu feră pământului în satele vecine vitele bolnave, ba peste 150 numai din Sintești „fără de nici o plată, când în Făget sub mâinile doctorului rânduit spre acea treabă muriau vitele ca muștele”. „Experiența i-a făcut „doctori naturali” contra „boalei veneriei, frigurilor și inimei”.

Nevoia științii agronomice.

„Prin urmare dacă pământul e tare bun, însă îi lipsește mâna și știința agronomică, încât acum abia rebonifică munca dară dobândă nu e nimic, mai cu seamă că e supus parte mare și apelor ce n'au unde să se stoarcă din lipsa canalelor celor trebuincioase” p. 11.

Plante.

„Fânul crește natural și puțin bun, numai acolo unde ajunge must de gunoi dus de apă de pe uliță, însă unde natura nu gunoeste, acolo e slab și macru”.

Cum recunoaște că-i lipsește „știința botanică”, referitor la plante se încumetă doar să „înșirue aci numai numele lemnelor aflătoare și al ierburilor celor ce sunt cunoscute oamenilor ca folositoare”.

Lemne de foc: fag, carpen, gorun, gârnița, stejar, cer, mesteacăn, frasin, giugastru, ulm, anin, plop, alun, arțar, sorb, scoroș, pluta, răchita, teiu, salca, măcieșu”.

„Lemnele” cele roditoare: „ciresul, măr, păr, vișinul, caisul, piersecul, prun, nuc, frăgar măr și păr pădureț”.

„Lemne” tufării: salva, lemnul cânelui, călin, jăstrilă, (glodiște) cornul, porâmb, sânger, soc, salcă, răchită, (tufărie), pădurel, iorgovan, aniniță, mur, carpen, leovușcă, cires, pasărel, păltinior, rug, rujiță, iederă”.

Hrana.

Mălai foarte bine făcut. Grâu numai la praznice. Trăiesc și cu carne de porc și de găină. Au găște și rațe destule, însă le vând. Laptele cu mălai și mămăligă nu lipsește dela nicio mâncare în zile de fruct.

Suplimentul tuturor mâncărilor: „păsula, curechiu, crumpi și tot felul de promoroace, salată și păsula verde acrite cu chisăliță”.

Băutura răchiei și vinului le place, însă „omul bețiv nu este suferit la nicio ocazie, ci batjocorit”. Doar la ospețe au voe a bea mult, căci obiceiul străvechi cere „să nu lași nimic în pahar” (câtă răchie e în pahar atâta rău să dea Dumnezeu în casă), totuș omul să-și țină firea, căci nu e rușine mai mare decât de a se îmbăta.

PORTUL ȚĂRĂNESC

Partenie Gruescu rezervă un capitol apreciabil artei țărănești. Trece în revistă cercetările faimoase ale profesorului Dămășchin Bojinca asupra antichităților romane și colecțiunile folcloristice ale lui Atanasie Marienescu, inflăcăratul naționalist.

Critică primitivismul îmbrăcăminței și laudă unele îmbunătățiri mai recente. „Țoalele” (hainele) sâtenilor sunt slabe. Plugarii nu se lasă fără curea, căci „ține foalele”. Cămașa albă e „împuiată și pela poale jos ciurată”. Cintușile sunt de pănură vânată și verde. Opregul e cu ciucuri, țesut din fir și înflorit. Cătrînța e pistriță..

Femeile.

Armonie cordială în casă. Femeile au aflat „frageda inimă a bărbaților lor așa că se știu vâri în inima lor prin buna purtare din afară, prin blândețe și ascultare, încât ele predomină peste bărbații lor și cu voia lor bună sau rea este regenta casei”.

„Și când muerea are antipatie spre bărbatul său, este rece, nepăsătoare și orice tiranii rabdă”.

„Românul înconjură orice pericol”, „este tare răbdător”. Dar „vătămat odată apoi ține minte până la moarte”.

Cultura intelectuală.

1. Foarte puțin știu scrie și citi. Dece? „Crescătorii intelectuali recomandă știința prin vergea și tiranie, lipsiți de metod” — „mijloace tirane și neumane”, „unelte perfide”.

2. Relațiunile populației către Stat și Domnie înainte de 1848 — „demoralizau” și „desgustau”. Un copil după 6 ani la școală — „iese neștiind nimica, numai oboseală și modeluri de minciuni”.

Numai cultura religioasă e inescapabilă. „Cu nimic înapoia altor conașuni” — „le place a rămânea sub ascultarea bisericii”. Superstiții grosolane nu sunt prea multe. Excese imorale — puține.

„Le place dreptatea, nu le place asuprirea”, „nu-și răsbună contra oricărei asupriri”, „căsătoria o respectează”, vădesc „supunere către părinți, onoarea către preoți, respect către mai marii Statului”. „Ar putea fi și mai buni dacă ar avea păstori sufletești pătrunși de datoria lor, mai rebonificați, mai bine ajutați întru traiul vieții ca să poată avea înaintea ochilor numai înalta misie de conducător religionar al poporenilor săi”.

Slăbiciuni: „neîncredere, fățarnicie și neținerea creditului (care i-au venit dela multe promisiuni și nici una împlinită, dela groasele smulgeri cămătărești)”.

Înainte de 1848 „aristocrația și birocracia prin corupția unuia se slujiau în apăsarea altuia, de unde apoi s’au încuibat perfidia, celaina și minciuna, care la mulți le este ca și vorba de onoare și celor mai de frunte li se vâd ca și istețime producătoare”. „părându-le.. a fi înțelepți”. Astfel multe scăderi au.

Cei mai avuți nu se rușinează de nici un mijloc neonest întru împilarea celor mai săraci.

Cei mai de mijloc nu au încredere în nimeni, ei sunt fără de simț și neascultători.

Cei mai săraci — numai prin ei se întâmplă satisfacerea slujbelor publice.

Se impun o grabnică organizare a Comunelor, și o administrație strictă întru toate și o conducere religioasă mai exactă „care fără de o administrație politică nu poate avea succes”. Căci după proverbul românesc: dela cap se împute peștele”.

20 Iulie 1859.

Ne oprim cu spicuirile din bogatul caet.

Oricine caută să pătrundă în secretele satului complicat știe câte sunt dificultățile de învins și-și dă seama despre spiritul pătrunzător, obiectiv, curajos și precis de monografist al preotului-scriitor Partenie Gruescu.

Niciodată n’a căpatat monografia aceasta mai multă însemnatate și actualitate decât în zilele noastre, când se fac eforturi întinse de a se crește un grup de monografiști sătești cu toată competența recerută.

Am ținut de o datorie a mea să împrăpătez rezultatele muncii temeinice a monografistului sociolog din Bănatul anului 1859 Partenie Gruescu, fără ca acesta să se prevaleze de pomposul titlu de sociolog. A fost un sociolog fără vrere. Un înainte mergător de mare merit și de înaltă stimă.

ION CLOPOTEL

Bogăția munților noștri

Se întesesc dela o vreme semnele înmbrățișării sportului celui mai mare, mai recreator și mai profitabil pentru igiena intelectuală: excursiunea în munți. Și ce munți frumoși are România! Lanțul Carpaților, podișurile transilvănene, văile scldate în verdeața și în aerul cel mai pur imbie la înzdrăvenire, la inhalații sufletești.

Interesul multimilor crește, potecile de pe lângă pâraiele sgomotoase, de pe plaiuri, de sub brânele stâncoase și de sub creasta munților sunt străbătute cu pasiunea pelerinajului spre noile altare ale frumuseților naturii.

Se va desvolta oare paralel și organizația turistică gata de a face față nevoilor crescute deodată cu năvala ascensiunilor?

Citind paginile fără seamăn ale Bucurei Dumbravă — care a surprins liniile armoniei supreme între sufletul omenesc și singurătatea înălțimilor de stâncă pleșu-vă — par’că regreți populara asta până la îmbulzire în cele două

luni de miez de vară, cu oaspeți atât de diverși, de gălăgioși și dornici de un drum de distracție.

Și totuși e necesară o pregătire repede care să facă față numeroaselor nevoi ivite insistent și sporite considerabil an cu an.

Înainte însă de a pune problema turismului în întregimea sa, trebuie să spunem un adevăr elementar: munții noștri nu sunt pustii, sălbateci (în sens social), neumblați, imperiu doar al haitelor de lupi, ci dimpotrivă — de sute și mii de ani ei sunt străbătuți de ciobanii noștri. De cum se desprindă pândă în ernatec turme de oi, berbeci, miei și vite se resfiră pe cele mai îndrăznețe locuri, strungi și stâne se înfiripează la margini de pădure, o viață omească intensă gălăgie și fac să răsună codrii seculari și văile adânci. Sunt acolo așezări străvochi, vaduri ciobănești cari alungă singurătatea și dau munților noștri semnificații sociale de durată. Cu treierările pe toate versantele uria-

șilor semeți, n’au cunoscut dificultăți. Transhumanța carpatică a fost ceretată și cuprinsă în monografii solide. Oeritul multisecular a format obiectul concentrat al studiilor Anuarului geografic condus de regretatul savant George Vâlsan; d-nii Romul Vuia și Nicolae Dragomir ne-au dat unele dintre cele mai complexe monografii ale păstoritului românesc.

Munții noștri n’au fost deci teritorii sterpe, domenii de-als fiarelor, spații pe cari urmau să le descopere turiștii echipați cu costume elegante alpiniste, încălțați cu bocanci grei și înarmați cu bastoane de fabrică, ci au îndeplinit o milenară sarcină de a fi sursa vie a traiului țărânimii noastre.

Câtă intimitate între munte și ciobanul român!

Turistul găsește azi deagata potecile bătătorite în coasta stâncoasă de pasul îndesat al oierilor cari au înfruntat toate urgiile și s’au împrietenit cu urcșurile cele mai dificile.

DUMITRU CORVIN

Părinții poetului Mihai Eminescu

— Date nouă —

Poetul Eminescu a fost studiat, biografic și critic, mai mult decât oricare scriitor român.

Prof. G. Bogdan-Duică și Leca Morariu, împreună cu un șir lung de cercetări, s'au străduit și au reușit să clarifice numeroase date din viața și familia poetului. Totuși, încă multe au rămas nelămurite sau obscure: Așa, origina poetului, peregrinările lui cu trupa de teatru, etc.

Una din problemele biografice eminesciene, neelucidată pe deplin, o formează și părinții poetului. Ce-i drept, asupra familiei căminarului Eminovici s'a scris ceva; totuși insuficient.

În rândurile de mai jos aducem câteva date nouă asupra acestei familii, date culese din arhivele Iașului, cari, privite în ansamblu, ne vor ajuta, într-o măsură, să constatăm: 1) date nouă biografice; 2) caracterul părinților lui Eminescu.

Din toate acestea va ieși în relief mediul în care s'a născut și a copilărit poetul, precum și mediul afectiv în care s'a dezvoltat acel care, mai târziu, avea s'ajungă cel mai mare poet al nostru.

Tatăl poetului, Căminarul George Eminovici, era bogat. Stăpâna moșii vaste, primite, se pare, drept zestre odată cu soția sa, Ralu, născută Iurașcu.

George Eminovici se însurase la 26 Mai 1840 (v. doc. VI și XI) și primise ca zestre, pe lângă diferite lucruri casnice și bani (vezi mai jos), pare-se și moșiile Ipotești și Dornești, în județul Botoșani.

Pe lângă această bogăție, Ralu cumpără la 2 Iunie 1842, cu proprii ei bani, niște case în orașul Botoșani (XXIX) și mai avea și a treia moșie, Orășanii, în județul Botoșani.

Dar părinții poetului nu avură parte de averea lor. Nevoile încep a curge; la ele se mai adaogă și un spirit aventurier după afaceri, atât pentru Ralu, cât — mai ales — pentru Georgie, afaceri cari sunt lipsite de noroc, și, drept urmare, încep să se imprumute. Dar să lăsăm faptele să se desfășoare.

La 13 Ianuarie 1848, doi ani înainte de nașterea poetului, George Eminovici împrumută, pentru nevoile sale, suma de 150 galbeni dela Nicolai Macri, în „vade“¹⁾ de trei luni și cu dobândă de un galben pe lună (XVII).

Pe de altă parte, treburile merg rău pe moșiile Ipotești și Dornești. Ralu e nevoită să-și vândă moșia personală, Orășanii, pe suma de 1400 lei, pe cari, la 10 Decembrie 1849, îi dă soțului său, cu adeverință, ca să acopere lipsurile cari se simțeau pe primele două moșii (III, VI, VIII, IX). Tot în acelaș scop, Ralu mai dă 247 galbeni (VIII, IX).

Cu tot sacrificiul Ralucăi prin vânzarea moșiei Orășanii, situația precară nu se ameliorează. Vechile datorii nu se pot plăti și altele nouă se fac. Din această cauză, începe un șir necurmat de procese, cari vor ruina, în cele din urmă, toată averea familiei Eminovici.

1) = termen de plată, scadență.

Intr'adevăr, dintr'o jalbă (dela 2 Iunie 1850) a Ralucăi, aflăm că isprăvnicia sechestraseră o „samă“ de vite de pe moșiile Ipotești și Dornești și că le duseseră la Botoșani ca să le vândă și să achite cu banii rezultați, o datorie ce ar fi avut George Eminovici la Costache Hurmuzachi. Ralu se opune, afirmând că, tot ce se află pe numitele moșii, face parte integrală din zestrea ei, care, deci, nu poate fi atacată pentru datoriile soțului ei (I).

La 8 Iunie, Tribunalul constată că Ralu nu posedă nici un act doveditor cum că moșiile Ipotești și Dornești ar fi făcând parte din zestrea ei (II). Curând apoi Tribunalul vine în posesia unei adeverințe date de George Eminovici, prin care acesta recunoaște că la 10 Decembrie 1849 primise 1.400 galbeni dela Ralu pentru „înzestrarea“ celor două moșii (III). Dar Tribunalul nu e mulțumit și pofteste pe Ralu să facă dovada că cele două moșii fac parte din zestrea ei (IV, V). Ralu atunci pretinde ca Tribunalul să ceară actul de zestre dela tatăl ei, Stolnicul Vasile Iurașcu, act din 26 Mai 1840 (VI), ceea ce Tribunalul refuză nefiind în atribuțiile lui (VII). Știind Ralu că actul dotal nu există, caută o portiță de scăpare și face o nouă jalbă (21 Dec. 1850), prin care iar vrea să convingă Tribunalul, să se mulțumească numai cu adeverința de 1.400+247 galbeni pe cari îi dăduse soțului ei pentru înzestrarea celor două moșii și că, deci, averea mișcătoare de pe ele ar aparține ei (VIII). Tribunalul nu cedează și cere iar foaia de zestre (IX).

Stolnicul Vasile Iurașcu, tatăl Ralucăi, comunică că foaia de zestre i-ar fi furat-o un ȋigan bucătar (X). Avizat, la rândul lui, George Eminovici, răspunde că nu poate da decât o „însemnare“ personală de zestrea primită (XI). Dar acea „însemnare“ personală nu putea valora nimic. Pe lângă asta, în ea nu erau menționate decât mărunte lucruri casnice, în valoare de 3.576 galbeni, dar nici urmă de Ipotești și Dornești²⁾. La 10 Ianuarie 1851, Ralu răspunde că nu poate înfățișa altceva decât actul din 1849 (10 Decembrie).

Procesul ține și la 1860, când aflăm că Ralu tot nu adusese foaia de zestre.

Desigur că, în cele din urmă, a pierdut procesul.

Se naște acum întrebarea: a existat într'adevăr vre-o foaie de zestre în care să fi fost trecute moșiile Ipotești și Dornești? Cred că nu! Și aceasta din motivul că, din jalbele Ralucăi, se vede cum ea, dela începutul procesului, a căutat să se eschiveze și să abată atenția Tribunalului dela foaia de zestre. Că e așa, o mai dovedește faptul că, desigur intenționat, Ralu a căutat să devie stăpână peste cele două moșii, pentru a le scoate de sub pericolul ca ele să achite datoriile contractate de soțul ei. În acest scop, ea a vândut Orășanii pe 1.400 galbeni + 247 galbeni inca-

2) Însemnarea de zestre e publicată în: Tr. Ichim, Contribuții la biografia lui Eminescu, „Viața Românească“, XIII, 1921, Nr. 1, p. 123—124; Cf. în „Rev. ist.“, VII, 1921, p. 148—149.

sați dela un datornic, pe cari bani i-a investit în cele două moși înpricinate, ca să le treacă drept ale ei.

Acest procedeu ingenios reliefează pentru ambii soți un spirit negustoresc pronunțat.

Dar să admitem că faptele expuse până acum nu ne-ar susține suficient afirmația că soții Eminovici ar fi fost niște negustori ingenioși, capabili de orice. Din cele ce vor urma, însă, lucrul va fi dovedit deplin.

Am spus mai sus, că George Eminovici împrumutase, la 13 Ianuarie 1848, dela Nicolai Macri, supus englez, suma de 150 galbeni „olandezi“, în „vade“ de trei luni și cu dobânda de un galben pe lună (XVII).

Dar George nu-i poate plăti la timp și este nevoit — la 28 Decembrie 1850, — să iscălească un contract de arendare a moșiei Ipotești, cu toate acareturile și veniturile ei, către „băneasa“ Maria Mavrodin, pe timp de 6 ani, adică dela 23 April 1851 până la April 1857, cu plată de 350 galbeni pe an (XXIV).

Așadar, faptul că Eminovici, în cursul celor 6 ani de arendare, va încasa 2.100 galbeni, denotă că întinderea și bogăția moșiei Ipotești erau mari.

Între timp, după autentificarea contractului de către Tribunal, care se va face abia la 23 Februar 1852 (XXV), Eminovici intră în alte conflicte.

În primăvara anului 1852, el tocmește, cu contract, doi lipoveni, ca să-i treiere grâul de pe moșiile Ipotești, ca „proprietar“, și de pe Dornești ca „posesor“, plătindu-le 3.000 lei. Dar lipovenii nu se țin de cuvânt și Eminovici îi trage în judecată (12 April 1852), cerându-le restituirea banilor și despăgubiri pentru pagubele produse de întârziere (XII, XIV).

Procesul va ține până la sfârșitul lui Mai 1857, când Eminovici îl câștigă.

Conflictele se țin lanț. La 9 Septembrie 1852, Eminovici trage în judecată pe un răzeș vecin, pentru că acesta îi călcăse moșia și trăsesse cu pușca după un vâtaf al lui (XII).

Pe de altă parte, Eminovici intră în conflict cu arendașa sa, a Ipoteștilor, Maria Mavrodin. Aceasta, la 7 Mai 1852 se plânge către Departamentul Trebilor din lăuntru, că isprăvnicia judecătorei de Botoșani, atârțată de Eminovici, o „supără“ (XXVI). La 11 Mai, Departamentul cere isprăvnicii să nu-i aducă băneșei Mavrodin vre-o vătămare (XXVII).

De data aceasta Eminovici renunțase de a mai substitui cele două moși drept zestre a soției sale — după cum procedase mai sus — și le arendase pe numele lui. Prin urmare, ceea ce susținuse Ralu mai sus, că moșiile sunt ale ei, nu corespunsese adevărului.

În schimb, dacă Eminovici nu mai putuse întrebuința stratagema din 1850, acumă caută să facă neajunsuri Mariei Mavrodin, doar o va alunga.

Între timp survine o întâmplare, din care se va vedea că George Eminovici, pe lângă spiritul negustoresc ab extremis cu care era dotat, a mai fost amestecat și în alte afaceri mult mai puțin curate, fie că fusese sau nu indus în eroare.

Iată ce se întâmplase:

Boerul G. Mironescu, cât timp fusese bolnav la moșia Libeni din județul Dorohoi, fusese îngrijit de călugărița Fevronia Iurașcu dela schitul Agafton, cumnată cu George Eminovici. Simțindu-și sfârșitul,

Mironescu își exprimă dorința să moară la moșia sa Miclăușeni, tot în jud. Dorohoi. Pe drum spre Miclăușeni, ar fi fost jefuit de bani de către numita călugăriță, afirmă plângerea. Îndreptată contra ei

În fața unei astfel de acuzări, și aflându-se și în cauză (reclamația specifică că Fevronia furase pe Mironescu pentru a ajuta pe George Eminovici care datora niște bani primului), George Eminovici reacționează, printr'o jalbă din 23 August 1852 adresată Mitropolitului, apărându-și cumnata și pe sine. În această jalbă Eminovici arată că Fevronia e acuzată că „ar fi găsit ocazia a tăinui din lucrurile numitului (Mironescu), a răpi banii ce i-ar fi avut și ar fi luat și un sinet de 2.500 galbeni“. G. Eminovici cere Mitropolitului să scoată din comisia de judecată, orânduită pentru acel caz, pe economul Ionică, cu care atât G. Eminovici cât și Fevronia ar fi în proces, și să caute, sub prestare de jurământ, să determine pe calomnatori a spune adevărul, căci e vorba de un caz grav de calomnie și cei ce au calomniat trebuiesc trași la răspundere (XV).

Procesul se judecă. Comisia, în raportul ei din 3 Iunie 1853, constată că „nu sunt binecuvântate și mai active dovezi“, acestea fiind, dimpotrivă, „numai niște goale închipuiri și reclamații fără temeiur“.

Dacă, apoi, G. Eminovici a tras la răspundere pe calomnatori, n'am putut afla.

Nu știu ce să cred despre acest grav proces! Nu știu, pentru că, peste câteva luni numai, acelaș caz se produce și chiar mai evident în veridicitatea lui. De data aceasta aflăm (la 8 Februarie 1854), că Fevronia „răpise“ banii și „sineturile“ mortului George Cracali (XVI).

Dacă primul caz fusese o răzbunare inscenată de vre-un dușman, al doilea caz, similar cu primul, ne face să credem că acea călugăriță, în adevăr, se ocupa cu astfel de îndeletniciri.

Dar să renevim la datoriile lui G. Eminovici. Am spus mai sus că acesta împrumutase, la 1848, dela supusul englez Neculai Macri, suma de 150 galbeni. Deși, ulterior, am văzut că Eminovici arendează Ipoteștii pe sume mari, totuși el nu-și achită datoria către englez.

Macri moare între timp. Soția sa, Cristina Macri, ia „vechil“³⁾ pe Panaite Razi și pornește proces lui Eminovici de neplată a datoriei. Consulatul britanic adresează (la 16 Februarie 1853), o cerere către Departamentul Trebilor din lăuntru în sensul plății datoriei (XXI). Căminarul G. Eminovici achită — la 6 Martie — numai o parte din datorie, fiind „strămtorat de către Isprăvnicie ca să plătească“. La 7 Mai, vechilul Panaite Razi face o cerere către Consulatul britanic ca să mijlocească la Departamentul din lăuntru și plata restului din datorie (XVIII), ceea ce Consulatul execută la 11 Iunie (XIX). Departamentul cere atunci Isprăvnicii de Botoșani să iee măsuri urgente ca G. Eminovici să achite cât mai repede (20 Iunie, XX). Dar acesta tot nu plătește. Panait Razi trimite, la 28 August, o nouă cerere către Consulatul britanic ca să intervie pe lângă Departamentul Trebilor din lăuntru (XXII). Departamentul se conformează, și la 9 Septembrie, dă o nouă poruncă isprăvnicii, de execuție a plății din partea lui Eminovici (XXIII).

3) = apărător, avocat.

Familia Eminovici se încurcă din ce în ce mai rău în datorii. Moșia Orăseni fusese vândută la 1849, Ipotestii se aflau arendați până la 1857. Le mai rămăsese — la 7 Mai 1853 — încă nevândută, Dorneștii (XVIII).

Situația aceasta, în realitate, n'ar fi trebuit să fie rea: bani aveau de pe Orăseni, ipotecă primiau de pe Ipotestii și Dornești. Totuși erau plini de datorii! În cele din urmă, la 1 Mart 1855, Ralu Eminovici vinde și casele din Botosani — pe cari le cumpărase la 1842 (vezi mai sus) — unui negustor evreu (XXVIII). Formalitățile de vânzare se fac (XXX, XXXI) și vânzarea se autentifică prin Tribunal la 17 Martie 1855 (XXXII) în prețul de 1.050 galbeni (XXXIII).

Și iată acum partea documentară a celor expuse până aci:

I.

CINST. JUDEC. A ȚINUTULUI BOTOSANI⁴⁾
CĂMINĂREASA RALU EMINOVICI, NĂSCUTĂ IURASC.

J A L U B Ă

De către isprăvnicia ținutală cu mare repejune s'au împlinit o samă capite de vite și s'au adus aice la Botosani ca să se vândă și banii ce se vor prinde să se dea Dumisale Kostachi Hurmuzachi, pentru o datorie ce ar avea de la barbatul meu, apoi așa precum asupra a toată averea a bărbatului meu urmează siguripsirea⁵⁾ zestre mele. De aceea grabnic aduc la cunoștința judecătoriei și mă rog a se face cunoscut isprăvniceii ca să se înapoiască numărul vitelor împlinite de la moșiile Ipotestii și Dornești. căci încă nu s'au vândut și pentru că siguripsirea zestre mele în tot avutul bărbatului meu este făcută potrivit legilor și nu particularnic.

Ralu Eminovici.

1850, Iunie 2.

II.

R E F E R A T

8 Iunie (1850).

În tribunal pără acum nu este vre-o reclamație pentru siguripsire(a) Dum-ei Ralu Eminovici, decât după înțelesul jalobei de față.

III.

R E F E R A T

Mai înainte de a să îndeplini lucrare după rezoluția de mai jos, să supune în cunoștința presudstfii⁶⁾, că la zece Decembrie 1849 s'au încredințat de acest tribunal înscrisul D. Cămr. Georgi Iminovici ce-l dă soției sale, doveditoru că, pe lângă zestre(a) primită mai înainte după izvodul de zestre, care ar fi siguripsită prin Divan în folosul părții din Ipotestii, au mai primit încă 1.400 galbeni, întru înzestrarea moșiei Ipotestii și Dorneștii, pe cari D. Cămr. Iminovici le-a luat în posesie. Suguripsind, pentru acești bani, în venitul moșii Ipotestii și în toată averea mișcătoare, precum dovedește acest înscris trecut în condică la Nr. 309, care se înfășoează presudstfii, odată cu înfășo-

șarea și a docladului⁷⁾ D. Directorat (al) oștirii în dosul cererii D. Cămr. Iminovici, înregistrată No. 8819 spre legiuind lucrare.

Arhivar, (ss) Pisoschi.

IV.

R E Z O L U Ț I E

Iunie 9 (1850).

De vreme ce, după amintire(a) făcută lucrărilor titate prin docladul de față, se vede că actul ce s'au înfirmat de tribunal nu poate fi destul de temeinic după înregistrările arătate în docladul dums., direct acel așternut pe cerere(a) înregistrată la No. 8819, încât să se cunoască siguripsitorii zăstreii jăluitoare. De aceea să se lucreze răspunsul încuviințat după rezoluția de mai înainte, cu adăugire ca jăluitoarea să înfășoaze titlu înzestrării din care să se cunoască cătime(a) de care poate fi despăgubită în avere(a) bărbatului și atunci se vor regula cele de cuviință.

(ss) Indescifrabil.

V.

DUMS. CĂMR. RALUL EMINOVICI.

No 4645. — 1850, Iunie 10.

Spre răspuns asupra Jalobei (din 2 Iunie 1850⁸⁾, tribunalul acesta din Giud. Botosani face cunoscut, că, deși urmează în scrisul soțului Dum. că totala zestre o siguripsit și în mișcătoarea sa avere, însă precum nu este cunoscută cătimea aceasta, apoi se urmează a înfășoșa titlul înzestrării din care să se cunoască cătime(a) despăgubirii, și atunci se vor regularisi cele de cuviință.

VI.

CINSTITEI JUDECĂTORII A ȚINUT. BOTOSANI.
RALU EMINOVICI.

J A L O B Ă

Cinst. judecătorie, prin adresa cu No. 4643 din 10 a trecutei luni Iunie, îmi răspunde la jaloba ce i-am dat, că nu ar pute(a) sprijini dreptățile mele după actul înmănușat, din ea pentru 1.400 galbeni, ce din prețul moșiei mele Ordășanii am slobozit soțul(ui) meu supt siguranție de toată averea mișcătoare ce are. Și că să înfășoșez titlul înzestrării din care să se cunoască cătimea despăgubirilor mele, și atunci s'ar regularisi cele de cuviință. Asupra numărării adresei, nu pot răspunde alta decât mă rog cinstitei Giud. ca să bine-voiască a ocroti dreptățile mele în puterea actului înmănușat de ea pentru suma de 1.400 galbeni, ce am slobozit soțului meu supt siguranție a totalei averi mișcătoare ce ar fi moșia Ipotestii și Dorneștii. Și din cari, prin isprăvnicie, până acum mare parte s'au răsluit din ea, după cum prin jalba ce am dat Cinst. Giud. am arătat; iar despre titlurile înzestrării mele, vroind Cinst. Giud. a ave(a) lămuriri, apoi mă rog ca să bine-voiască a să adresarisi către părintele meu, Dumnealui Stolnicul Vasile Iurascu, care păstrează la sine izvodul de zestre a mea din anul trecut 1840, Mai 26 zile.

Tot odată mă rog Cinst. Giud. ca să bine-voiască a mă încunoștința despre regularisirea ce va face după jalba de față.

R. Eminovici.

1850, Decem. 1.

4) Arh. Stat. Iași, Tribunalul Botoșani, Tr. 1700, op. 1932, dosar 32.

5) = asigurarea.

6) = cancelariei.

7) = dovadei.

8) Lipsește în document, fiind rupt.

VII.

LA DUMNEAEI CĂMINĂREASA RALU EMINOVICI.
No. 9718. — 1850, Decembrie 13.

Asupra jalobei Dv. din 4-iu a curgătoarei, prin care pre-
tindeți că titlurile, pe cari v'ați sprijinit a reclama sig-
ripsirea zăstrei din averea soțului Dv., Cămr. Georgie Emi-
novici, să găsesc la D. Stolnicul Vasile Iurașcu, dela care
să și ceară de către tribunal, judecătoria aceasta a
ținut. Botoșani vă răspunde că ea nu este datoare a ave(a),
în pricini, corespondențe cu fețe străine. Așa-dar, însu-vă
trebuie să înfățișați titlurile înzestrării, cari apoi să vor
regula în de cuvînt.

(ss) Indescifrabil.

VIII.

CINSTITEI GIUD. A ȚINUT. BOTOȘANI.
CĂMR. RALU EMINOVICI.

RĂSPUNS

Am primit adresul cu No. 9718, prin care îmi răspunde
acea Cinst. Giud. cu totul în alt înțeles de (ce)le cuprinse
în jaloaba ce le-am dat. Căci prin aceea jaloabă eu n'am cerut
alta decât ocrotire spre a nu să răslui avere(a) soțului
meu, de către ispravnic, în care am siguripit 1.400 gal-
beni sloboziti din prețul vânzării moșii mele Orășnii cu
formalnic act din anul trecut 1849 luna Decembrie; bezi *)
247 galbeni ce iardși am dat soțului mieu, bani ce am
avut la răposatul boer Aga Grigore Canano și care s'au
plătit către clironomul 10) răps. D. Vasile Canono. De aceea
dar și prin înscrisul de față, plecat mă rog Cinst. Giud.
ca să bine-voiască a ocroti ace(a) avere, numai pentru că
privește suma de 1.400 galbeni bezi 247 galbeni, după cum
și mai sus am zis. Căci pentru acealaltă zestre sint sig-
ripsită la Cinst. Divan de Apel prin înscrisul ce i-am dat
în folosul moșii Ipoteștii.

Ralu Eminovici.

1850, Decembrie 21.

IX.

LA D. CĂMR. RALU EMINOVICI.
No. 10195. — 1850, Decembrie 23.

Și asupra jalobei din 21 a curente, prin care cereți de a
fi siguripită în averea soțului Dv., Cămr. G. Eminovici,
pentru suma de 1.400 galbeni, sloboziti din prețul vânzării
moșii Dv. Orășnii, cu formalnic act din anul trecut 1849
luna Decembrie, bezi 247 galbeni, datorie ce au scos dela
boiarul Aga Grigore Canono, judecătoria aceasta a ținut.
Botoșani vă răspunde că actele aflate la luna Decembrie
1849, amintite prin zisa jaloabă, nu poartă desăvârșita însu-
șire a unei legiuite întărituri...

X.

CINST. DUMNETA STOLNIC VASILE IURAȘCU.

În urmarea jalobei ce ați dat acestei ispravnicii a ținut.
Botoșani, făcându-se cunoscut dumisale Căminarului G.
Eminovici pentru a vă da alt izvod de zestre, ce am primit
cu fiica Dv. Ralu, în locul celui ce vi l-ar fi furat un țigan
bucătar, acum s'au primit dela dumnealui Eminovici un
răspuns cuprinzător, că alt izvod nu vă poate da decât

9) = plus, pe lângă asta.

10) = moștenitorul.

o însemnare de zestre ce au primit. Și spre a vă plirofo-
rissi¹¹⁾ mai bine, ispravnicia împărtășește Dumsale în
copii aldturat răspuns, cât și însemnarea de zestre ce ar
fi primit.

1850, Decembrie 31.

XI.

Copie de pe răspunsul Dumnealui Căminar Gh. Emi-
novici urmat către ispravnicia ținut. Botoșani din 22 De-
cemrie trecut 1850.

COPIE. Am primit adresul cu No. 10367, prin care mi
se face cunoscut că, după jaloaba socrului meu d. Stolnic
Vasile Iurașcu ce ar fi dat acelei cinst. ispravniciei, cu ce-
rere de a mă îndatora ca să dau alt izvod de zestre ce am
primit cu fiica D. Ralu, fiindcă acel dat mai înainte i
s'ar fi furat de către un țigan bucătar fugit dela D. Stol-
nicul, asupra nomerarisitului adres cu cinst. răspund, că
eu alt izvod de primirea zestreii nu pot da; decât, spre pli-
roforia cinstei ispravniciei, însemnez, în dosul aceluși,
anume zestre ce am primit în lucruri și bani în numără-
tori la anul trecut 1840, Mai 26 zile, după care Cinst. Is-
pravnicie va împărtăși copie care în destul va sluji spre
dovadă că eu nu tăgăduiesc a ei primire.

G. Eminovici Cămr.

XII.

CINST. ISPRĂVNICII (a) ȚIN. BOTOȘANI! 12)
CĂMR. GEORGIE EMINOVICI!

R A P O R T

Răzeșul Neculai Isăcescu, nu știu din care îndemn,
vîind astăzi cdlare cu pușca în arie la mine, au impus-
cat după jitar și după un vataș ce iaste a moșii.

Așa dar, pe cutezătoriu trimd cinst. Ispravniciei și ple-
cat mă rog ca să regularisească ce va fi de cuvînt.

1852, Sept. 9.

XIII.

CINSTITEI POLIȚII (a) ORAȘULUI BOTOȘANI. 13)

Lipovenii Gavril Suharov și Vidinic, cu contract incre-
dintat de aceea cinstită poliție, la 8 a trecutei luni Iulie
supt No. 393, s'au alcătuit la mine a treera toată pâne (a)
ce voiu avea pe moșia Durneștii și Ipoteștii. Așa dar eu,
potrivit cu alcătuire (a), le-am numărat 3.000 lei, iar ei
au fost datori, din dată ce îi voiu înștiința, a veni la
lucru ca să nu mi să pricinuiască vre-o păgubire prin za-
bava lor. Acești lipoveni, luând banii la termen, nici unul
din ei n'au venit; și, după termin, au venit numai Ga-
vril Suharov, iar Vidinic nici pâr astăzi nu urmiază a
veni, din care pricină eu n'am putut testimarisa¹⁴⁾ grăul
vândut negușitorului și sânt silit a suferi o pagubă de
5 lei la fie care merță¹⁵⁾ De aceea mă rog Cins. poliției ca
să binevoiască a strămtori pe lipovanul Vidinic, ca fără
mai multă întârziere să vie la lucru spre a nu să prici-
nui și mai mare păgubire, care, potrivit cu rostire (a)
contractului, numai pe dănzii îi privește.

G. Eminovici.¹⁶⁾

1852, April 12.

11) = lămuriri.

12) Arh. Stat. Iași, Tr. 1683, op. 1915, No. 33.

13) Arh. Stat. Iași, Trib. Botoșani, Litera E, No. 171 pe
1852.

14) = valorifica.

15) = măsura de 1000 kgr.

16) Iscălitura și caligrafia sunt ale lui Eminovici.

XIV.

Urmează o jalbă a lui Eminovici, la care alăturază următorul:

C O N T R A C T

Supt iscăliții lipoveni adevărim prin acest contract al nostru, ce-l dăm boerului K. K. George Eminovici posesorul moșii satului Dornești și pe proprietatea Dumisale satului Ipotești...

XV.

INALT PREASFINȚITE STĂPANE! ¹⁷⁾

Departa de adevăr easta jăluirea întinsă către Inalt preasfinția Voastră, că adică monahia Fevronia Iurașc, cumnata mea, întâmplându-să pe lângă Georgie Mironescu, la moartea acestuia ar fi găsit ocazia a tăinui din lucrurile numitului, a răpi banii ce ar fi avut și ar fi luat și un sinet ¹⁸⁾ de 2.500 galbeni, spre a mă scuți prin aceasta de plata banilor ce i-ași fi datorit Mironescului, după împrumut(ul) ce mi-ar fi făcut mai înainte deard-tata întâmplare a morței. Dar cu toate acestea, nici cumnata mea monahia Fevronia, nici eu, nu intrăm a o disfera ¹⁹⁾, că rău i-au întins acea jăluire, căci calomnia (se) poate descoperi dela sine prin lucrările comisiei ce Inalt preasfinția Voastră ași bine-voit a însămina, încât, având în privire că între mădulările rânduite comisiei, figurează și Iconomul Ionică de la Botoșani, cu care Iconom, atât cumnata mea, cât și eu, sântem în mai multe neînțelegeri după chiar lucrările aflătoare în giudecătoria ținutului. Apoi spre a lipsi toată îndoiala, tot prepusul de părtinire, toată închipuirea de înțelegerea vre unei neînțelegeri, rugăm pe Inalt preasfinția Voastră, ca să bine-voiască, în locul iconomului Ionică, a numi pe un altul. Totodată puind înainte(a) unei asăminea Comisii, ca să aibă de aproape îngrijire, pe de o parte a lua în serios dovezi de la donositori ²⁰⁾ despre arădările sale, fiindcă calomnia cuprinde în sine atentaturi compromițătoare (pentru) cumnata-mea de furșimie, de tăinuirea celor furate. Și dacă denositoriul n'ar da asăminea înscris, atuncea sâmtându-să slab în dovezi, se poate retrage lăsând pe noi donosiții ²¹⁾ fără acte (pentru) a-l putea trage în giudecata politicească. Iar pe de alta, nici un felu de cercetare a nu desăvârși Comisia fără știința mea și a cumnată-mea, ce îndatorind-o a ne da înșire, să o însărcinați a păzi în ființa noastră formalitățile cuvenite cu supunere la giurdământ a feților ce ar figura ca martori. Aceasta este singura rugămintă a mea și a cumnată-mea, și prin urmare nu suntem la îndoială cu arhipăstoreasca voastră îndurare, nu o va încuviința spre a pute(a) eși din lucrările Comisiei un lucru drept.

A înalt preasfinției Voastre sânt cu tot respectul prea plecat și supus.

Georgie Eminovici Căminar.

1852, August 23.

XVI.

INALT PREASFINȚITE STĂPANE,

În privire că monahia Iurașc, după toate stăruințele întrebuintate, nici până astăzi n'au înapoiat banii și si-

17) Arh. Mitrop. Iași, Dosar pe 1853, No. 686.

18) = chitanță.

19) = a arăta, a dovedi.

20) = acuzatorii.

21) = acuzații.

neturile răpite din averea mortului Georgi Cracali, întru tot supus mă rog Preasfințiilor Voastre, ca della înființată de către comisarii ce ași rânduit, să se trădeie giudecătoriei de Botoșani, unde urmează a se căuta această pricină.

Banul Iancu Eni.

1854, Februar 8.

CRISTINA MACRI PENTRU BANI CE ARI A LUA DELA CAM. (INARUL) GEORGIE EMINOVICI. — 1853, MAI 31. ²²⁾

XVII.

COPIA ²³⁾ Adică una sută cincizeci galbeni am luat cu împrumutare pentru a me(a) trebuință dela dumnealui C. C. Nicolai Macri în vade ²⁴⁾ di trii luni și cu dobende câte un galben la suma pi lună, care galben de înpreună cu a lor dobânde me îndatoresc a le număra la aretata vade. Iar spre siguranța dumnesale împrumutatorului urmează a me(a) iscălitură.

G. Eminovici caminar,

(1)848, Ghenarie 13 zili.

XVIII.

Incredințatoarea me(a) având a lua dela D-lui Camr. Georgie Eminovici (sic) din fân(ul) Botoșani 150 galbini olandezi cu sinet (adică: poliță, N. Pr.) de pe care alăturăz aice copii în alăturare, de trei luni de zile s'au cerut prin Isprăvnicia de acolo ecsoflisirea lui. Pof-tindu-l deci ca să ecsoflisască pomenita lui datorie prin feliurite cuvinte aș fugit de plata lui; în sfârșit, l-au asigurat în produsele de pe moșia Dornești ce ave(a) în posesie din acelaș fân(ul). Găsându-să D-lui strimtorit de către Isprăvnicie ca să plătească, aș alergat la giudecătoria de acolo supt cuvânt de reclamații și tot odată au depus la ea numai 60 galbini, 18 lei și 20 par.(ale) din soma sinetului. Giudecătoria deci cercetând pricina și cunoscând a lui datorie, au întors pricina precum și depozitata somă Isprăvniceii spre a o săvârși. Isprăvnicia deci prin adres(ul) din 6 Martie a. c. aș poftit pe încredințatoarea(a) me(a) ca să să înfășoșeze spre a primi depozitul pe care, prin jalba (me(a) tot cu aceeaș dată a adresului, am primit subț iscălitul, când am fost acolo, cerând tot odată a să împlini și rămășița spre ecsoflisirea sănănelui.

De acee(a) postesc pe onorabilul acest consulat ca să mijlocească unde să cuvine, înțdi ca D-lui datornic să înfășoșeze originalul (sic) adiverință a răp.(osatului) Nicolai Macri, soțul încredințatoarei mele, ce ar fi având-o pentru 76 galbini, ce ar fi plătit în conta ²⁵⁾ datoriei sale și al doilea nefiind una ca acesta să se îndatorească datornicu a plăti restul a toate câtimi spre desăvârșirea unei pricini atât de limpede și fără de rezon trăgdnată, pentru care s'au făcut atâte(a) cheltueli din pricina unei asămine întârzieri.

(iscălit) ²⁶⁾ Panaita Razi — 1853, Mai în 7.

Pentru întocmai traducere: C. Poliso.

22) Arhivele Statului Iași, dosarul intern, vol. 3, Tr. 1772, No. 28.488.

23. Scris de mâna lui Eminovici (n. P.).

24) Adică: termen (n. P.).

25) Recte: contul (n. P.).

26. Paranteza există în text (n. P.).

XIX.

Iassy, le 11 Iuin 1853

Le Consulat Royal Britannique a l'honneur de transmettre à l'Honorable Département de l'Interieur ci joint copie en traduction de la petition du Sieur Panajiotti Rasi, fondépouoir de M-me Christine Makri, sujette Jonienne, par la quelle annexant copie du Billet obligatoire (sic) du Caminare G. Eminovitz, il sollicite le remboursement de 150 ducats que ce dernier lui doit.

Le Consulat Royal Britannique prie donc l'Honorable Département de l'Interieur de vouloir bien donner ses ordres à qui le droit pour que le pétitionnaire soit au plus-tôt indemnisé.

(ss) Indescifrabil,

l'Honorable Département de l'Interieur.

XX.

La Botușăni.

1853, Iunie 20

Să trimeti acea ²⁷⁾ is.(prăvnicii) spre lămurirea copie de pe dovada ds.(ale) Panait Razi, vechil (al) doamnei Cristina Macri, supusă Ionică, și'n alăturarea în cea pomenită copie după sinetul după care reclamă o sumă (de) bani dela d-lui camr. Georgie Eminovici spre îndestulare încredințătoarei sale, primite pe lângă nota Consulatului Britanic sub No. 144, cu mijlocire a să face îndestularea reclamantei, și a să scrie ca încredințându-să de soliditatea datoriei, să reguleze cuvenita îndestulare a pretindatoarei fără mai multă prelungire și de rezultat să raporteze.

XXI.

Iassy, le 16 Febr. 1853.

En transmettant ci joint copie de la requête que le Sieur Panajiotti Rasi, sujet Jonien, a nouvellement présenté à office Royal, reiterant ses sollicitations, relatives à l'indemnisation de la commettante M-me Christine Makri, sujette aussi Ionienne, du Sieur G. Eminovitz; le soussigné à l'honneur de référer l'honorable Département de l'Interieur à la note précédente de l'office Royal sub (sic) No. 144 en le priant de vouloir bien accélérer l'indemnité du pétitionnaire par les mesures voulues par la loi.

C. Poliso

l'Honorable Département de l'Interieur.

XII.

Onoratalui Consulat al Marei Britanii, prin joloba me(a) din 7 a lui Mai anul corent, am cerut ca onorata această autoritate să mijlocească pe lângă cine să cuvine de a să îndatori pe D-lui Georgie Eminovici din Botoșăni a plăți și restul din capitulul ce datorește acesta cu dobânda sa prin sănet cătră răp(o)s(atul) soțu a încredințătoarei mele, arătând pre larg împrejurările pricinii(i), adică chipul cu care datornicul numit au prelungit până acum exsoflisirea zisului sănet; însă nici până în ziua de astăzi vre-o îndestulare nu s'au făcut încredințătoarei mele, deși pomenitul datornic s'au osândit la plata datoriei sale și de cătră tribunalul aceluiaș ținut. Drept aceasta rog iarăș preplecat pe Onoratul Consulat să binevoiască a mijloci pe lângă cine să cuvine ca să să îndatorească D-lui Eminovici a da încredințătoarei mele dreptul său, ce-l oprește în savolnie ²⁸⁾ de atâta vreme.

Iscălit: vechilul Crestenii Macrii, Panaiti Razi.

Aug. 28, 1853.

27) Acelei (N. P.).

28) Adică: cu samavolnicie (m. P.).

XXIII.

La Botușăni,

Sept. 9, 1853.

Din motivul notei sub cedulă s'au primit dela Consulatul Britaniei, pe lângă care Cristina Macri și acu(m) mijlocire(a) a să grăbi îndestularea D-nei Cristina cu suma de bani ce după sănet reclamă dela d-lui Georgie Eminovici. Să repetează is. (prăvnicii) oficia sub No. 9350, dela 4 o trecutei luni Iunie, și ni să scrie că dacă asupra datoriei nu urmează legiuilă prihand, să grăbească a face pretindatoarei cuvenita îndestulare și de rezultat să raportezi fără mai multă prelungire.

MARIA MAVRODIN BĂNEASA, CU PROPRIETARUL MOȘIEI IPOTEȘTI PENTRU ASUPRIRE. — 1852, MARTIE 7 ²⁹⁾.

XXIV.

CONTRACT ³⁰⁾

Anul una mie opt sute cincizeci luna Decemb. 28, sub zisul iscălitul am împăsăsinț venitul moșiei mele Ipotești D-ei bănesei Mariea Mavrodin pe vreme de șasă ani, începători la 23 Apr.(ilie) anul vinetoriu 854 și pâr la 23 Apr.(ilie) anul 857, cu următoarele condiții: 1. Toate veniturile acestei moșii sub or ce numire au a fi numai pe socoteala Dei bănesei; 2-lea lăcuitorii statornici pe această moșie vor lucra boerescul după rostirea regulamentul(ui), având a li să da pământuri tot după acelaș așezământ; 3-le(a) lemne de ars, nueli, pari, precum și haragii trebuitori pentru vie di pe această moșie, își va lua din pădure, iar a vinde sau spiculisă în alt feliu este îngrădită D-ei băneasa; 4-le(a) D-ei băneasa nu ave(a) voe a spiculisă venitul pomenitei moșii după cum interesul o va povățui; slobodă este a o treci formalile sau particulariile și cătră altă față, însă numai în puterea condițiilor contractului de față; 5-le(a) un lăcuitoriu și anume Georgi sdn Ioan Ungureanu rămdne pentru paza pădurii, pe care D-ei băneasa întru nimica dl va supara; 6-le(a) acareturile de pe această moșie, precum și viea, am a teslimarisă ³¹⁾ cu izvod anumi arătătoriu despre starea în care să găsește, pe care la împlinirea anilor acestui contract are a mi le da după cum le-au primit; 7-le(a) D-ei băneasa să îndatorește a priveghie spre a nu să încrca lăcuitorii pe la crășmi cu datorii piste rostirea așezământului. Asăminea să îndatorește a-i socoti în tot anul spre a nu să înpovăra datorile; 8-le(a) mă îndatoresc a da pentru sâmdnță douăzeci No. 20 merța ³²⁾ ³³⁾, care toate acestea, la împlinirea anilor contractului, D-ei băneasa să îndatorești a mi le înapoi tot în aceiaș măsură și în bună calitate; 9-le(a) pentru toate veniturile și folosurile pentru cari D-ei băneasa va strânge di pe această moșie să îndatorești a-m(i) plăti pentru fiște, care an câte trii sute cincizeci No. 350 blanci ³⁴⁾ în vremea în care să va pute(a) înlesni; iar acum la facerea contractului am primit arvoană una sută No. 100. Și așa sfârșim această alcătuire cu D-ei băneasa; prin osăbită jalbă am rugat și pe cinstita giudecatorie (a) ținut(ului) de (s')au încredințat potrivit formelor.

Iscălit: Georgi Eminovici cămr.

29) Dosar în Arhivele Statului Iași, interne, vol. III, Tr. 1772, No. 25356.

30) Scris de mână lui G. Eminovici (n. P.).

31) Adică: întări (n. P.).

32) Măsură egală cu 1000 kgr. (n. P.).

33) Nu le mai enumărăm (n. P.).

34) Adică: albi (n. P.).

XXV.

GIUDECĂTORIA ȚINUT. BOTOȘANI.

Contractul de față fiind supt adicărată iscălitură a D-lui Cămr. Georgi Eminovici, urmat din partea cătră D-ei băneasa Mariea Mavrodin, pentru ămposăsierea venitului moșiei sale Ipotești, să încredințază de giud.(ecătorie) potrivit formelor, după: cetire ce prin înscris au făcut D-lui cămr., cu adăugire, că D-ei baroneasa (sic) să aibă a-ș(i) urma regulat răspunderea căștiurilor la terminuri, pentrucă, dacă ar urma vre-o pretenție asupra căștiurilor, să-ș(i) poată asigura în vremi.

Iscălit: Gobeica, Georgi Statu. — 1852, Feb. 23 zile.

XXVI.

Cătră cinstit.(ul) Depart.(ament) a(l) trebilor din lăuntru.

Băneasa Mariea Mavrodin

J A L B Ă

Din alăturata pe lângă această Copie de contract, cinstit. Depart. să va încredința că eu mă găsesc posedând moșia Ipotești de la ținut. Botoșeni, proprieta(tea) a D-lui Cămr. Georgie Eminovici.

Deci plecat mă rog cinstit. Depart. ca să bine voiască a poronci isprăv. giud. Botoșeni spre a nu mă supăra întru nimic, pentru pricinile ce să zice că ar ave(a) D-lui Cămr., pentru că întâmpinările ce am făcut zisăi isprăv. priivesc că ameninșă acum a să lua în primire. 1852, Mart 7.

Mariea Mavrodin.

XXVII.

Jalbă priimită de la D. băneasa Mariea Mavrodin posă-sora moșii Ipotești dela acel ținut, proprieta(te) a D-lui Cămr. Georgi Eminovici, cu tânguire asupra lucrărilor în-tinsă de isprăvnicie după reclamația D-lui Cămr.(ului), să recomandiază isprăvniciei, în copie scriindu-să, a ave(a) în privire și a nu să îngădui a i să face jăluitoarii vr'o asuprire potriva contractului și a dreptăților (ce) a fi având.

XXVIII.

ONORAT. JUDEC. A ȚINUT. BOTOȘANI³⁵⁾
CĂMINĂREASA RALO IMINOVICI.

Alăturatul act prin care am trecut în de veci vânzarea caselor mele, ce le am în acest oraș, D-lui negușitorului Iosep Munteanu, pe puterea documenturi vechi, în No. de două bucăți, pe care iarăși aice alăturez, rog pe onorat Judec. ca să bine-voiască a-l legaliza potrivit formelor.

R. Eminovici.

1885, Mart 1.

XXIX.

D O C L A D³⁶⁾

1835, Mart 4.

Titlurile proprietății jăluitoarului sunt aceste: 1) zapisul din 1842, Iunie 2, cu care epitropiea casei răposatei Sultana Cheșcu au vândut prin meaz această casă D-sale Cămr. Ralu Iminovici, care zapis este întărit de Judec. supt No. 3032 tot acel an; 2) hotarnica din 1842, Mart 12, făcută acestui loc de cătră cinovnicul³⁷⁾ acestui tribunal, Dumlui Mihail Vlădovici și vre-o pricină în tribunal să nu cunoască, despre cari se doclodarisește³⁸⁾ Cinst. presudstfii.

(ss) Indescifrabil.

35) Arh. Stat. Iași, tr. 1529, op. 1759, No. 201.

36) = dovadă.

37) = funcționarul.

38) = se dovedește, se face cunoscut.

XXX.

8 Mart.

D. Candidatul comendu-i-să ca să meargă la fața locului, va face măsurătoare în fața tuturor megieșilor și a ordănitului din partea Sfatului orășănesc. 1) la care însuș să va adresa; 2) și înființând hotarnică, o va supune presudstfii spre mai departe lucrare.

(ss) Indescifrabil.

XXXI.

ONORAT. GIUD. A ȚINUT. BOTOȘANI.

Potrivit însărcinării ce am avut prin adresa onoratei Giudec. No. 1646, am pășit la fața locului, întovărășit de ordănușii de orășănescul sfat, și chiemând față pe megieșii locului caselor din acest târg, cari (casele) de către Dum. Căminăreasa Raluca Eminovici s'au vândut de veci jidovului Iosep Munteanu, unde făcând o dreaptă măsurătoare locului acestor case după stăpânirea de față cuprinsă în îngrăditurile de astăzi, pentru asemenea mărime am informat hotarnica care adevărită după cuvînță de ordănușii de către orășănescul Sfat și de megieși — afară de negușitoria Bruhlia Chenăbruchner, care, deși n'a iscălit, dar verbal a arătat că nu are impresurare, zicând că în lipsa bărbatului său care se află dus de-acasă, nu poate ca o femeie adevărită în hotarnică, — și dar spre regularisire i să comunice zisa hotarnică cu îndeplinirea formalităților, lămurite prin această adresă.

(ss) Indescifrabil.

1885, Mart. 17.

XXXII.

J U R N A L

Anul una mie opt sute cincizeci și cinci, luna Mart în săptesprezece zile, în presudstfia Giud. ținutului Botoșani, înfătoșându-se Dum. K. K. Ralu Iminovici cu jalobă, au cerut a să încredința zapisul cu care particularnic au făcut de veci vânzare o casă cu locul în acest oraș către negușitorul Iosep Munteanu, în urmarea căreia luându-se în privire anafaroa din anul 1838 supt No. 2363, cuprinsă în colecții fața 195, numai puțin și legiuirea anexii litera T., s'au cercetat titlurile proprietății din a căroră text s'au luat lămuriri că această dugheană este dreaptă a vânzătorului, nefiind nici orfanicească, nici zestre, a căreia loc s'au măsurat de cătră D. Candidatul acestui tribunal, după dovada și lămurirea sa înregistrată la No.... Așa iar pe asemenea temei s'au încheiat Jurnalul de față, ca zapisul care se va obști³⁹⁾ prin redacția foilor sătești⁴⁰⁾ spre știința celorla ce vor avea vre-o legiuită pretenție; după a cărui apoi îndeplinire neivindu-se, asemenea se va întări și statornici.

(ss) Indescifrabil.

XXXIII.

CINST. REDACȚII A FOILOR SĂTEȘTI.

1885, Mart.

De cătră acest tribunal a(l) ținut. Botoșani încredințându-se vremelnic zapisul cu care D. K. K. Ralu Iminovici, în unire cu soțul său D. Cămr. Georgie Eminovici, au trecut în de veci vânzare o casă cu locul, din acest oraș către negușitorul Iosef Munteanu, în prețul de 1050 galbeni, iscălitul prezident face poftire onoratei redacții a publica prin a sale foi, ca toți ce vor avea vre-o legiuită pretenție în termen de 6 luni și 15 zile, să se înfătoșeze....

LUCIAN PREDESCU

39) se va face cunoscut publicului, se va publica.

40) ziarul Foaia Sătească, semi-oficială.

Politica agrară a Statului Român

Ministrul Agriculturii și Domeniilor, d. prof. G. Ionescu-Sisești, distinsul om de știință agronomică, dând publicității — decurând un întreg program de înfăptuiri imediate de urmărit în domeniul agriculturii, vom rezuma foarte sumar lipsurile pe care d. Ionescu-Sisești ¹⁾ le găsește economiei noastre rurale. Acestea ar fi :

Drumurile : „fără drumuri agricultura se întoarce la starea patriarhală și primitivă a economiei pastoreale“.

Modernizarea inventarului mort, și scutirea importului mașinilor și uneltelor agricole (de mai multe decenii industria națională, încurajată de Stat, beneficiază de reduceri la taxele vamale pentru mașinile de care are nevoie. Acelaș lucru îl cere și agricultura) sau acordarea de prime de vânzare la mașinile agricole produse de industria națională și încurajarea micilor întreprinzători rurali cari exploatează mașini agricole.

Refacerea inventarului viu paralel cu o serioasă zootehnicizare a agriculturii mici, prin organizarea răspândirii de rase perfecționate și protecției veterinare.

Propagarea nouilor metode de cultură.

Spulberarea oricăror iluzii de o nouă improprietărire : „Când țărâniea întrevede puțința unei noi împărțiri de pământ, ea e încurajată spre această nădejde și neglijează lucrarea pământului ce stăpânește : o nouă reformă agrară din punct de vedere economic ar însemna o nouă eră gravă a producțiunii agricole“.

SCURTA ISTORIE A EVOLUȚIEI NOASTRE AGRARE

Economia românească aproape coincidentă, până acum vre-o câteva decenii, economiei agrare, până la 1829, data crucială a tratatului dela Adrianopole care prin art. 5 ne deslega din chingile monopolurilor economice otomane, proclamând „deplina libertate a comerțului“, a urmat traectoria unei evoluții statice, incremente în forme ancestrale, de un primitivism demn de primele ceasuri ale istoriei românești. Acestei economii agrare îi corespunde o economie de schimb în natură. Cu toată această primitivitate, începuseră să se nască, încă de prin sec. XVII de la așezământul lui Mihai, primele fricțiuni sociale între proprietarii de pământ și țărani români. Economia noastră agrară, cuprindea în structura sa internă încă de veacuri, probabil din timpurile formării prin uzurpare a proprietății boerești, sensul unei insolubile probleme agrare, cu rădăcini în social și efecte în economic, în condiția economică mizeră a păturilor noastre rurale.

Economia bănească, burghezo-capitalistă, care se formă, suprastructural economiei agrare, după 1819, după Regulamentul Organic din 1831, și mai ales după convenția dela Paris din 1856, care gonea Rusia dela Dunăre, nu făcu decât să agraveze, prin complicitate cu interesele noi ale latifundiarilor noștri,

problema agrară inițială. Problema agrară, care înainte se reducea la problema proprietății funciare ca problemă esențialmente juridică, dobândi încă un aspect ; de altădată cu o puternică tonalitate socială și economică : problema țărănească. ,

După 1921, problema agrară păru rezolvată în însă-esența sa cauzală. Se credea că simpla proclamare și aplicare juridică a unui principiu superior de justiție socială și de reorganizare a proprietății agrare pe baza largă și generoasă a principiului **proprietății-funcțiune socială** va lichida un trecut întunecat de furtunoase răsmerițe țărănești. Preocupările noului stat român neglijară sectoral agrar—rămas subiect banal de melodii semănătoriste, de caterinci răgușite —îndreptându-se către grijile precumpănitoare ale creerii unei armate burgheze, industriale și capitaliste.

După marea criză economică, s'a constatat cu stupefacție că mai există o problemă agrară nerezolvită și care este cauza primordială a punctului de stagnare actual al economiei românești. Căci să nu ne amăgim zadarnic cu credințe în periodicitatea și vremele crizelor noastre. Criza noastră nu este o criză de situație, de producție sau de consumație. Criza noastră este o criză de constituție, structurală, izvorită din așezarea fundamentală și infrastructurală a economiei noastre pe care a complicat-o lipsa de armonie cu tendințele burghezo-capitaliste.

Statul român în epoca modernă a fost expresia elocventă a unei neconținute tragedii interne : două tendințe contradictorii își disputau întâietatea. Și nu s'a găsit formula de reconciliere a acestor tendințe antagoniste din cauza lipsei unei viziuni de ansamblu și de integrare verticală a datelor problemelor în structură, în realitatea economică—socială și politică.

SOLUȚIILE PROBLEMEI AGRARE ÎN FAZELE EVOLUTIVE

Problema agrară a avut diferite soluționări în cele trei faze evolutive fundamentale. Ne interesează de aproape aceste soluții ale problemei noastre economice pentru că luminează elementele trebuincioase înțelegerii integrale și reale a studiului actual.

Înainte, însă, de a arăta cari anume au fost aceste soluții ale problemei noastre agrare, trebuie să subliniem una dintre particularitățile ei : problema noastră agrară a constituit și constituie încă îndeosebi o preocupare socială, și numai în al doilea rând o preocupare economică (preocuparea economică derivă din funcțiunea importantă, centrală, a agriculturii în constituția noastră economică). Pornind dela această înțelegere și viziune a problemei agrare, soluțiile date—ce le vom expune— vor apărea în lumina unei necesități logice și cauzale totodată.

În prima fază, a economiei naturale, care durează până la începutul secolului XIX, soluția succesivă din problema noastră agrară a fost șerbirea, legarea de glie : „glebae adscripti“. În lungul proces juridic dintre proprietari și țărani, cu efecte sociale dezastruoase s'a dat câștig de cauză numai proprietarilor. Deoarece clasa proprietarilor era identică cu clasa privilegiaților.

¹⁾ Ce-i trebuie agriculturii. (Excelsior An. IV. Nr. 157, 26 Februarie 1938).

Proprietarii erau în acelaș timp și conducătorii de fapt și de drept ai micilor noastre principate. În forma feudală de constituție a principatelor noastre era firesc ca proprietarii funciari, deținători netăgăduiți ai dregătorilor publice să folosească puterea pe care o dețineau și o mânuiau în folosul propriilor lor interese. La noi, ca și pretutindeni în epoca medievală, a existat o perfectă coincidență între pătura stăpânitorilor de pământ și pătura conducătoare. Nimeni nu putea fi dregător fără a avea proprietate funciară. De aci investirea cu proprietate pe cale de urice domnești. Mai mult, se făcea tot ce era cu putință, pentru a se ajuta formarea latifundiilor prin sărăcirea proprietății razești și moșnenești. Soluția acestei faze era profund antițărânească.

În faza a doua, — care, socotind numai liniile mari de asemănare, a dăinuit un secol, până în momentul formării noului Stat român unitar și mărit — s'a produs un fenomen interesant de dislocare în puterea politică a păturii latifundiare. Pe de o parte această pătură capătă puteri noi de viață prin valoarea neașteptată ce o dobândește pământul și produsele sale în urma angrenării noastre în orbita sistemelor economice de capitalism internațional, — ceea ce natural și logic trebuia să aducă o întărire a situației sale politice. Pe de altă parte, se formează o burghezie comercială și agrară, dar nu prin ridicare din jos, din pătura țărânească — cel puțin în ce privește burghezia comercială. Necesitățile economice cereau o clasă de neguțatori cari să mijlocească procesul de circulație, de schimb dintre Principate și Occidentul cumpărător de produse agricole și de materii prime și simultan, furnizor de produse industriale. Se formă, astfel, o burghezie comercială care era esențialmente străină etnicește, din cauză că acest rol de intermediar în procesul de schimb necesita cunoștințe, capitaluri considerabile și intense relații comerciale, pe cari negustorii noștri nu aveau de unde să le aibă. În acelaș timp, în sânul clasei latifundiare se produse o reală desagregare : o parte dintre marii proprietari amăgiți de ușurința și miraful marilor câștiguri, crezură că-și pot permite luxul unei vieți de fast și risipă, petrecute în marile centre apusene, neglijând munca efectivă a pământului; iar o altă parte, optă pentru demnități în noul Stat burghez aflat în epoca de formație. Acest fenomen real de desagregare dădu puțința apariției unei clase noi, esențialmente burgheze de arendași (ciocoi) : este burghezia rurală care exploata țărâtimea întocmai ca și pătura latifundiară.

Dar valorificarea extrem de rentabilă a produselor noastre agricole, atrase o tendință puternică de gonire a țăranilor de pe proprietăți, deci tendință de liberare a acestora din urmă de servituțile care le grevau în favoarea țărânimii (atât de contraversata obligațiune a pământului de lucru); și, concomitent, se manifestă o altă tendință, aparent antinomică, de legare a țăranului de un anumit lot de pământ, dat lui în deplină proprietate, sub forma improprietărilor, dar care nu-l cheazău o deplină independență economică și socială și nici o situație de muncitor liber; ci, dimpotrivă, îl reducea la o stare de quasi-iobăgie (neo-iobăgia lui C. Dobrogeanu-Gherea), care permitea păturii latifundiare și ciocoești să albe o mână de lucru ieftină până la batjocură : este exploatarea muncii țăranului. Se nascu astfel problema

țărânească, aspectul celălalt al problemei noastre agrare.¹⁾

Pentru rezolvirea problemei agrare-țărânești s'a recurs la soluția improprietărilor. Ce trebuiau să satisfacă improprietărilor ? Mai întâi trebuiau să libereze marea proprietate de sarcinile și servituțile ce o apăsau ; în al doilea rând să lege țăranul de pământ ; în al treilea rând să mulțumească țărâtimea : să o reducă la tăcere printr'o formală satisfacere a dezideratelor sale vitale. Față de această menire a improprietărilor exista o structură politică socială cu îndoite aspecte și tendințe : conservatoristă, care urmărea păstrarea privilegiilor clasei latifundiare și ciocoești (privilegii moștenite din vechea noastră organizație agrară : iobăgia și avantajele regimului capitalist burghez, care a dat valoare pământului și produselor lui) și liberalistă burgheză, care urmărea crearea unei burghezii naționale susținătoare a noului Stat ; dar și noul Stat avea nevoie, pentru a-și justifica existența sub stindardul liberalismului și al burgheziei, să creeze condiții potrivite dezvoltării păturilor de jos ; dreptatea funciară și emanciparea politică erau singurele soluții ; mai ales că străinătatea — apusul hiperindustrializat — vedea în noi numai debușeu virgin : pentru capitaluri și pentru mărfuri. Deci iată cari erau interesele la cari trebuiau să răspundă într'un anume fel improprietărilor. Din tendințele contradictorii ale acestor realități — potrivite diferitelor categorii de interese în joc — au isvorit improprietărilor așa cum s'au făcut. Spiritul lor era prea străin de intențiile reale de venire în ajutor și de eficiență ridicare a păturilor țărânești pentru ca să le fi putut sluji într'adevăr.

Abia în cea de a treia fază, problema agrară deveni, păstrându-și caracterul social, o problemă de preocupări economice. Căci, între timp, interveniseră o

¹⁾ Expunem o stare de fapte legalizată după cum vom vedea. Deci, obiecțiile lui Șt. Zeletin aduse formulei „neo-iobăgiei“, a lui Gherea, cad dela sine. Dacă acest complex de măsuri agrare-dictate, firește, de interesele păturii cari le-a putut impune, — a fost nenorocit, în rezultate, cauza este tocmai în faptul că a împiedicat proletarizarea rurală, menținând țărâtimea într'o stare minoră și confuză, favorabilă exploatării celei mai inumane. (1907 este dovadă). Proletarizarea rurală pe care Șt. Zeletin o descifrase în evoluția noastră social-economică, ca urmare ineluctabilă a formării burghezii naționale. („Căci regimul burghez se creează din sfărâmăturile păturilor agrare, și prosperitatea capitalismului ce se ridică, mai ales la început, pe ruina acestor clase. „Șt. Zeletin : Burghezia română pag. 185) ne-a adus plocon un țăran emancipat și legat, o ficțiune juridică și economică și un bastard după expresia lui Gherea. Admitem că „țărâni la începuturile burgheziei nu se aleg de pe urma emancipării lor — ori, în ce formă ar fi făcută — decât cu proletarizarea, mizeria și foamea“ (ibid. pag. 185), dar tot Zeletin ne spune mai departe „sensul istoric al emancipării e de a desface, pe țăran de pământ — fie brusc, fie în chip treptat — și a-l pune la dispoziția burgheziei ca muncitor liber, ca proletar“ (pag. 185). Și, confruntând tendințele burgheziei cu faptele ei, constatăm că burghezia românească a făcut totul ca să împiedice o proletarizare totală. Din proletarizare țărâtimea noastră a cunoscut mizeria și foamea, dar deloc foloasele. Totul s'a redus la o proletarizare parțială potrivită unei meschine exploatări.

seamă de factori și elemente cari complicau existența și așezarea noastră economică; de altfel, condițiile noastre economice, politice și sociale se schimbaseră serios. Realitățile postbelice erau profund diferite de realitățile antebelice și interveniseră o mulțime de probleme noi. Febrila evoluție a economiei noastre industriale nu izbuti, însă, să acopere hiatusul, neomogenitatea și nepotrivirea din structura noastră economică. Așezarea cea nouă, postbelică, a economiei românești, și a Statului Român însuș, se făcuse pe o bază fugoasă, neconsolidată. Improprietățile din 1921 nu era de natură să soluționeze integral problema noastră agrară, tocmai din cauza că se menținuse o mentalitate dăunătoare: se urmărea nu atât satisfacerea unor dureroase nevoi economice, ci mai mult o sgomotoasă reformă social-politică, cu toate că se dădea o mare lovitură clasei noastre latifundiare. Dar soluția aceasta era neîndestulătoare.

SITUAȚIA AGRARĂ DE AZI

Am văzut cum soluțiile problemei noastre agrare, în cele trei faze distinctive în evoluția agrară românească, au urmărit prea puțin sau deloc ridicarea economică a țărănimii și ridicarea ei socială. Nimeni nu s'a preocupat de ridicarea reală a standardului de viață. Toate soluțiile politicii agrare a Statului Român au urmărit înnăbușirea oricăror pretenții țărănești. În lupta dintre cele două tendințe contradictorii a biruit cu o surprinzătoare continuitate, cea conservatoristă-latifundiară. Nimeni nu s'a gândit, că o reală întărire economică a păturei țărănești echivalează cu o întărire în măsură echivalentă a însuș Statului Român. S'a pierdut din vedere că nu este posibilă o dezvoltare industrială sănătoasă câtă vreme nu se întemeiază pe o solidă structură agrară. Industria nu poate avea de bușeu intern suficient, cât timp nivelul puterii de cumpărare și al standardului de viață al țărănimii este scăzut la proporții infime și dezastruoase în raport cu situația corespunzătoare din statele apusene și în raport cu cele mai elementare trebuințe.

Am văzut oarecum cauzele cari au dus la o stare de lucruri. Deși se întrevăd îndeajuns contururile, să încercăm să o suprindem într-o schiță repede, pentru ca să putem vorbi despre ceea ce trebuie făcut.

Cum se prezintă realitatea agrară în cadrul economiei românești ?

În primul rând o obsedantă și apăsătoare supra populație agricolă, care nu-și găsește plasament sau cel puțin o sublimare a potențialului efectiv de muncă.

Rezultatul nemijlocit al acestei presiuni demografice este o pulverizare de proporții îngrijorătoare a miciei proprietăți țărănești, ceea ce duce la o sesizantă nerentabilitate a culturii țărănești și la o risipă inutilă—prin neîntrebuințare,—a unor mari disponibilități de muncă.

Dar partea cea mai gravă a acestei situații este legătura țaranului de mizera fâșie de pământ, insuficientă pentru a satisface cele mai vitale și primordiale trebuințe. Cele 5 sau 10 bucățele de pământ—de mărimi liliputane,—il țin legat strâns de ele, împiedicându-l să se îndrepte spre alte orizon-

turi în cari condiția lui materială ar fi mai acceptabilă și în cari s'ar putea realiza și descărca integral capacitatea lui incontestabilă de muncă. Starea de latentă nemulțumire din sânul țărănimii se datorește îndeosebi sentimentului de inutilitate, de zădărnice, de neîntrebuințare, trândăvie forțate, și numai în al doilea rând nemulțumirii iscate din mizeria nivelului de viață. Cum altfel s'ar explica marile migrațiuni interne de brațe de muncă țărănești ? În fiecare an, mii de țărani ardeleni spre regiunile unde se simte nevoia brațelor. Vară de vară o bună parte din populația satelor noastre ardelenene năvălește spre regiunile de producție unde munca lor poate fi valorificată. Astfel, se îndreaptă în spre regiunea Brașovului, Bucureștilor (mai ales pe timpul iernii), spre regiunea industrială a Văii Prahovei dar mai ales spre regiunile viticole din Vechiul Rechiul Regat, precum și spre acele regiuni unde s'au înjghebat deja proprietăți agricole mari și mijlocii.

Acești mii de țărani ardeleni își oferă brațele la prețuri derizorii, cari, totuși, le îngăduie serioase și eroice economii destinate exclusiv cumpărăturilor de pământ. Dar economiile acestor bravi țărani ardeleni, pe drept cuvânt eroice, se bazează pe sobrietatea lor caracteristică și pe un trai împletit din cele mai îngrozitoare și mai mari privațiuni și din dorința mistuitoare de înjghebare a unei gospodării. Numai cunoscând psihologia și caracterul țaranului ardelean ne putem explica de ce fenomenul marilor improprietăți țărănești românești, sub forma unor luxuriante finanțări agricole, din timpul stăpânirii ungare vitrege a fost posibil pe o scară atât de întinsă încât a ridicat realmente puterea economică a țărănimii ardelenene. În Ardeal, marea reformă agrară a venit să înstăpânească elementul țărănesc românesc pe domeniile întinse până la imoral ale nemeșilor unguri și ale Curții împărătești dela Viena. Dar abia astăzi se observă deosebirea puternică ce există între improprietățile efective antebelice de natură financiară-bancară (creditul mic țărănesc era minunat organizat în întinsa rețea de institutele de credit românești din vechea monarhie dualistă) și improprietățile reformei agrare. Pe când primele dăinuiesc sub forme de rezistente gospodării, secundele au avut de suferit urmările dezastruoase ale fărâmițării.

În Ardeal mai există sub forma unui vechi obicei instituția entailului conform căreia gospodăria revine primului născut, ceilalți fiind despăgubiți sau primind despăgubiri și câte o mică întindere de pământ, manifestat la țărinii ardeleni. O fundamentală și solidă reorganizare a institutelor de credit ardelenene, cu sprijinul Statului, a Băncii Naționale și a institutelor de credit agricol semi-oficiale, ar putea asigura o eficientă asistență financiară care ar accentua tendințele, contribuind real la încropirea de gospodării țărănești viabile, ținând seama de presiunea economică a gospodăriilor țărănești minoritare; solid întemeiate înainte de războiu cu sprijinul larg al Statului austro-ungar și cu risipă finanțate de instituțiile lor naționale de credit cu baza financiară adeseori în străinătate și organizate pe o întinsă colectare a micilor capitaluri. În general agricultura ardeleană este mai puternică și sub raportul culturii mai avansată (unelele și mașinile agricole sunt aici cu mult mai răspândite decât în restul țării).

Pe urmă, presiunea demografică este aproape nesimțită: bratele de muncă găsesc cu destulă ușurință plasament la oras (în meserii și industrii); mai mult chiar, în unele părți s'a dat strigăt de alarmă căci excedentul de creștere anuală a populației scade în proporții îngrijorătoare (Banat și Crișana).

Suprapopulația agricolă și pulverizarea proprietății țărănești au ca nemillocit efect o imorală scădere a nivelului de viață. Aceste două fenomene în relație funcțională sunt agravate de o manifestă și agresivă tendință de reformare a proprietății mari și mijlocii.

Condițiile înapoiate în cari se face cultura pământului la noi au ca urmare o inferioritate cantitativă și calitativă a producției, care coroborată cu condițiile mizere de valorificare, concură la același rezultat care este o infimă putere de cumpărare a maselor țărănești.

Celula oricărei structuri agrare este gospodăria țărănească. Situația gospodăriei țărănești în România este deplorabilă. Gospodăria țărănească românească se întemeiază prea mult pe muncă și prea puțin pe capital. În asemenea condițiuni este firesc să se constate o tiranie, o exploatare a capitalului, ceea ce se traduce în fapt prin cămătă uzurară percepută la creditele acordate agriculturii, cu atât mai mult cu cât creditul agricol este aproape numai de proveniență particulară—dună cum just a constatat Comisia pentru studiul creditului agricol instituită de Banca Națională a României și al cărei raport a fost dat publicității recent. Ori, atunci când capitalurile particulare sunt lăsate să finanțeze după bunul lor plac și în lipsa oricărei reglementări legale, un domeniu în care este notorie lipsa de existență a condițiilor indispensabile de siguranță, automatizare și lichiditate (indeosebi este gravă lipsa mobilizării micii proprietăți financiare)—se manifestă o accentuată tendință de exploatare cămătărească, ceea ce este și cazul nostru. Am arătat cauzele acestei cămătărie, plaga cea mai primejdioasă a întregii noastre alcătuirii agrare. Și, poate nu ar fi atât de negru spectrul cămătăriei dacă nu s'ar exercita asupra unei gospodării țărănești firave. Căci aceasta este trista realitate.

Gospodăria țărănească nu a cunoscut condițiile prielnice de viață cari să o ajute să formeze o unitate economică solidă și viabilă. Am văzut care a fost succesiva evoluție a politicii noastre agrare. Bine înțeles, nu a fost de natură a contribui la formarea gospodăriei țărănești. Spiritul din care s'a împărtășit era așezat în sfera unor interese prea străine interesului național, care de astădată coincide cu interesul țărănimii. Politica agrară n'a fost niciodată o sinceră politică țărănească în care problema agrară țărănească să-și găsească justă și potrivită soluționare în raport cu interesul colectivității naționale și politice. În asemenea împrejurări, gospodăria noastră țărănească nu a putut să dobândească puteri de temelie și trăinicie. Am văzut cum s'au făcut improprietățile. Nici ele nu erau de natură să provoace o consolidare a gospodăriei țărănești. La aceasta s'au adăugat efectele de-a dreptul jalnice ale poverilor ce aveau de suportat gospodăriile țărănești și anume: a) satisfacerea propriilor trebuințe; b) reînnoirea inventarului; c) fiscalitatea; d) plata anuităților din improprietăți

și e) obligațiunea capitalurilor împrumutate pentru îmbunătățiri și lucru. La structura internă vicioasă se adăugau o scară întreagă de sarcini cari deveneau apăsătoare în urma unor împrejurări speciale: randamentul calitativ și cantitativ slab (ca urmare a tehnicii agricole primitive și a lipsei inventarului și a îndrumărilor potrivite unei creșteri a randamentului; dar randamentul scăzut se datoră și unei degradări îngrijorătoare a solului. (condițiile precare de valorificare) datorite calității inferioare și unui sistem comercial agricol bine organizat și cu o amolă sferă, (sarcina unei covârșitoare suprapopulații agricole).

Deci, structura internă vicioasă a gospodăriei țărănești—structură datorită spiritului care a prezidat la facerea improprietăților precum și întinderii restrânse care nu îngăduie o rentabilitate nici măcar mijlocie—se completează și agrava printr-o sumă de împrejurări speciale enumerate mai sus. Structura internă și împrejurările acestea care circumscriu cadrul de viață al gospodăriei agricole, o slăbesc în plasma ei vitală reducându-i posibilitățile de satisfacere a primordialelor nevoi enumerate mai sus, în număr de 5 (a—e). Consecințele acestor stări de lucruri din sânul gospodăriei țărănești se resfrâng asupra puterii de cumpărare și a standardului de viață al căror nivel este presat puternic spre o limită situată cât mai jos, până a nu mai putea fi concepute. Consecința extremă, finală este constatarea îngrozitoare că gospodăriile noastre țărănești trăesc din ele însele, neputându-și permite o cât de mică reînnoire. Continuând această stare de lucruri vom ajunge să vedem dispărând mica gospodărie țărănească în favorul exploatării mari și mijlocii (de altfel, este o tendință care se poate observa foarte distinct în structura noastră agrară: concomitent sărăcirii gospodăriei țărănești se constată o accentuată tendință de refacere a marii și mijlociei proprietăți: iar explicația acestui fenomen se găsește în faptul că prin sărăcirea gospodăriei țărănești se formează o masă compactă de proletari agricoli îngrosată de surplusul actual și viitor de populație agricolă, ceea ce dă putința unei munci ieftine; deci tot în dauna țărănimii, care se reîntoarce după un lung ocol prin vitrege improprietăți la situația anterioară dec ondiție iobagă). Acum vom înțelege de ce cămătăria este plaga cea mai periculoasă a gospodăriei țărănești. Intr'adevăr dacă astăzi gospodăria țărănească a ajuns să trăiască din ea însăși, din activul ei, intervenind cămătăria, se grăbește procesul nefast de distrugere a micii proprietăți țărănești. Istoria se va repeta: cămătăria a distrus marea proprietate, tot ea va distruge mica proprietate refăcând-o pe cea mare. Trebuie să ținem seama de privațiunile la care este silită mica gospodărie țărănească pentru a putea suporta trei sarcini cari îi slăbesc și mai mult rezistența vitală: acoperirea necesităților alimentare orășanești, baza pentru industria indigenă (materii prime și deșeu) și, mai ales axa principală a exportului nostru.

Acum, după ce avem toate elementele evoluției noastre agrare și am putut contura și înțelege situația actuală este momentul să ne întrebăm ce este de făcut? Căci, construirea de drumuri, modernizarea inventarului mort, refacerea inventarului viu și creșterea unei psihologii de muncă, sunt lucruri frumoase și necesare, dar sunt de domeniul unei cauzalități

finale. Interesează, în cazul unei soluționări esențiale a problemei agrare, cuprinderea necesității cauzale substanțiale.

Nexul problemei noastre agrare actuale îl constituie o justă integrare în structura economică românească (stabilirea raporturilor cu sectorul industrial și armonizarea lor pentru o funcțiune de core-

lație) și o întărire eficientă a gospodăriei țărănești, (printr'o întreagă legiuire potrivită). Numai cuprindând într'o serie de măsuri raționale și de ansamblu acest biaspectual nex problematic, vom rezolvi într'adevăr problema noastră agrară în toate elementele ei critice: suprapopulație, rentabilitate și randament, valorificare, etc. **TIBERIU BORNEAS**

CULTURALIZAREA SATELOR

Răspândirea culturii în păturile satești a fost unul din principiile de bază ale democrației: nu se putea închipui o participare efectivă a mulțimii la treburile obștești, fără priceperea necesară unei colaborări rodnice, obținută numai prin o împărtășire largă din patrimoniul culturii. În acest sens au pornit, destul de târziu de altfel, deoarece prima împroprietărire țărănească s'a făcut la 1864 — mișcarea de redșteptare a satelor a lui Spiru Haret prin politica lui școlară, și a lui Ionescu Dela Brad prin politica cooperatistă (1900 — 1910). S'a înțeles de-abia atunci că o culturalizare a masselor țărănești, nu se putea face fără o ridicare a bunei stări satești. Atât timp însă cât au dăinuit latifundiile boeresti, aceste bune intenții n'au putut da roadele prevăzute. Se poate spune fără teama unei desmințiri, că apropierea între cultură și satean, nu s'a făcut efectiv, de cât după ce țăranul român a devenit proprietar pe pământul pe care-l lucra.

Din interes economic, cum a fost la început, cultura a început de-abia în zilele noastre să-i devieșteanului și o necesitate sufletească.

După unire, politica culturală a luat o amploare mai mare, datorită spiritualității vremii de după război, a imperativelor naționale, dar și foarte mult a interesului electoral. Din cauza acestui interes, politica școlară continuată cu o stăruință demnă de toată lauda a d-lui Dr. C. Anghelescu a fost înșelată în așteptările ei, nedând rezultatele scontate, din două motive:

1. Campania școlară a d-lui dr. Anghelescu a fost mai mult de suprafață, căutând o răspândire teritorială, ca să zic așa — și nu una de profunzime. A avut numai preocupări formale și nu de esență spirituală și nici măcar de organizare metodică.

2. Din cauza aceasta, (și din multe altele, asupra cărora nu

mai insistăm) această culturalizare pe calea școlară, a deviat într'un politicianism steril, care a creat o pseudo-cultură primejdioasă.

De abia prin crearea căminelor culturale de către Fundațiile Regale Principele Carol, la îndemnul și sfatul acelui Brâncovan al Culturii Românești actuale, care e Regele Carol al II, se poate vorbi de o culturalizare efectivă a satelor.

Pe acest teren s'a lucrat totdeauna cu un romantism, fie de origine semănătoristă, fie de origine socialistă poporanistă, dar totdeauna cu o necunoaștere a realităților satești și fără nici un plan bine chibzuit.

Căci trebuie de accentuat cu toată tăria, că în special la noi, culturalizarea satelor e în primul rând o chestiune de organizare, adică tocmai de aceea ce românul nostru are mai puțin. (Cei mai buni organizatori administrativi ai noștri au avut mai întotdeauna o origine etnică străină sau amestecată).

Culturalizarea satelor nu va putea fi înfăptuită până ce nu se va crea un organism anume, cu un plan de organizare bine studiat și pus la punct, chiar dacă inițiativa și funcționare ei ar încumeta grija statului sau vreunei societăți particulare.

Sugestia aceasta mi-a fost dată de citirea interesantei cărți apărute de curând: „Bibliotecile populare „Concordia” din județul Arad”, în care se arată ce poate să facă inițiativa particulară, când este bine organizată și condusă cu suflet. Această societate, „Concordia” în timp numai de 4 ani a înființat într'un singur județ aproape 20 de biblioteci populare, a căror activitate rodnică e arătată în cartea mai sus pomenită.

În al doilea rând, dacă planul de organizare trebuie să vie de sus conducerea efectivă și activitatea gospodărească trebuie să vie chiar din pătura țărănească. Conducerea Bibliotecilor satești, a căminelor culturale și a oricăror so-

cietăți culturale dela sate, să se facă fără aportul intelectualilor satelor. Acești intelectuali, în majoritatea lor tind să se smulgă mediului sătesc, îndreptându-se spre oraș. Pe învățător nu se poate conta, pentru că lui i se cer prea multe lucruri: școală, străjerie, premilitărie, cor, cercuri culturale, bancă cooperativă, agronomie, încât, practic nu le poate face de cât superficial și fără tragere de inimă. E mai bine dacă învățătorul, preotul și notarul au numai rolul de consilieri, și nu de conducere. În felul acesta sateții sunt direct interesați și se obișnuiesc mai repede cu cartea și cu cuvântul. Ei se pot face mai ușor înțeleși de ascultători și vorba domoală și puțină a conferențiarului țăran va fi mai pricepută și în același timp, aplicat mai cu tragere de inimă pe teren, de cât cuvântul ori cât de frumos ar fi spus el al specialistului dela oraș.

Căci aici trebuie să tindă o culturalizare a satelor, nu spre crearea unei păture cititoare de cărți numai a unor consumatori a unei literaturi scrise „anume” pentru ei (cu toată ridicolizitatea ce stă la baza acestei intenții) ci spre selecționarea acelor elemente bine dotate (și care se găsesc din belșug la sate), care să poată împărtași la rândul lor cultura ce și-au apropiat-o și care altădată era în trebuință în captări electorale.

Nu mă gândesc să văd țăranul român asemănător celui elvețian sau finlandez, mergând în urma plugului cu vreun roman sau tratat de economie politică, subțioară, ci mă gândesc la acel Adam Bolcu din Bradul Huneedoarei, care slovenea din cărți gânduri și sfaturi pentru munca lui de plugar pe pământ sărăcăcios, pentru ca să poată ajuta și pe alții, iar în timpul de iarnă așternea cu degetele bătătorite de muncă povești și povestiri (Biblioteca „Semănătorul” din Arad) și aș vrea să văd cât mai mulți de seama lui în satele noastre.

MARCEL OLLINESCU

ATLASUL LIMBII ROMÂNE

Insemnătatea elementului preroman și românesc din Peninsula Balcanică a fost ilustrată de academiciantul prof. Teodor Capidan. D-sa a pus într-o nouă lumină problema neamurilor, care au stăpânit înainte de romani, pământul dintre Marea-Adriatică, Marea Egee, Marea-Neagră și Carpați. Neamul nostru reprezintă o continuare a culturii greco-romane înfloritoare în primele secole dinainte și de după Christos.

Este necesar și în același timp interesant să se lămurească opinia publică românească despre însemnătatea graiului nostru și concluziile de o neîndoelnică afirmare a stăruinții noastre pe pământul Daciei Romane. N'am crezut că vorbele limbii noastre cu care ne esteticizăm gândurile sunt adevărate făruri, care proiectează lumini spre trecutul vitreg în documente istorice.

Fericirea noastră este și mai mare, când constatăm, că savanții noștri, după migăloase cercetări vin și demonstrează odată mai mult falsitatea și pornirea ideilor revizioniste. Gândul nostru sfânt, de a apăra cu trupurile tuturor Românilor pietrele de hotar, consfințite prin tratate și prin activitatea științifică — primește astăzi prin comunicările dela Academie ale savantului Sextil Pușcaru, noi argumente, care nu pot fi doborâte.

Am crezut util să luăm contact cu unul dintre anchetatorii și autorii Atlasului, și anume cu d. Sever Pop, conferențiar la Universitatea din Cluj, care în treacăt fie zis a parcurs în timp de șase ani 80.000 km., din țara noastră precum și la românii de peste hotare studiind vorba românească din 289 de comune, punând aproape 635.800 întrebări.

Pentru răspândirea într-o sferă cât mai largă a rezultatelor acestor cercetări și a importanței lor pentru neamul românesc, am adresat d-lui Sever Pop o serie de întrebări la care d-sa a binevoit să ne dea ample și competente deslușiri cu privire la primul volum al Atlasului d-sale.

CUM A PORNIT ATLASUL LIMBEI ROMANE ?

ATLASUL FRANCEZ

Ideia studierii graiului unui neam direct la fața locului, din gura celor arși de soare și cu mâna bătorită de muncă, a plecat din Franța, unde la sfârșitul secolului trecut savantul francez Jules Gilliéron a început să studieze graiurile populare din peste 270 comune.

După cercetări la fața locului cu listă de întrebări de peste 2000 puse țăranilor în numărul de sate pomenite s'a publicat Atlasul lingvistic al limbii franceze dela începutul secolului nostru.

Rezultatele pe care le-a dat acest Atlas au revoluționat toate concepțiile de până atunci asupra evoluției și conservatismului limbii franceze. Ideia aceasta a lui Gilliéron a început să fie o dogmă pentru studierea tuturor limbilor romanice.

ATLASUL CATALAN

Un învățat Catalan Agriera a studiat graiul din 101 comune din Catalonia și sudul Franței. Lucrarea aceasta este în curs de publicare și rezultatele acestui Atlas sunt de o importanță covârșitoare.

ATLASUL LINGVISTIC ȘVİTERO-ITALIAN

Doi învățați elvețieni K. Jaberg și J. Jud au început să studieze graiul Italiei printre anchetatorii: Scheuermeler, Rohlfis și M. L. Wagner graiul din aproape 400 comune din Elveția Romană și întreaga Italie. Până astăzi din acest Atlas s'au publicat 10 volume mari care cuprind 1200 hărți lingvistice și această lucrare este în curs de publicare.

ATLASUL LINGVISTIC ITALIAN

Învățatul italian, membru onorar al Academiei Române M. Bartoli având ca anchetator pe Ugo Pellis și de colaborator pe G. Vidossi studiază în prezent limba italiană din regatul Italiei. Până acum anchetatorul Ugo Pellis a studiat peste 400 comune din Italia. Se pare că se vor studia vreo 700 comune din teritoriul acestei țări înrudite.

ATLASUL LINGVISTIC POLON

S'au studiat peste 30 sate din Galiția subcarpatică. Lucrarea este publicată și aduce pe neașteptate, cum a arătat d. prof. Gr. Nandriș dela Universitatea din Cernăuți, o nouă contribuție pentru neamul românesc. Se demonstrează anume că și astăzi în graiul satelor din Galiția sub Carpatică trăesc o mulțime de cuvinte de origină românească (găleată, vâteu, afină, etc) care arată că păstorii români, atestați istoricește în secolul al XI-lea au introdus acești termeni, care s'au păstrat până în zilele noastre confirmând astfel teoria învățatului N. Drăgan dela Universitatea din Cluj, despre migrațiile Românilor din Moravia spre Galiția. Surprinde prezența îndoelnică a elementului românesc în Nordul Carpaților în secolul al XI-lea și dă rădăcină teoriei adversarilor continuității noastre, care susțin că am venit din sudul Dunării în secolul al XII-lea cel mult al XIII-lea.

Desigur, că, dacă s'ar face Atlasul lingvistic pentru toate țările slave, s'ar vedea atunci în limbă prezența neamului românesc dintre Carpații nordici și munții Pindului.

ATLASUL LIMBII ROMÂNE

Muzeul Limbii Române, instituit creat de savantul nostru d. Sextil Pușcariu pe lângă Universitatea din Cluj, și-a fixat dela începutul anului 1919 în program, studierea limbii române și redactarea unui Atlas lingvistic. D-sa a știut să grupeze energiile tinere în jurul d-sale pentru desăvârșirea programului său de lucru.

Între alte preocupări ale Muzeului, Atlasul a ocu-

pat locul de frunte, trimițând în străinătate la Școala Română dela Paris de sub conducerea d-lui prof. Nicolae Iorga pe d. Sever Pop.

După studii făcute acolo, d. Pop a participat la anchete în Spania, Italia și Franța inițiindu-se astfel în aceste metode de cercetări dialectale.

În același timp un alt tânăr, d. Emil Petrovici, astăzi profesor de limba slavă la Universitatea din Cluj, a studiat fonetica experimentală. D. Petrovici, studiază pentru Atlasul lingvistic român, alte, aproape 100 de sate pe lângă cele 289 ale d-lui Pop.

Lista de întrebări ale d-lui Sever Pop cuprinde 220 de chestiuni care privesc termenii cei mai caracteristici din domeniul limbii române, despre care s'a presupus că sunt cunoscuți de toți românii.

D. Petrovici în acele aproape 100 sate pune 4800 întrebări, care urmăresc termenii speciali în legătură cu industria casnică, păstoritul etc.

Ancheta d-lui Pop este terminată pe întreg cuprinsul țării. Satele s'au ales după principii asupra cărora nu insistăm și ele sunt distanțate unul de altul 30—35 km.

CÂND S'A ÎNCEPUT ATLASUL ROMÂN

Amănoduă anchetele au început în 1930, continuându-se fără întrerupere până astăzi. S'au studiat, cu refugiați patru sate ale Românilor de dincolo de Nistru, un sat la românii din Cehoslovacia (la fața locului), două sate la românii din Istria (la fața locului), două sate în Valea Timocului sârbesc (la fața locului), două în Banatul sârbesc (la fața locului), unul în Timocul bulgăresc cu un refugiat șase sate de Aromâni și Megleno-români colonizați în cadri-later, restul sunt români din țara noastră.

CUM SE STUDIAZA UN SAT

Cu concursul intelectualilor se caută o persoană, originară din comună, care să nu fi petrecut mai îndelungat în altă localitate, preferabil una care nu știe carte, nu citește jurnale, pentru ca graiul și informațiile pe care le dă să nu fie influențate de limba literară, să aibă dantura din față completă pentru ca rostirea să fie clară, să nu fie atins de nici o infirmitate care să-i schimbe starea sufletească și care să fie dispusă să stea 18 ore pe scaun pentru ca să dea răspunsurile la întrebările care i se pun. Nu s'a rostit nici odată cuvântul care se întreba, ci el căuta să fie scos prin întrebări indirecte, sau mai „pe de departe” cum recunoșteau foarte des persoanele anchetate.

Satele n'au fost studiate în continuare, ci unul, la un cap al ținutului și altul la alt cap.

De exemplu: După comuna Dănești din județul Vaslui, s'a trecut la Hârnia în județul Bacău și apoi la Miron Costin din județul Roman, de aici în județul Neamț și apoi Moinești din Bacău.

În felul acesta anchetatorul s'a ferit să fie influențat de graiul pe care avea să-l înregistreze.

Intelectualii și țărani mai ales au dat un concurs neprețuit anchetatorilor. D. Pop mărturisește că a găsit aceeași inimă caldă și dragoste de limba românească și în limanul Nistrului și în câmpia Tisei.

După terminarea anchetei d-lui Sever Pop, rezultatele au surprins pe academicieni și vor surprinde și pe cititorii noștri.

Limba românească este mai unitară ca oricare dintre limbile romanice. Dovada că în trecutul nostru ne-am simțit apropiați sufletește, au comunicat românii unii cu alții.

CARPAȚII NU SUNT O GRANIȚĂ A LIMBII ROMÂNE

D. Sever Pop are bunăvoința să ne pună la dispoziție o hartă făcută după terminarea anchetei, cu rezultatele culese din cele 289 comune. În această hartă numerile care se văd reprezintă satele studiate. În colțul apusan al hărții sunt istro-românii, în cel răsăritean Aromânii și Megleno-românii.

Harta pe care o cercetăm reprezintă întrebarea 100 din lista de întrebări a d-lui Pop.

Schematizând cum apare ne arată că în păstrarea unor cuvinte munții Carpați nu reprezintă o graniță. De o parte și de alta gândul românesc se încheagă cu aceleași vorbe. Românii s'au considerat deci totdeauna aceiași și deoparte și de alta a Carpaților.

Constatăm că, la întrebarea pusă printr'un gest arătându-se *burta* cuvântul latinesc *PANTICEM* s'a păstrat începând cu regiunea Bihorului, a Maramureșului, Ardealului de Nord și părțile sudice dinspre Sighișoara până dincolo de Nistru. Acelaș cuvânt apare în sudul hărții, la Aromânii din Cadrilater originari din Tesalia, Albania, Bulgaria. Deasupra acestui cuvânt de origină latină a venit alt cuvânt de origină latină, mai nou însă cu acelaș înțeles și anume *foale* care cuprinde Banatul, Crișana de sud, Hunedoara până în Munții Apuseni.

Cuvântul nou *burtă* pătrunde din sud, cuprinzând nu numai cuprinsul Olteniei, Munteniei și Dobrogei, ci și Ardealul sud-estic și o parte din Moldova de sud.

Spre frontiera Ungariei întâlnim un alt termen *deba*, iar în Valea Siretului de sus *bârdan*.

Numerile incercuite din teritoriul pe care-l stăpânește cuvântul *burtă* arată că și acolo se zice pân-tece, însă cuvântul are înțelesul de partea de sub *burtă* etc.

Fără posibilitatea de îndoială se constată că Ardealul se integrează în domeniul limbii române, nesocotind frontiera pretinsă milenară de către revizioniști. Ardealul și provinciile alipite reprezintă suflet din sufletul neamului românesc.

D. Sextil Pușcariu a arătat că Ardealul de Nord, Aromânii și Megleno-românii (chiar și istro-românii) păstrează cuvinte mai vechi, dispărute în restul țării. Astfel este pentru cuvântul *Tânăr*: se zice *june*, iar la Aromâni *gione*.

În cadrul unui articol informativ nu putem insista mai de aproape asupra numeroaselor probleme pe care le pune această operă. Semnalăm doar că provinciile alipite însușesc mai repede de cum ne-am închipuit limba literară. Astfel cuvântul *județ* (ca el *Prefect, primar, chibrit* etc.) înlocuiește în Ardeal pe *comitat, varmaghie, beție*, în Bucovina și Moldova, chiar pe vechiul ținut, iar în Basarabia pe *rusescul uiez*.

Credem că suntem în așetimentul tuturor, când recunoaștem „Muzeului Limbii Române” din Cluj de sub conducerea d-lui Sextil Pușcariu, marele merit de a fi inițiat această operă.

Când se va termina și a doua anchetă a d-lui prof. univ. Emil Petrovici concluziile vor fi pline de lumină pentru istoria limbii noastre.

E. T. SIMPTION

BISERICA DIN MARGINA

În dimineața aceea, când se în-
gâna ziua cu noaptea, când strop
de mărgea strălucea a înviere în
fiecare fir de iarbă, pe potecile as-
cunse în cucuruzele cu tristețea
resemnată a începutului de toam-
nă prinsă în frunze, se înșirui-
au pâlcuri albe, țărani în strai săr-
bătorești, spre minunea ce se va
întâmpla atunci când soarele urcat
de un stat de om pe cer, va vesti
timpul liturgic. Ochii lor strălu-
ceau lumina lăuntrică a sufletului
transfigurat de credință și rugă-
ciune. Cădrile duceau spre un sat
ce și-a păstrat de dincolo de isto-
rie tipul omului cu nostalgia da-
tinei în inimă, acel român tran-
silvănean ce-și împodobește vorba
cumpătată cu neîntindrile sufle-
tului său. În satul acesta așezat
la hotarul dintre Banat și Ardeal,
am văzut luminile minții neamu-
lui de plugari români, fluturând în
vorbe cu aceiași înțelepciune de pro-
verb cu care ne-am obișnuit spiri-
tul învârtind cronicile vechi și ca-
zaniile. Și am mai cunoscut înfră-
țirea altor specifice de românitățe,
cel ardelean cu cel bănățean, cri-
stalizate într-o unitate nouă, pe
care vom căuta să o definim în
paginile acestei reviste când vom
vorbi despre senzul regionalismu-
lui. Și în satul acesta, MARGINA,
mi-am mai umplut sufletul de re-
ligiozitate a oamenilor. Am cunos-
cut acolo că poporul nostru e o e-
nergie și are sănătate și inimă.

Ceremonialul sfințirii lăcașului
dumnezeiesc din Margina a fost
sărbătorit cu această sănătate de
inimă sub hramul Adormirii Mai-
cei Domnului.

La margine de sat, P. S. S. Epi-
scopul dr. Vasile Lăzărescu, a fost
întâmpinat de autoritățile județene
și comunale, de poporul înșirat
de-alungul drumului, și condus în
cântecul ierosului până în fața
bisericii unde corul plugarilor a
întonat imn de laudă.

Clopoțele bisericii, armonizate în
acord major, vesteau mărirea lui
Dumnezeu. Cerul, imensă boltă al-

bastră, acoperea cu seninătatea lui
frunțile plecate ale mulțimei de
credincioși. Cupolele bizantine sfăr-
șite în aurul crucilor, își armoni-
zau stilul cu peisagiul ceresc. Lu-
mina soarelui cădea albă. Glasul
cu timbru de bronz al preotului, a
urcat în aceste lumini senzul cli-
pei. Cuvintele sale cristalizau cre-
dința. Arhitectura bisercii, fericită
îmbinare de stil bizantin cu arcuiri
romane, spunea parcă despre îndră-
gile de suflet cari vin de acolo,
din tainicul ascuns al interiorului
omenesc unde rațiunea nu pătrun-
de spre a nu tulbura liniștea cre-
dinței.

În frunte cu păstorii sufletului
am intrat în biserică. Policandrele
venite din boltile cu stea și cu
iconile lui Dumnezeu, luminau de-
plin clipea. În vreme ce odăjdile
episcopicești îmbrăcau pământenes-
cul în simbolul credinței, cantorii
din satele acestui mândru colț bă-
nățean, turnau în suflete poezia
psalmilor, a psalmilor coborâți
cândva în sufletul unor cântăreți
împărați în sufletul cărora s'a să-
lăsluit Dumnezeu.

Intr'un acord de tropar ieșim să
îngenunchem la cele patru puncte
cardinale, când prin puterea cuvân-
tului de evanghelie s'au uns cu
mir de botex zidurile casei lui
Dumnezeu.

— „Deschideți voi boeri porțile
voastre cele vechi să intre împă-
ratul mării...”

— „Cine este acela împăratul
mării?... ”

— „Domnul puterilor acela este
împăratul mării...”

Și pașii noștri au putut duce
inima dădora de credință într'un
nou locaș sfințit.

Iconostasul din fața strălucea
nădejdea cea din urmă într-o „În-
viere a Domnului” și în fețele sfin-
ților împodobite cu lumini. Sculp-
tura stranelor, odăjdile preoților
cu vulturul bizantin adus din ecu-
menicul ortodox; îmbinarea de
acord a cântăreților; corul țărani-

lor cu răspuns liturgic desprins
din senzul creștin; ecteniile preo-
ților glăsuite prelung, duceau pe
țările melodiei laudă lui Dumne-
zeu. Din zări de necăutate cunoa-
șteri, vibrațiile clopotelor vesteau
mărirea împreundării sufletului cu
tainele din cer.

Biserica din Margina, cea mai
frumoasă biserică din regiunile
transilvane, e zidită după călduza
gândului fundamental: armonie
deplină între stilul arhitecturii și
senzul creștinismului ortodox. Con-
știința lucrului făcut a fost pur-
tată de oameni cunoscători ai cul-
turii noastre ca profesorul Ion Clo-
poțel și înțeleghătorii gândului său.
Prin conștiința aceasta, biserică din
Margina a intrat în patrimoniul
monumentelor de artă ale vremii
de azi și pentru toate vremile de
cultură românească.

Precum e datina în satele din
partea locului, solemnitățile și-au
dus manifestarea în doină și dans
românesc. Și, dacă ni-am obișnuit
a ști că expresia satului bănățean
este expresia cântecului însuși, în
unduirea de melodie ce s'a plămă-
dit în cadrul orizontului culmilor
domoale ale munților, — trebuie
să ne însemnăm că această înfră-
șare spirituală a satului e de față
pretutindeni unde inima leagă
momentul prezent cu datina pentru
acea instinctivă continuitate în vii-
tor care ne menține ființa etnică
peste timp și peste împrejurări de
ordin istoric.

Luminile jucăuse, aidoma cu
frământările apelor în amezile pli-
ne de soare, desprins din hore și
doine, s'au îmbinat cu bucuriile cre-
dinței și așa s'a temelinit „ruga”,
„nedeia”, sărbătoarea hramului bi-
sericii, în satul Margina, ca în fie-
care sat bănățean.

GRIGORE BUGARIN

FAPTE IDEI OBSERVAȚII

Viața milenară ciobănească în munți

În dezvoltarea turismului român trebuie să se conteze pe factorul ancestral care cunoaște ca nimeni altul toate hățișurile, toate padinile, toate vârfurile, toate podoabele și îndărătniciile munților.

Acest factor e ciobanul. Din strămoș în bunic, din tată în fiu s'au moștenit experiențele, s'au împărtășit farmecele, s'au transmis numirile de culmi, de ape, de vegetație, de faună sălbatică și s'au asimilat în sânge deprinderile adaptării și apărării față de obstacole. Ciobanul deține o neprețuită comoară de informațiuni în infinite direcții. Organizatorii turismului sunt ținuți să ia cu stăpânul veritabil al munților întâiul contact, pentru ca să profite larg și hotărât în îndrumarea cea mai lesnicioasă a tuturor. Hărțile militare austriace notau cu fidelitate nomenclatura pur românească a sghiaburilor. Ce toponimie bogată românească este în ele!

Ori încotro îți ai roți privirile, din adânc de vale până în vârful piramidei amefitoare a masivului, dai de turmele oilor cari se cădără pe prăvălișuri fioroase. Oprește-te, liniștește-ți pulsul agitat al inimii și ascute-ți urechia: orchestrația tălângilor răzbate din toate părțile, par'că ar fi o orgă de catedrală imensă. Ce clocot de viață e la munte!

Pe lângă rarile satisfacțiuni ale contemplării, muntele te învață să-i apreciezi bunătățile specifice. La o stâncă mai todeauna dai peste un baci omenos, care te știe primi, îți urează un bun venit bucuros și te îmbie să gusti jîntița, cașul și urda dulce, brânza delicioasă, — sunt bunătăți proaspete, preparate sub ochii tăi. Văntătorul pasionat știe unde se tupilează prada. Pescuitorii nu sunt desiluzionați de ceea ce le oferă pâraiele iuși; păstrăvul urcă în susul apelor, cât de departe, iubitorul de științe naturale dă peste o colecție iubitoare de flori, cari desmădă orice prăvăliș pietros al îndrăgimilor. Tufișurile de smeură, mure și afine te compensează pentru ori ce osteneală.

Nu pot fi trecute cu vederea atâtea privilegii bogate: colți de stâncă prăpăstioasă, căderi vicioase de apă, iezere în vârf de munte, grote în pântecul pdmântului, înepeni încolăciți ca niște serpi uriași, păduri seculare. Dela cel mai naiv și mai profan dintre muritori, până la savantul cel mai autentic, oricine își poate delecta

simțurile și ochii cu infinita simfonie: și bogăție a muntelui.

În țările apusene turismul este o sursă apreciabilă de venituri pentru stat și particulari. Sunt state unde turismul este isvorul principal al existenței cetățenilor și al bugetului public. România cea atât de dăruită cu frumuseși naturale nu mai poate dispune un atare capitol important și sub aspect economic, mai ales în zilele de strămtoare ca cele de azi. Cehoslovacia, Austria, Elveția, Italia contează pe veniturile foarte importante ale streinilor pasionați de ascensiuni în toate anotimpurile. Uneori turismul este principala sursă bugetară în țările lipsite de ogoare și industrie mari. Deci deopotrivă de importantă este problema sub aspect biologic, ca igienă intelectuală și ca prosperitate economică. România conștientă de aceste avantagii, să nu nescotească nici o lațură. A proceda fără întârziere și cu tactul cuvenit în organizarea turismului, este una din datorile de frunte și de urgență ale țării.

Horia Trandafir

Redacționale

Infruntăm eroic greutățile tiparului. Vrem să garantăm, cu orice sacrificii, acelaș volum de pagini pe cari le dăm dela mutarea noastră din Cluj în București, și să publicăm aceeaș materie smulsă actualității și realității vremii. Prețuim independența scrisului. Nici nu există intelectualitate veritabilă fără independență morală. Soarta revistei noastre este în mâinile intelectualilor autentici, cari desigur că se gândesc adesea la noi întrebându-și conștiința dacă pot aduce și ei vre-un aport la asigurarea mijloacelor dăinuirii noastre. Îi rugăm să facă un efort în această direcție stimulând cercurile prietenilor la înmulțirea abonamentelor...

Credem, că nu putem în mod mai potrivit comemora ziua unirii (1 Decembrie 1918) decât invocând una din figurile cele mai reprezentative ale Transilvaniei: A. Papiu Ilarianu, protagonistul înflăcărat al desrobirilor și înfăptuirii unității de stat, timp de un sfert de veac.

Cari sunt rațiunile cari împing uneori Statele Unite să participe mai activ în arena europeană? Iată ceea ce examinează d. profesor universitar Nicolae Petrescu în numărul de față.

Ținem la ordinea zilei cu aceeaș vie curiozitate, marea problemă a Munților Apuseni; de data aceasta ia cuvântul un scriitor al regiunii

din ce în ce mai apreciat, poetul Vlăduț Bărna.

Regele ambasador

Anglia a făcut o strălucită primire Regelui nostru și Prințului moștenitor. Curtea, diplomația, cercurile economice, presa și opinia publică acordând atențiunile cele mai mișcătoare atât însușirilor Suveranului cât și calităților și bogățiilor poporului român. Acelaș fericit eveniment la Bruzelles și Paris. În jurul României au răscut simpatii valoroase, cărora le vom trage folosul neprețuit. Într-o atmosferă mondială de incertitudini și pericole, România își crează un prestigiu înalt, care o va ajuta nu numai să-și întărească pozițiunile actuale, ci să procedeze la înmulțirea mijloacelor de exploatare și valorificări ale imenselor sale bogății, ca și la progresul spiritual și material al poporului. Regele a prezentat România în culori sobre, ca pe un factor al păcii și progresului. Misiunea a fost încoronată de succes, peste orice așteptări. Într-adevăr Suveranul a îndeplinit cu o desdăvârșită măsură și competență oficiul de ambasador — titlu pe care și l-a dat singur. Grație importantului eveniment politic, România e mai stăpână decât oricând pe posibilitățile afirmării demne în balanța valorilor internaționale și pășeste, sigură de sine, la opera fermă a reconstrucției interne.

Reforma administrativă

Ministrul Armand Călinescu a elaborat o legiferare curajoasă în domeniul descentralizării dorite dar amânate de două decenii. Țara are zece ținuturi administrate de rezidenți regali cari dispun de mijloace financiare și atribuții largi pentru ca să întoarcă în favoarea localnicilor toate resursele regiunilor.

Pentru întâia oară s'a pus capăt centralismului capricios și abuziv și s'a dat o îndreptare potrivit principiului practic și local. Fiindcă reforma e de proporții deosebite, „Societatea de mâine” a dat imaginea simbolică a celor mai importante daruri ale naturii și minții românești în coperta numărului de față.

Trei recenzii

despre trei cărți actuale vor apărea în r-ul viitor. Ne vom ocupa de valoarea celor 3 volume din Istoria

filosofiei editată de „Societatea română de filosofie”, care ne-a dat prilejul fericit al unei vaste înfățișări de sisteme filosofice prin condee românești bune. Vom vorbi apoi detaliat despre volumul Anglia datorit distinsului nostru colaborator d. Nicolae Petrescu, prof. la Universitatea din București; trăim un moment istoric când Anglia și intensifică schimburile economice cu noi și participă la utilarea tehnică a României. Și vom pune în evidență nouile caracterizări, atât de izbutite, ale activității de scriitori pe care a dezvoltat-o cu atâta talent, competență și sârguință marile mitropolite Andrei Șaguna; noua monografie este scrisă de vigourosul publicist ardelean Gh. Tulbure, inspector general școlar.

Presa mondială favorabilă României

Poatecă niciodată România n'a avut o presă atât de bună în metropolele mondiale cele mai hotărâtoare în materie de finanțe, economie și politică (Londra, Paris, Bruxelles, Praga, New-York) ca acum. Reviste și ziare s'ntrec în a aduce elogii Regelui Carol II pentru calitățile sale de conducător de Stat, ca și României care e cel mai însemnat Stat la porțile Orientului. România e chemată să joace un rol însemnat în viața schimburilor economice mondiale. S'a făcut respectată deopotrivă de către prieteni și adversari. Un succes care ne întărește încrederea în puterile proprii.

Două ziare transilvănene

trebuie reînviată în România Mare. E de neconceput, ca în țară liberă să se stingă strămoșeasca și veritabila presă de dincolo. Nu numai că ne facem o datorie de conștiință, ci dăm alarma: vrem soluții limpezi și curajoase, măsuri întregi și grabnice.

Dece? Pentru că presa a fost instituția cea mai reprezentativă a românilor substituindu-se tuturor resorturile de activitate publică dela politică până la școală și literatură.

Ce e de făcut? Întăiu să se cumpere fără întârziere singura casă de presă de acolo: casa „Tribunei” din Arad acaparată de niște particulari oarecare. Apoi: *Gazeta Transilvaniei* să fie transformată în cotidian. Ambele gazete să apară în condițiuni excepționale, scrise în mod exclusiv de condee gazetărești de meserie. Să dispară ambițiile și vanitățile lătralnice. *Tribuna* și *Gazeta Transilvaniei* să fie liberate pedantregul de voluntarismul particularist și redacte destinelor lor adevărate.

Cerem oricărui român cu răspundere să militeze pentru fondarea din nou, cu mijloacele și înzestrările cuvenite, a celor două foi de mare tradiție și apogeu intelectual.

Nici nu avem un capitol moral și politic mai valoros și mai atesta-

tor al existenței continui, viguroase și coplesitoare a românismului în Ardeal și Banat decât în *Tribuna* și *Gazeta Transilvaniei* împreună cu presa cealaltă de mai puțină faimă.

Și în cele din urmă: să se facă o concentrare organizată a gazetărilor profesioniști din Ardeal și Banat la cele două gazete renăscute. Ar fi păcat ca în România Mare să n'avem decât gazetari șomeri dincolo de Carpați...

E ceasul suprem al împlinirii gândului gazetăresc de reabilitare națională. Să ne înălțăm acolo unde ne cer interesele cele mai cardinale ale statului și societății!

Curtoazie neobișnuită

și insistentă față de România se observă nu numai la popoare cu vechi relațiuni ca Franța, Belgia, Anglia și Cehoslovacia, și la alte neamuri cari apăreau prinse într'un angrenaj (axe, osii) dacă nu de vădită adversitate (ca sistem politic), dar de expectativă și chiar de reticență ce ascunde mai degrabă o rea dispoziție (dacă nu chiar boicot și urzire împotriva-ne). Pe pământul țării poposesc delegațiuni autorizate (mai ales din cercurile economice de stat, particulare ori mixte) din Germania și Italia cari sunt dispuse să se lanseze în programe mari de acorduri cari să dureze mulți ani. Nu ne putem decât felicita de noul interes manifestat față de economia țării noastre — un rezervor de nesfârșite resurse naturale, ce abia așteaptă utilizajul necesar pentru a fi puse în valoare. Bine înțeles, am dori ca din veniturile exploatărilor ce se anunță să profite în modul cuvenit însuș poporul nostru, al cărui standard de viață merită să fie mai înălțat. Vom fi atenți și com informa la vreme asupra rezultatelor.

Rău face Rothermere

lordul conducător al unui trunchi de gazete engleze, când nu se astâmpără, ci se aruncă orbește în brațele revizionismului lacom. În acest chip tulbură raporturile dintre popoare. Al cui interes îl servește? Amestecul său e nefast și generator de tesuni ce trebuiau să se risipească deabinele. Împotriva agitației rothermeriste trebuie să se ridice un protest categoric, condamnând intriga suterană ori fățișă și opunându-se ideii smintite de permanențare a neliniștii în Europa Centrală. Lordul Rothermere ar trebui să se retragă din arenă și să ne lase în pace. Să se teamă de răspunderea răului pe care-l comite prin atitudinea-i inoportună și dăunătoare.

Stemele ținuturilor

S'a vorbit despre stemele reprezentative ale celor zece ținuturi. Noi am lansat un proiect. Grănarul banatului oltenesc: *spicul*, agricultura motorizată bănățeană: tractorul, Clujul cu *făclia științei*, Alba-Iulia cu cele trei căpetenii:

Mihai Viteazul, Horia și Iancu, Bucovina cu *pădurile*, Iași cu *zimbriul*, Basarabia cu *fructele*, Dunărea de Jos cu *bogăția peștilor*, Constanța cu *vapoarele*, Ilfovul cu *sondele și munții*. Bucuros ne facem interpreții și altor simboluri ale valorilor solului nostru, atât de bogat în minereuri și capitaluri zooculturale, forestiere, cerealistice etc.

Căminul școlar

este soluția cea mai potrivită pentru combaterea analfabetismului, pentru o ordine nouă socială în fiecare sat și pentru luarea luptei cu toată vigoarea împotriva bolilor cari pustiesc și ruinează neamul nostru. Nu mai vorbim și despre alt mare avantaj: s'ar da ființă cu adevărat principiului practic dezvoltând marile meserii locale și încurajând simțul real al organizării economice. În clădirea căminului școlar, care se cere edificat în fiecare sat, ar fi o aripă a atelierului de tâmplărie unde școlarii ar avea ocazia să-și petreacă o bună parte din vreme. Cât folos practic n'ar rezulta din aceste ateliere. Atragem atențiunea asupra lor.

Turcia renăscută

Ce progrese epocale la un popor moleșit de deprinderi orientale! Președintele Atatürk a fost un geniu excepțional. El a săvârșit minunea stărpind obiceiurile fataliste și însuflând încrederea, spiritul de sacrificiu, simțul de ordine și europenizând dintr'odată bătrâna împărăție crepusculară! Acum Turcia reînviată își pierde părințele său adorat! Poporul a deplâns pe creatorul republicii moderne ca pe nimeni altul. Turcia a ales de președinte pe generalul İsmet İnönü un erou militar, fără nicio sguđuire. Relațiunile bune cu Turcia renăscută ne fac să ne bucurăm din inimă pentru transformarea și dezvoltarea ei extraordinară.

Serviciul social

a fost legiferat având o îndoită menire: să se înființeze în fiecare comună câte un cămin cultural (dece un cămin școlar?) și să oblige pe toți intelectualii a face câte un scurt stagiul în mijlocul poporului înainte de a ocupa o funcțiune publică. Ideile noiei legi sunt bune. Dorim ca să se desăvârșească și tehnica cea mai potrivită de a le traduce în faptă.

„Sociologie Românească”

revista condusă de d. prof. D. Gusti președintele social a apărut pe lunile Iulie-August-Septembrie aducând mai multe descrieri de sate, printre cari și din Ardeal: Drăguș, Vidra, Roșia montană, Căianu mic, Șanț.

Revistele și cărțile

vor avea o bogată prezentare critică în n-ruul nostru de încheiere a anului (no. 4) 15 de apari-

ție. Într-o vreme de grea încercare pentru tipar, chestiunea rezistenței vechilor publicații periodice se pune mai ales în noile provincii. Vom stărui asupra condițiilor lor de existență.

Administrative

No. 4 al „Societății de mâine” care include colecția anului curent va apărea între Crăciun și Anul Nou în aceleași dimensiuni (40 pagini în mod invariabil de fiecare număr de trei ani încoace) și având colaborări strălucite. Suntem siguri de aprecierea cuvenită a cititorilor pe care-i rugăm să binevoiască a susține constant și plăti abonamentul. Grație vechimii, răspândirii și solidității sale „Societatea de mâine” care este cea mai importantă tribună de presă liberă în domeniul cercetărilor sociale și culturale, va continua să apară în aceleași condiții și din Ianuarie 1939 încolo.

Suntem siguri de aceeași neclintită atitudine de totdeauna a numeroșilor noștri cititori.

Prevedere sociologică

Legea sociologică sub imperiul căreia se desfășoară fenomenul concentrării puterilor în mâna statului, își urmează cursul. Noi am identificat-o și formulat-o deja în numărul 1 din colecția anului acesta („Fenomenul sociologic contemporan”). Am avut simțul prevederii. În ultimele luni statul român a intrat într-un ritm extrem de grăbit de reforme menite să schimbe fața lucrurilor și să reabiliteze statul. Nu e domeniu nerăscolit și neîmpropătat de o febrilitate necunoscută de acțiune. În școală avem deja inovații foarte mari: abecedar popular și cărți cu 20 lei, primenire de cadre în administrație, o lege universitară. La resortul sănătății campanii sanitare de 3 luni la țară și ocrotirea copiilor! La justiție legi judecătorești și administrative foarte bine concepute de d. ministru

Iamandi. Pentru comunicații s'au alocat bugete excepționale. La muncă o serie întreagă de legiuri prezidate de puterea tânără de muncă a d-lui Mihai Ralea. Se observă pretutindeni, în frunte cu departamentul armamentului care a prezidat înzestrări importante și uzine corespunzătoare răspunderilor ceasului de față, un impuls de muncă neobișnuită. Rapiditatea inițiativelor nu este împiedecată de nicio formă greoaie de birocrație. Aceeasă supletă și-o dau rând pe rând toate țările. Franța a smuls parlamentului deplinele puteri, Cehoslovacia a redus partidele politice dela 28 la 3. Nici o țară nu-și mai pulverizează forțele, ci consimte la concentrarea care face posibilă elasticitatea trecerilor la înlăptuiri imediate. Nimeni nu are vreme de pierdut. Democrațiile își pierduseră sensibilitatea necesară și se silesc acum să redobândească vitalitatea prin programe autoritare și eficiente, condamnăm abuzul de vorbă și amestecul electoralității incompetente în activitatea publică. Am prevăzut ce are să se întâmple. Aviz neconformiștilor!

Verdictul dela München

Chamberlain, Daladier, Hitler și Mussolini au decis de soarta Cehoslovaciei într-o conferință la München. Au anexat țara sudetilor, cu 3 și jumătate milioane locuitori, la Germania. Au rectificat frontiera fără să întrebe Praga.

S'a evitat astfel un război — s'a spus —, iar omenirea a respirat ușurată și chiar recunoscătoare. N'a mai fost întrebată Societatea Națiunilor. Metode noi se aplică. Nu mai e vremea consiliilor îndelungate. Se cer soluții pe loc... Dar drama cehoslovacă nu s'a consumat întreagă la München, pentru că atât Polonia cât și Ungaria au făcut demersuri pentru soluții identice — iar Praga s'a supus, căci Berlinul și Roma au sfătuit-o să consimtă la jertfe depotriviță la nord și sud.

În cele din urmă, Slovacia și

Rutenia au obținut tot ce au vrut: autonomie de stat și federalizare. Președintele Beneš a demisionat și s'a expatriat... Pe prețul marilor sacrificii ale Cehoslovaciei, Europa are, deocamdată, pace. Câte surprize în zile atât de puține! Tara democrației reale, a libertăților și celor 28 partide, a suferit un cataclism sgușduitor. Li dorim din inimă să se refacă în noile hotare, după grelele sângeri (pierzând 5 milioane de suflete). A fost un mecanism greșit, birocratizat, anchilozat al democrației? Încă nu se cunoaște adevărul, pentru că din pățania aceasta să se tragă toate concluziile folosite.

Planul Bata

Stabilimentele Bata din Zlin, a căror dezvoltare au atins un record mondial (fabrică 300.000 perechi ghetă zilnic, are uzine de avioane, cauciucuri, mobile, construește orașe noi muncitorești), nu disperează! Dimpotrivă, șeful lor d. Jan Bata a elaborat un „plan de reconstrucție” de trei ani. Nu e vremea de a mai face politică, spune el. Poporul vorbește acum o aceeași limbă, gândește în același spirit, simte omogen. Nimic nu lipsește pentru unitatea de stat, cu excepția căilor de comunicație. Să se repare greșelile de 20 ani și să se facă linii ferate, șosele și canaluri. Căci problema cea mai mare este aceea a întrebunătăririi brațelor disponibile venite din regiunile ocupate. Au încetat preocupările de a mai fi un „bastion al democrațiilor contra dictaturilor” și de a ne gândi la fortificații. Să se procedeze la liniile de comunicație cari să lege Boemia și Moravia cu Slovacia și Rutenia, și să se construiască între Elba, Oder și Dunăre canalul necesar. Sarcina noiei Cehoslovacii este de a fi „o țară a schimburilor de mărfuri între nord și sud, răsărit și apus”.

E frumos, că vecinii noștri se reculeg și tind să intre fără întârziere în făgașul activităților productive, serioase, pașnice.

CUPRINSUL

FIGURI REPREZENTATIVE: A. Papiu Ilarianu și analiza problemelor contemporane	Ion Clopoțel
POLITICA EXTERNĂ: Politica Statelor Unite față de Europa	Nicolae Petrescu
PROBLEME SOCIALE: Aspecte din Țara Moșilor	Vlaicu Bârna
Monografia unei comune din Banat	Ion Clopoțel
PROBLEME ECONOMICE: Politica agrară a statului român	Tiberiu Borneas
ACTUALITĂȚI: Culturalizarea satelor	Marcel Olinescu
Bogăția munților noștri	Dumitru Corvin
Biserica din Margina	Grigore Bugarin
Viața ciobănească milenară în munți	Horia Trandafir
Memoriile lui Ion Mihu	Titu Popa

VIATA INTELECTUALĂ CONTEMPORANĂ: Memorii	Em. C. Grigoraș
Atlasul limbii române	E. T. Simțion
Ținutul Hălmeagului	Marcel Olinescu
PAGINI LITERARE: Cum se crează dăina	Grigore Bugarin
Părinții poetului Mihail Eminescu	Lucian Predescu
Cântecul băndărene	Andrei Răzvan
Kant și școala franceză	Em. C. Grigoraș
FAPTE, IDEI, OBSERVAȚIUNI: Verdictul dela München. — Regele ambasador. — Planul Bata. — Redacționale. — Stelele ținuturilor. — Rău face Rothermere. — Curtoazie neobișnuită. — Două ziare transilvănene. — Presa mondială favorabilă României.	Redacția
COPERTA: Cele zece ținuturi	Drăguțescu